B-138-5/2008 A KVVM.
22-13/h/07

Jelentés

A Szeleta-barlang leletmentő régészeti feltárásáról

2007. március 5- május 4.

Készítette:
Lengyel György és Szolyák Péter

A lelőhely

A Szeleta-barlang 1906 óta ismert mint régészeti lelőhely. A barlang 5 részre tagolható: bejárat és előtere (A), előcsarnok (B), mellékfolyosó (E,F), főfolyosó (D, E) és cseppköves üreg (G). Az első ásatásokat 1906-1913 között végezték (Kadić 1915), majd 2002-ig több kisebb ásatás folyt a barlangban. Az ásatások a barlang minden szakaszára kiterjedtek. Legkisebb mértékben az előteret és a cseppköves üreget ásták meg (Mester 2002, Ringer 2002).

A cseppköves üreg

A cseppköves üreg a főfolyosó végéből észak felé nyílik. Az üregre 1912-ben bukkantak rá, melyet addig a barlang üledéke zárt el. Kadić Ottokár megfigyelései szerint, az üreg bejárata 4,5 méterrel az eredeti kitöltés felszíne alatt nyílik. Az üreget a 2. réteg zárta el (Kadić térképei szerint, viszont a monográfia szöveges részében 3-as számnál írja le). A 2. réteg tetejétől az üreg 1,4 m mélyen nyílt. A kitöltés teteje az első 3,5 méteres szakaszon kb 50 cm-re volt a mennyezettől. A bejáratától csak 2 m-re befelé tolták ki az ásatási területet, s mindössze 0,5 m-t ástak lefelé.

Kadić leírása a cseppköves üregre és a 2. rétegre vonatkozóan (Kadić 1915):

A cseppkőüreg talaján víztől kimosott mészkőkavics és sok mésztufával bekérgezett barlangi medve csont hevert. Kadić szerint rétegtani szempontból az üreg nagyobb fontossággal bírhat, mert valószínű, hogy a barlangba történt esetleges időszakos vízbeömlés ezen a fülkén át történt (a legömbölyített mészkőkavicsok alapján). Itt, régészeti leleteket nem találtak. A 2. réteg egy vörös, plasztikus agyagréteg után keletkezett. A vörös agyagréteg csak a barlang előcsarnokában található. Ennek összetétele a horvát karszt terra rossájával egyezik meg. A barlang többi részén a 2. réteg közvetlenül a barlangfenékre telepedett. Az előcsarnokban a 2.

réteg tiszta, törmelékmentes, mészkőtörmelékek csak bizonyos szintekhez kötődnek. A legtöbb törmelék a réteg alján és tetején figyelhető meg, valamint a középső részén két 20-20 cm vastag törmelékréteg húzódik (2/a, és b). Ez a két törmelékréteg itt az előcsarnokban három részre osztja a réteget. A főfolyosóban a 2. réteg csak helyenként teljesen tiszta, rendszerint mészkővel kevert. A réteg alatti mészkőszikla valamint a benne lévő mészkőtörmelék erősen mállott. A réteg a falak mellett színe világos, majd szürke lesz és mészkővel keveredik. Átlagos vastagsága az előcsarnokban 5 m, a főfolyosó hátulsó részében 2,5 méterig ástak benne anélkül, hogy a barlang fenekét megtalálták volna. A réteg a barlang bejáratában a IX. szintben jelentkezett, majd innen emelkedik a főfolyosóban, aminek a hátuljában az V. szintben jelentkezik. Kadić szerint az üledék a mészkő mállási terméke, melyet a barlang lerakódásain átszivárgó víz iszap alakjában a főfolyosó hátulsó részéből az az előcsarnok felé magával vitt. E barlangi iszap a főfolyosó déli végénél található sziklagáton átjutott, viszont a benne lévő kövek nem. A rétegben feltárt kőeszközök a barlang egész területéről 50 darabot tesznek ki. Ezek a mellékág és a cseppköves üreg kivételével a barlang összes részéből jönnek. A főfolyosóban az V-VI-os szintekből, az előcsarnokban y XV (2/a) és XVII-es (2/b) szintekből. A XVII-es szintben 7 megmunkálatlan és 2 megmunkált szilánk került elő. A XV. szintből 18 darab szilánk került elő. A VI. szintben a főfolyosó elülső szakaszában 1 db megmunkálatlan szilánk, 2 megmunkált szilánk, 1 durva és 1 egy szabályos babérlevél alakú hegy, a főfolyosó hátulsó szakaszában 5 megmunkált szilánk, 1 durva szabálytalan és 4 durva szabályos levélhegy, az V. szintben a főfolyosó elülső szakaszában 3 megmunkált szilánk és 1 durva babérlevélhegy, a hátulsó szakaszban 1 megmunkált szilánk és 3 durva szabálytalan babérlevélhegy került elő. Az állatcsontok összetétele 99%-ban barlangi medve, és a maradék 1 % barlangi oroszlán, barlangi hiéna, farkas, róka, mamut, szarvas és rénszarvas.

Datálás

Az előcsarnokban, a réteg felső részének csontjából mért 14C adat 43000±1100 BP (GrN-6058) (Vogel-Waterbolk 1972). A 2. és 3. réteg határáról származó csontminta, szintén az előcsarnokból 42960±860 BP (ISGS-4464) kort adott (Adams 2002).

A leletmentés

2007. február 21-én Szolyák Péter a Műemlékvédelmi beszélgetések keretében megtartott *Bükki barlangjaink régészeti örökségének védelme* című előadásában jelezte, hogy a Szeleta cseppköves üregében zugásatás nyomait találta. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal ezért

leletmentő feltárást rendelt el. A Bükki Nemzeti Park feljelentést tett a rendőrségen ismeretlen tettes ellen.

Az állapotfelmérés során az üreg bejárati szájnyílása kb 70 cm magas és 4 m széles. Az üreg három részből áll: 1) déli terem, 2) nyugati terem, 3) keleti terem. A déli terem 4x4 m-es, magassága 60 cm. Falai boltozatosan záródnak a mennyezeten. Az ásatás előtt a kitöltés tetejét 5-30 cm nagyságú kövek borították. A nyugati terem szabálytalan alaprajzú, átmérője kb 4x2 méter ÉK-DNY-i kiterjedésű, legnagyobb magassága 180 cm. A kitöltés felszínét szintén 5-30 cm kövek borítják. A keleti terem K-NY-i kiterjedésű 5x3 m, legnagyobb belmagassága kb 2m. A zugásatás erre a keleti teremre korlátozódott. A bolygatás egy 3x4 méteres területre terjedt ki, kb. 50 cm mélyen. A zugásatás „szelvényének" a szélén felhányt kőkupacok láthatók 20-60 cm vastagságban. A kövek közül a kisebbek jobban kopottak, a nagyobbak több éllel rendelkeznek. A keleti teremben a falak kormosak, több felirat is látható. A kitöltés felszíne egyenetlen, áthalmozott réteg(ek) borítják.

A régészeti leletmentő ásatás elvégzését a következők indokolták:
Az üreget a Kadić-féle rétegsornak a 2. rétege zárta el. Ezt a réteget a benne talált régészeti leletanyag alapján ma az utolsó interglaciális (Eem) időszakára keltezik (Ringer-Mester 2001), melynek kora 130-75 ezer éve napjaink előtt. Ebből adódóan az üreget Kadić Ottokár ásatása (1912) előtt 75 ezer évvel látogathatta ember. Ezért, az itt található leletek kora idősebb kell legyen 75 ezer évnél. Az üreg korai elzáródása megóvta az itt lerakódott rétegeket a későbbi ember, állat, vagy más természetes eredetű bolygatásoktól, melyek intenzíven megfigyelhetők a barlang többi részében. Ezekből adódóan a barlang cseppköves ürege különösen értékes régészeti, őslénytani és barlangtani szempontból. Ennek rongálása felbecsülhetetlen károkat okoz.

A leletmentő feltárás célja az volt, hogy felmérjük a zugásatás okozta károk mértékét. Ezt két lépésben vizsgáltuk. 1) egy keskeny részen (1,5 m2 terület) egy mély szelvénnyel reméltük elérni a barlang fenekét az üregben azért, hogy megtudjuk milyen rétegek töltik ki az üreget és azokban milyen leletanyag található. Ezt csak részben teljesítettük (idő hiányában). Feneket ugyan nem értünk, viszont egy gazdag 3 méter magas rétegsort találtunk. 18 réteget különböztettünk meg. 2) a bolygatott területen felmérjük, hogy mennyire mélyen és mely rétegeket érintette a bolygatás.

Az ásatáshoz 1x1m-es északra tájolt négyzethálóval osztottuk fel az üreg területét. A négyzetháló egyes négyzeteit az ABC nagybetűivel és arab számokkal jelöltük. Egy koordináta-rendszerben helyeztük el ezeket, az É-D-i irányú sorok északról délnek 1-től 15-ig, a K-NY-i sorok nyugatról keletnek A-tól M-ig futnak. Az ásatás a H5-8, H10-12, H14-16 és I10-12 négyzeteket érintette. Ezek közül H8, H12 és H16 csak a felületének egy részében került bontásra.

Az ásatás megkezdése előtt (az első két munkahét) a zugásatás és az elmúlt 90 év kőtörmelékét kitakarítottuk az üregből. Ezzel kirajzolódott a kitöltés felszíne. A kőtörmeléktől megtisztított felszín egyenetlen. A kitöltés legfelső részét mindenhol napjainkban áthalmozott üledék alkotta. Ez különböző vastagságban jelentkezett, 5-20 cm között. Ez alatt következtek az érintetlen pleisztocén rétegek. A felszín tisztítása során az is kiderült, hogy korábban többször és több helyen, különösen a falak mellett, bolygatták a cseppköves kitöltését. A recens leletek között, 1971-es 1 forintos érme, régi lapos elem, alumínium kés, tejes zacskó (3 forint 20 filléres árral), és több törött üvegdarab is szerepel. A legutóbbi bolygatásból talált tárgyak: polifoam, munkáskesztyű és műanyag PET palack.

Az alábbi ásatási módszert alkalmaztuk az üregben:
1x1 méteres négyzethálóval osztottuk fel a területet horizontálisan. Ezen belül minden négyzetet a, b, c és d 50 cm x50 cm-es alnégyzetre osztottunk. Vertikálisan rétegeket, stratigráfiai egységeket követve haladtunk lefelé, egy mesterséges 5 cm-es szintbeosztással. A rétegeket szín, összetétel, szemcseméret és tömörség alapján különböztettük meg. Fentről lefelé haladva minden újonnan felbukkanó stratigráfiai egység új számot kapott. A legkisebb ásatási egységünk alnégyzet/réteg/szint. Ezeket az ásatási egységeket szárazon 2mm-es szitán szortíroztuk, ami a szitán felmaradt elcsomagoltuk vizes szitálásra. Ezt a módszert azonban csak az ásatás elején alkalmaztuk. Hamar kiderült, hogy a paleontológiai leletek mellett régészeti leletek nincsenek a rétegekben, ezért indokolatlan volt a finomfelbontású feltárás. Az alnégyzetbeosztást is csak a részlegesen nyitott négyzeteknél alkalmaztuk, az 5 cm-es szintekről áttértünk a 20 cm-es szintekre és elvetettük a vizes szitálást. A leleteket végül tehát négyzet/réteg/szint szerint csomagoltuk.

A feltárt leletanyag 32 raselzsák pleisztocén emlős maradvány, az előzetes becslés alapján legnagyobb százalékban barlangi medve, a maradékban meghatározatlan ragazodók, valamint 1 db radiolaritból készült kaparó a H11 négyzet 200-220cm-es szintjéből.

A négyzetekben más-más mélységeket értünk el. A H5-8 négyzetekben 180 cm-es, a H10-ben 200 cm-es, H11-12-ben 360 cm-es, I10-ben 200 cm-es, I11-ben 140 cm-es, H14-16-ban 120 cm-es mélységig bontottunk. Ezek a mélységek az általunk kijelölt 0 szinttől értendők. A H10 és I10-11-es négyzetek azért lettek lemélyítve, hogy biztonságosan áshassuk H11-12-őt amilyen mélyre csak lehet.

A leggazdagabb rétegsort a H11-12-es négyzetekben tártuk fel. Az itt talált 18 réteg fentről lefelé számozva a következők (H11-12 nyugati falban):

1- Kevert, szürkésbarna, köves, agyagos, homokos. Élesen elválik az alatta lévő rétegtől. Kövek mérete 3-18 cm, felületük részben éles és részben lekerekített. Ez a jelenkori kevert réteg. 14-33 cm vastag. Vízszintesen települt.

2- Agyagos, világosbarna, kerekített, málló felszínű 2-8 cm nagyságú kövekkel. Nincs éles határa az alatta lévő réteggel. 4-10 cm vastag, a H11-ben kiékelődik. Közel vízszintesen települt.

3- Agyagos, világosbarna, ritkán köves (szétmállóak), enyhén rozsdás árnyalatú. Kövek méretei átlag 5 cm. Északra és délre kiékelődik. Vastagsága 4-11 cm. Nincs éles határa az alatta lévő réteggel. Közel vízszintesen települt.

4- Sötétbarna, agyagos, kőmentes, szétmállott csontokkal. Nem válik el erősen az alatta lévő rétegtől. 6-22 cm vastag. Ferdén települt, észak felé emelkedik.

5- Világosbarna, agyagos, helyenként sötétebb árnyalattal, ritkán köves. A kövek szétmállóak. Vastagsága 10-38 cm. A kövek mérete 3-12 cm, rajtuk sötétbarna kéreg képződött. Ferdén települt, észak felé emelkedik.

6- Világosbarna, agyagos, erősen köves. A kövek kerekítettek és erősen mállnak, méretük 3-30 cm. Vastagsága 8-30 cm. A közepén egy 40 cm-es kő látható. Közel vízszintesen települt.

7- Világosbarna, kőmentes, erősen agyagos. Éles határai nincsenek. Vastagsága 10-25 cm. Közel vízszintesen települt.

8- Világosbarna, agyagos, málló köves, a kövek 4-15 cm nagyok. Nincsenek éles határai. Vastagsága 8-26 cm. Közel vízszintesen települt.

9- Világosbarna, szürkés, sárgás árnyalattal, erősen agyagos. 5-28 cm vastag. Észak felé kiékelődik, nem válik el élesen az alatóta lévőtől. Közel vízszintesen települt.

10- Világosbarna, agyagos, közepes mértékben köves (élesebb kövek 4-30 cm nagyságban), sok csonttal. Élesen elválik az alatta lévő rétegtől. A köveken az 5. réteg kövein található kéreg van. Vastagsága 20-45 cm. Közel vízszintesen települt.

11- Szürke, agyagos, törmelékmentes, homokos. Nem válik el élesen az alatta lévő rétegtől. Vastagsága 5-12 cm. Közel vízszintesen települt.

12- Csontban gazdag, szürkésbarna, agyagos, köves (félig kopottak, 2-5 cm nagyságúak). Nem válik el élesen az alatta lévő rétegtől. Enyhén vöröses, dél felé kiékelődik. Közel vízszintesen települt.

13- Szürkésbarna, agyagos, gyengén 3-4 mm-es lamináltság látható benne. Határozottan elválik az alatta lévő rétegtől. Vastagsága 18-24 cm. Közel vízszintesen települt.

14- Világosbarna, agyagos, porhanyós, kőtörmelékes, szegletes kövekkel (3-8 cm nagyok) plusz 2-3 cm nagyságú kerekre koptatott kavicsokkal (kvarcit?). Csontban gazdag. Vastagsága 13-22 cm. Közel vízszintesen települt.

15- Világosbarna, rozsdás árnyalattal, kőmentes, agyagos, nem porhanyós, nem válik el élesen az alatta lévőtől. Vastagsága 3-20 cm. Közel vízszintesen települt.

16- Agyagos, nem porhanyós, barnás-zöldes árnyalatú, kőmentes. Jól elválik az alatta lévőtől. Dél felé kiékelődik. Vastagsága 5-16 cm. Közel vízszintesen települt.

17- világosbarna, agyagos, porhanyós, csontban gazdag, éles köveket tartalmaz (10-20 cm nagyok). A köveken barna kéreg látható. Nem válik el élesen az alatta lévőtől. Vastagsága 14-30 cm. Közel vízszintesen települt.

18- Világosbarna, szürkés árnyalattal. Agyagos, porhanyós, köves (éles kövek, 6-8 cm nagyok). Vastagsága 18 cm. Közel vízszintesen települt.

A rétegeken kívül egy zseb-szerű stratigráfiai egységet is megkülönböztettünk:

A- Erősen köves, szürkésbarna, homokos-agyagos kitöltéssel, kövek mérete 1-18 cm. Vastagsága 18 cm. A H12-ben található nagy kő egy leszakadt részének a szétesett maradványa.

A H5-8, H10 és I10-11 négyzetekben a felszínt borító jelenkori kevert 1-es réteg alatt az elért mélységig a rétegsor majdnem egyöntetű: világosbarna agyagos réteg nagyon sűrűn 5-15 cm nagyságú kavicsszerűen koptatott kövekkel. A kövek nem állott felszínűek. A H10-es négyzet nyugati falában látható, hogy a mély szelvény falából az 5-ös, a 6-os, a 7-es és a 8-as rétegek futnak bele az egyöntetű köves rétegbe, melyet a 8-as réteggel párhuzamosítottunk, és amely a H10-es négyzet közepén meredeken emelkedik és határolja a többi réteget.

H14-16-ban elértük az 1913-ban befejezett ásatás metszetfalát. Itt a Kadić által meghatározott 2. réteget találtuk meg. A profilban a legfelső áthalmozott ásatási törmelék alatt 4 réteget különböztettünk meg. Ezek köves rétegek, melyek a kőtörmelék mennyiségében különböznek egymástól, viszont a közöttük lévő kitöltés barna, agyagos, olyan mint ami az üreg belsejében a H11-12-es négyzetekben feltárt köves rétegeké.

A kiásott csontokat papírzacskókba gyűjtöttük. Ezen kívül, a rétegsorból egy oszlopban mintákat vettünk. A mintavétel során egybefüggő blokkokat emeltünk 20x10cm-es 5 cm mély (1kg-os) műanyag dobozokban. Ezt a mintavételezést csak a kőmentes rétegeknél tudtuk megtenni. A köves rétegekből ugyanilyen dobozokba vettünk mintát egy zárt területről.

A kiásott területet teljesen visszatemettük. A H11-12-es négyzetet, amiben 360 cm a metszet, bükkfával bezsaluztuk, hogy a temetés során a szelvénybe kerülő kövek ne tegyék tönkre a profilt. A cseppköves bejáratának járószintjét kövekkel feltöltöttük, majd finom anyagot is hordtunk rá, a száját pedig beraktuk kövekkel, annyi rést hagyva csak, hogy a denevérek zavartalanul ki-be közlekedhessenek. A jelenleg is tartó cseppkőképződés miatt is indokoltnak láttuk az elzárást.

Az ásatás értékelése

A feltárt területen régészeti jelenségeket nem találtunk. Emberi megtelepedésre utaló tűzhelynyom, nagy mennyiségű pattintott kő nincs az üreg kitöltésében. A leletek 1 pattintott kő kivételével mind állatcsontok. Az állatcsontok főként a barlangi medve vázrészei, nagyon kis százalékban valamilyen ragadozóké. Anatómiai rendben csak ritkán találtunk vázrészeket. Ez maximum néhány csigolyát jelent. A csontok mérete és a fogak kopottsága alapján a bocs, fiatal, felnőtt és idős egyedek maradványai egyaránt megtalálhatóak. Mosásukkor azokon emberi beavatkozásnak nyomait nem találtuk, igaz a csontanyag nagy része még mosatlan és tafonómiai vizsgálatok szükségesek ennek hitelesítésére. Ezek az adatok egybevágnak Európa más barlangi medve maradványokban gazdag lelőhelyeivel, s arra engednek következtetni, hogy a nagy mennyiségű és különböző életkorú medvék csontjai a téli hibernációt átvészelni nem tudó egyedek természetesen elhullott tetemeihez tartoznak. Annak ellenére, hogy természetes pusztulásról lehet szó, a vázak anatómiai rendjének hiánya is természetes folyamat következménye. A medvék barlangi megtelepedése idején zavarhatták össze a felszínen heverő vázakat, ami évről évre megismétlődhetett. Ez köszönhető volt annak, hogy az üledékképződés lassú volt és nem temette be a csontokat a zavarás előtt. Emellett dögevők

és ragadozók is rájárhattak a bomló tetemekre, melyre példa egy medvecsonton talált rágásnyom. A tafonómiai vizsgálatok erre a kérdésre is bőven szolgáltatnak majd információt. A feltárt rétegsorunk barlangi medve tetem gazdagsága, kőeszközök hiánya, és a szórványosan előforduló ragadozó maradvány egybevág a Kadić Ottokár által feltárt képpel. Az az elképzelés, miszerint a Szeleta-barlang 2. rétege utolsó interglaciális korú nem nyert támogatást az eredményeink által, hiszen a barlangi medve dominanciája pleisztocén környezetben először az alsó pleniglaciális idején 75-65 ezer évvel ezelőtt jellemző az un. Subalyuki faunafázis idején (Jánossy 1979). Emellett szól, hogy a Kadić (1915) által feltárt emlősök között szerepel olyan faj is, a mamut, és a rénszarvas, amely kimondottan glaciális időszakban terjedt el hazánkban (Vörös 2000). Tehát a 2. réteg kora valószínűleg nem lehet idősebb 75 ezer évnél. A Kadić által publikált rétegek közül a 2. réteg alatt lévő vörös, plasztikus agyag, mely összetételében megegyezik a mediterrán területek terra rossa talajával, lehet interglaciális képződmény.

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A Szeleta-barlang elhelyezkedése a Bükkben.

2. ábra: A Szeleta-barlang alaprajza és a cseppköves üreg („G" barlangrész).

3. ábra: A cseppköves üreg négyzetháló beosztása, az ásatási terület (folytonos vonallal határolva) és a zugásatással bolygatott terület (szaggatott vonallal határolva).

4. ábra: A H10-12 négyzetekben feltárt rétegsor (keleti metszetfal).

5. ábra: A Cseppköves üreg Kadić által készített metszete a főfolyosó rétegsorával együtt, kiegészítve a 2007. március-májusi leletmentő feltárás H10-12 négyzetek rétegsorával. Fontos: Az eltérő négyzetháló tájolás miatt Kadić metszete nem esik egy síkba a 2007. évi metszettel!

Felhasznált irodalom

Adams, B. 2002. New radiocarbon dates from Szeleta and Istállós-kő caves, Hungary. *Praehistoria* 3: 53-55.

Jánossy, D. 1979. *A magyarországi pleisztocén tagolása gerinces faunák alapján.* Akadémiai Kiadó, Budapest

Kadić O. 1915. *A Szeleta-barlang kutatásának eredményei.* A magyar királyi Földtani Intézet Évkönyve. XXIII/4.

Mester Zs. 2002. Excavations at Szeleta Cave before 1999: methodology and overview. *Praehistoria* 3: 57-78.

Ringer Á. 2002. The new image of Szeleta and Istállós-kő-caves in the Bükk Mountains: a revision project between 1999-2002. *Praehistoria* 3: 47-52.

Ringer Á., Mester Zs. 2001. A Szeleta-barlang 1999-2000. évi régészeti revíziójának eredményei. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XL: 5-19.

Vogel, J.C., Waterbolk, H.T. 1972. Groningen Radiocarbon dates X. *Radiocarbon* 14/1.

Vörös I. 2000. Macro-mammals on Hungarian Upper Pleistocene sites. In T. Dobosi V. (szerk.) *Bodrogkeresztúr-Henye (NE-Hungary) Upper Palaeolithic site*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Miskolc, 2007. június. 7.

Lengyel György

Szolyák Péter

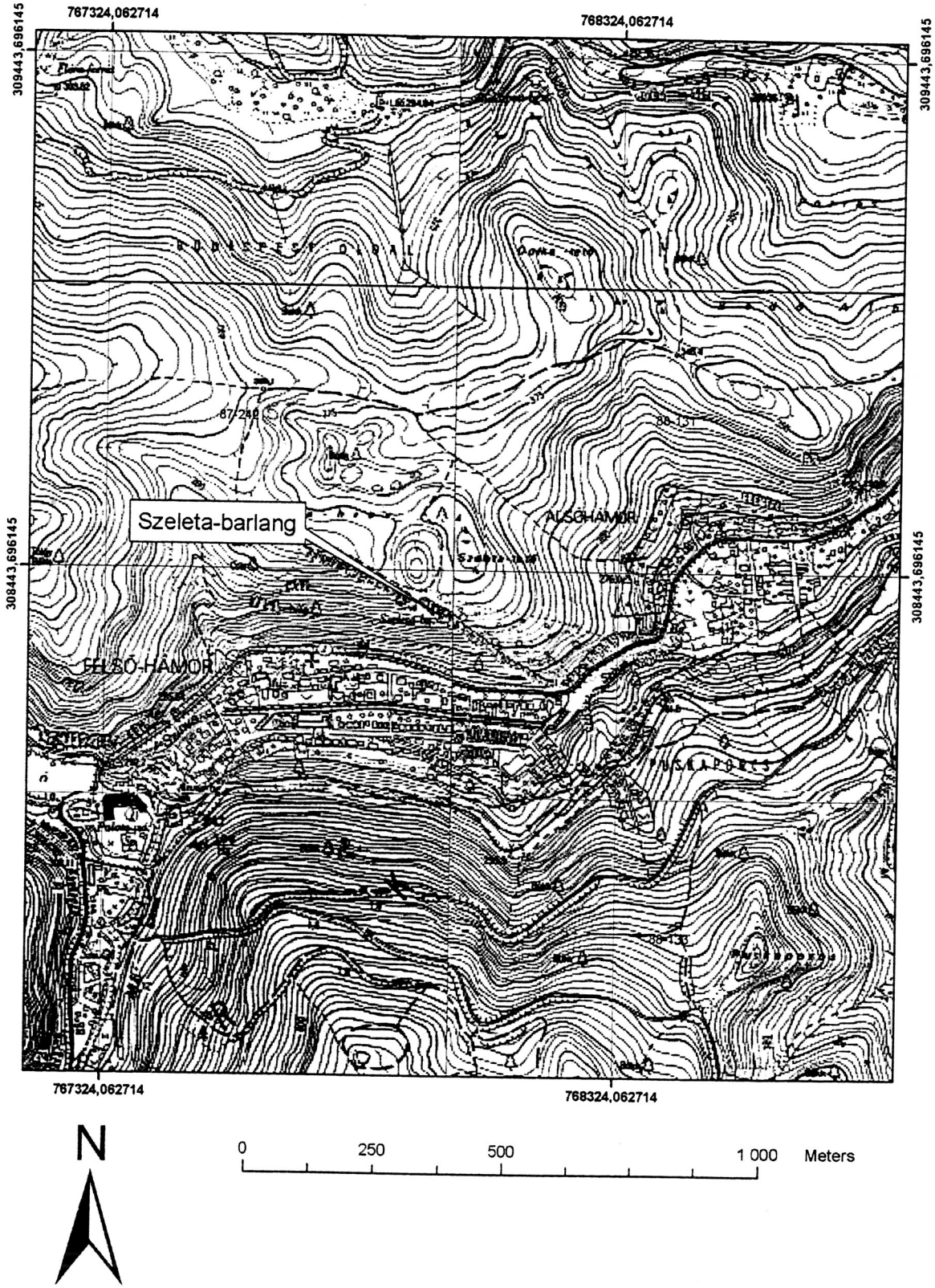
767324,062714
768324,062714
309443,696145
308443,696145
Szeleta-barlang
ALSÓHÁMOR
FELSŐ-HÁMOR
N
0
250
500
1 000
Meters

1. ábra.

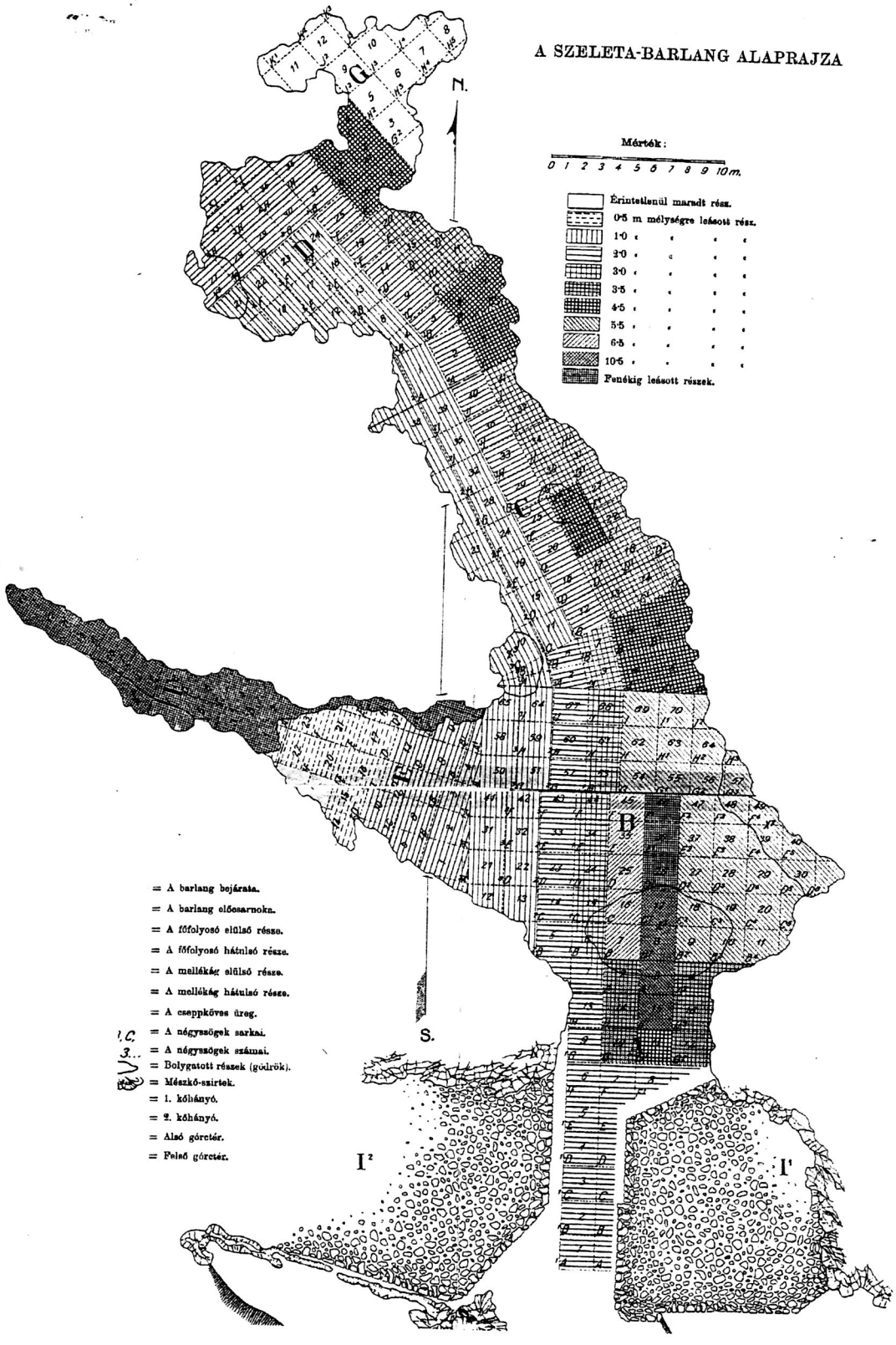
A SZELETA-BARLANG ALAPRAJZA
N.
Mértek:
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10m.
Érintetlenül maradt rész.
0·5 m mélységre leásott rész.
1·0 " " " "
2·0 " " " "
3·0 " " " "
3·5 " " " "
4·5 " " " "
5·5 " " " "
6·5 " " " "
10·5 " " " "
Fenékig leásott részek.
= A barlang bejárata.
= A barlang elősarnoka.
= A főfolyosó elülső része.
= A főfolyosó hátulsó része.
= A mellékág elülső része.
= A mellékág hátulsó része.
= A cseppköves üreg.
= A négyszögek sarkai.
= A négyszögek számai.
= Bolygatott részek (gödrök).
= Mészkő-csirtek.
= 1. kőhányó.
= 2. kőhányó.
= Alsó górctér.
= Felső górctér.
S.
I²
I¹

2. ábra.

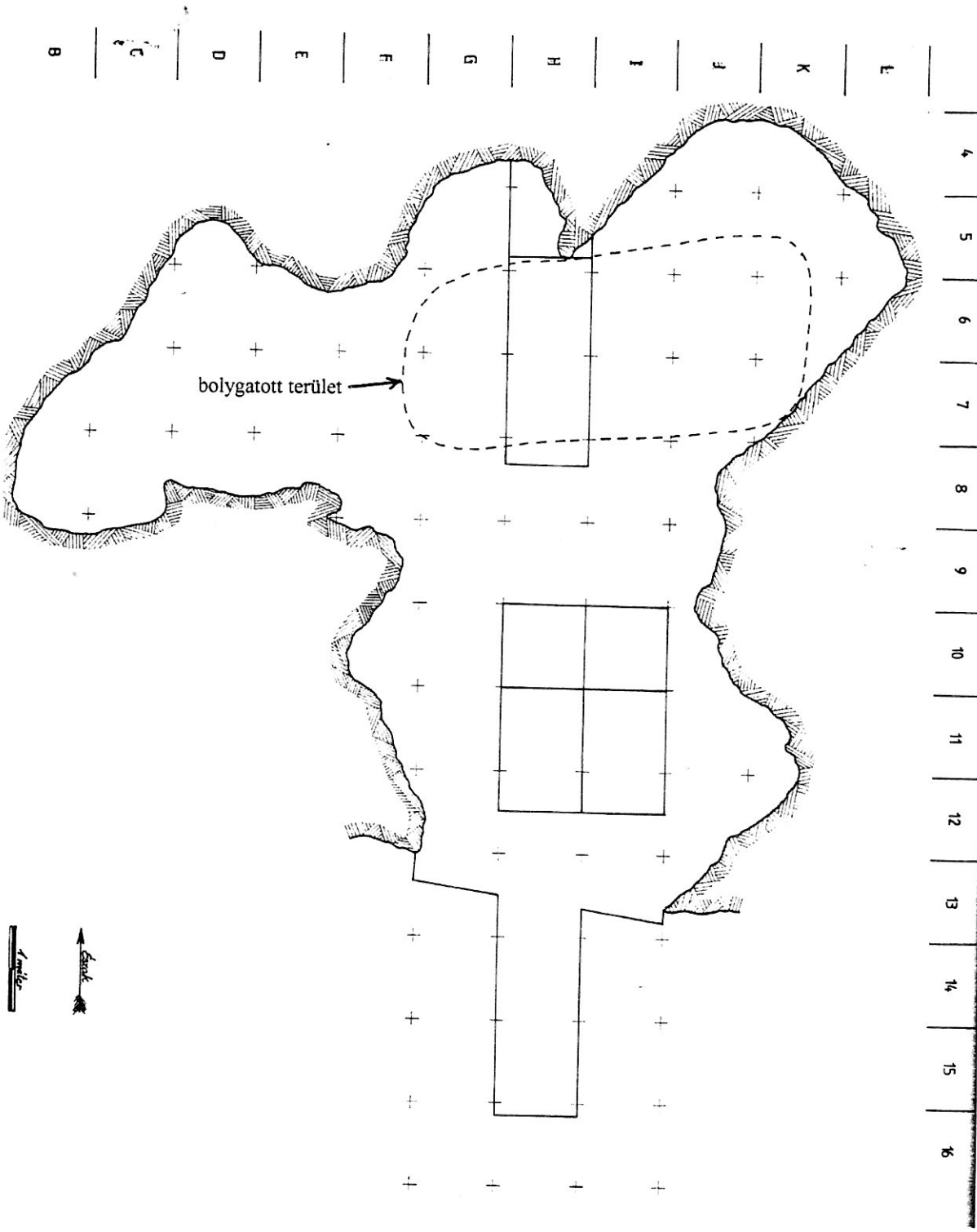

3. ábra

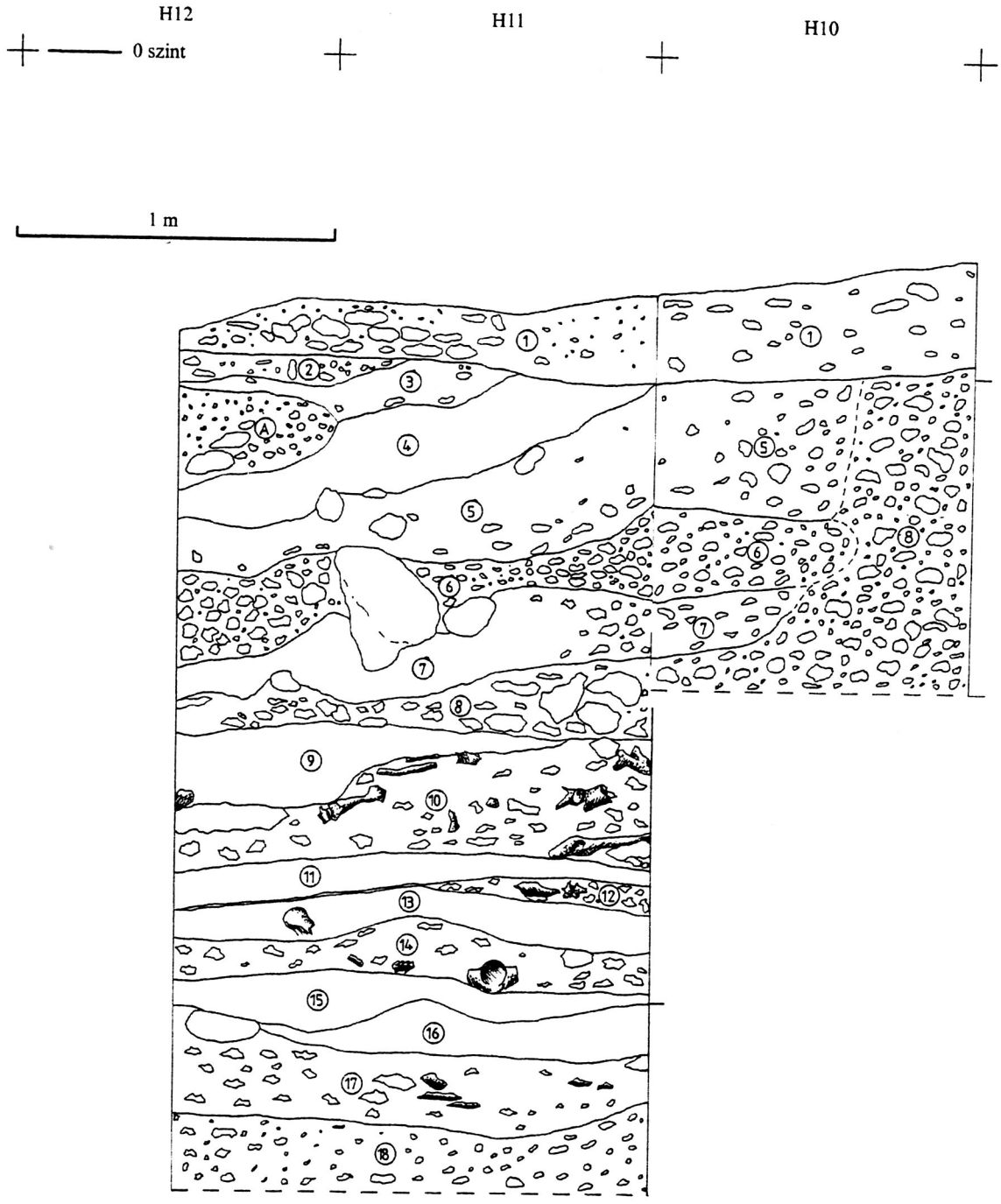

4. ábra.

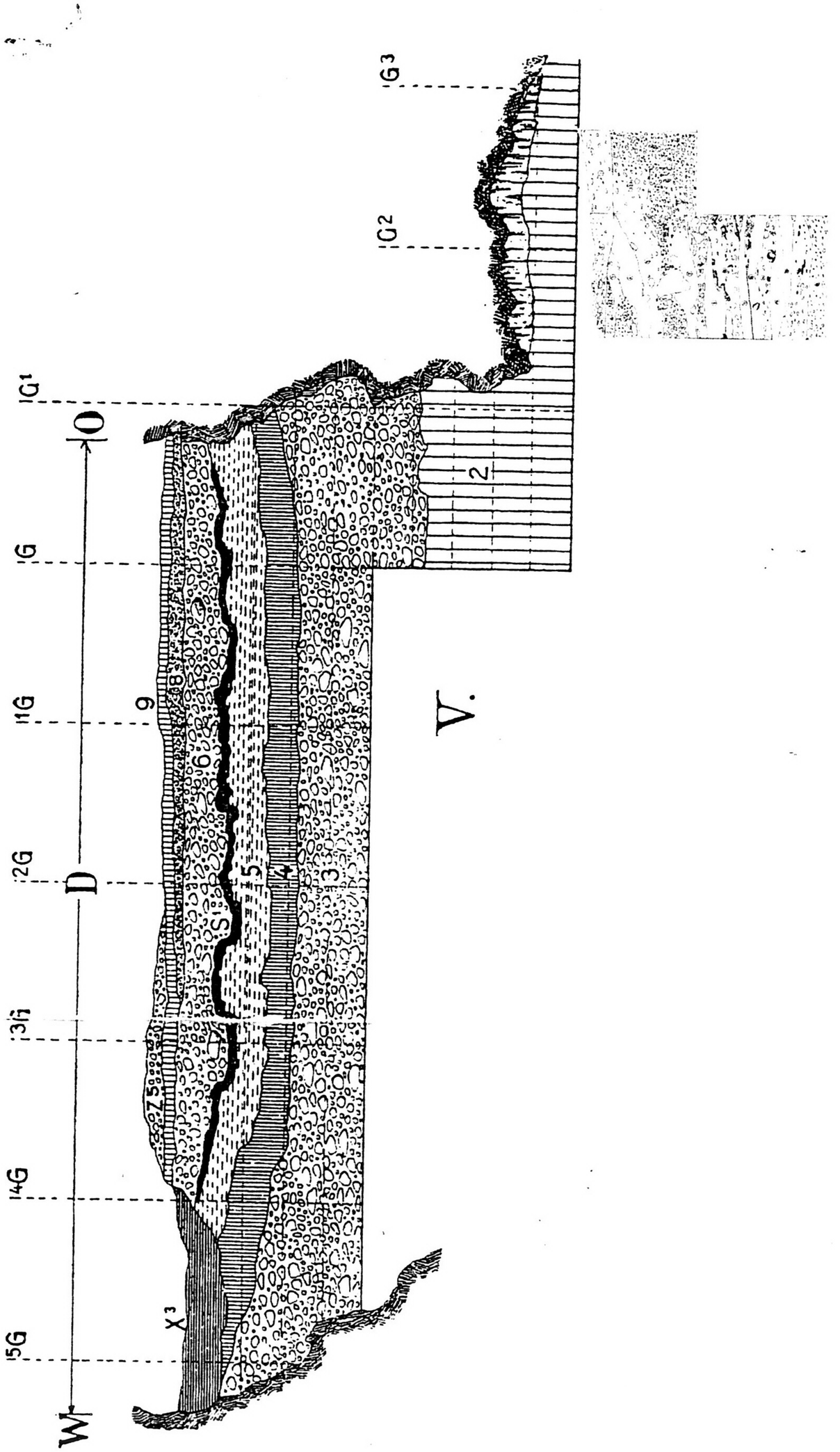

5. ábra.

B-138-5/2008 C
22-13/5/02

Fényképes dokumentáció

a Szeleta-barlang „G" barlangrészében

2007. március 5. – május 4. között végzett

leletmentő ásatásról

PhD. Lengyel György
régész
Herman Ottó Múzeum
Miskolc

Szolyák Péter
régésztechnikus, doktorandusz
Herman Ottó Múzeum
Miskolc

1. Az áramfejlesztő elhelyezése a barlang NY-i oldalán lévő teraszon.
2. Az áramfejlesztő működés közben.
3. A „G" barlangrész bejárata az ásatás megkezdése előtt.
4. A „G" barlangrész bejárata az ásatás megkezdése előtt.
5. A „G" barlangrész déli terme az ásatás megkezdésekor.
6. A „G" barlangrész K-i terme az ásatás megkezdése előtt (K-i oldal, fotó NY felől).
7. A „G" barlangrész keleti termében a rablógödör felmérése az ásatás megkezdése előtt (fotó K felől).
8. A „G" barlangrész keleti terme az ásatás megkezdése előtt a rablógödör szélével és a gödörből kihányt kövekkel (D-i és NY-i metszetek).
9. A rablógödör nyugati falának nagyított részlete (fotó K felől).
10. A „G" barlangrész keleti terme az ásatás megkezdése előtt a rablógödörből kihányt kövekkel (É-i oldal, fotó DNY felől).
11. A „G" barlangrész keleti terme az ásatás megkezdése előtt a rablógödörből kihányt kövekkel (É-i oldal, fotó D felől).
12. A „G" barlangrész megtisztítása a kövektől.
13. A kövektől megtisztított déli terem felmérése.
14. A főfolyosóból bekerült törmelék metszete a „G" barlangrész bejáratában (ÉNY-i nézet, fotó DK felől).
15. A főfolyosóból bekerült törmelék metszete a „G" barlangrész bejáratában (déli metszet, fotó ÉK felől).
16. A „G" barlangrész bejárata a déli terem megtisztítása után.
17. A „G" barlangrész bejárata a déli terem megtisztítása után. A főfolyosó törmelékének metszete. (fotó É felől)
18. A „G" barlangrész a déli terem megtisztítása után; jól láthatóak a fal melletti recens beásások (keleti nézet, fotó NY felől).
19. Munka az üregben (fotó ÉNY felől).
20. Az É–D-i (1. sz.) irányú kutatóárok megnyitása (fotó D felől).
21. Az 1. sz. kutatóárok É-i metszetfala.
22. Az 1. sz. kutatóárok NY-i metszetfala.
23. Az 1. sz. kutatóárok K-i metszetfalának D-i része.
24. Az 1. sz. kutatóárok K-i metszetfalának É-i része.
25. Az 1. sz. kutatóárok D-i metszetfala.
26. Az 1. sz. kutatóárok, felirat és lépték nélkül (fotó D felől).
27. Az 1. sz. kutatóárokra nyitott I11 négyzet felső törmelékes rétegének bontása (fotó DNY felől).
28. A H11–12ab és I11–12 négyzetek bontott állapotban. Munkafotó (É-i nézet, fotó D felől).
29. A H11–12ab és I11–12 négyzetek bontott állapotban. Munkafotó (ÉK-i nézet, fotó DNY felől).
30. Az I11–12 négyzetek keleti metszetfala. Munkafotó.
31. A H11–12a négyzetek nyugati metszetfala. Munkafotó.
32. Az I11 négyzet északi metszetfala. Munkafotó.
33. Az I11–12a/12b négyzetek. Munkafotó (É-i és K-i metszetfalak, fotó DNY felől).
34. A H11–12a/12b négyzetek. Munkafotó (É-i nézet, fotó D felől).
35. A H12a/12b négyzet (felülnézet).
36. A H11 négyzet, 2–3 réteg.
37. Barlangi medve-csont a H11b négyzetben, 3. réteg.
38. A H11c négyzet, 2. réteg, felülnézet.
39. A H11–12a négyzet NY-i metszetfala.
40. A H11–12a négyzet NY-i metszetfala, részlet.
41. A H11–12a/12b négyzetek. A 140 cm mélyen lévő szint felszíne.

42. A H11 négyzet É-i metszetfala.
43. A H11 négyzet É-i metszetfala.
44. A H11 négyzet K-i metszetfala.
45. A H11 négyzet K-i metszetfalának felső része, részlet.
46. A H11–12a négyzetek nyugati metszetfala 150–160 cm mélységig.
47. A H10–12 és az I11–12a/12b négyzetek bontás közben.
48. Az I11–12a/12b négyzetek bontás közben a K-i metszetfallal. (fotó DNY felől)
49. Az I11–12a/12b négyzetek K-i metszetfala.
50. A H11–12-es négyzetek dokumentálása.
51. A H11 négyzet É-i metszetfala 200 cm mélységig.
52. A H10 négyzet É-i metszetfala 200 cm mélységig.
53. Az 1. sz. kutatóárok a H10–12 négyzetek területén 200 cm mélységig bontva. (fotó D felől)
54. A H10 négyzet K-i metszetfala 200 cm mélységig.
55. A H10–H12a/12b négyzetek K-i metszetfala 200 cm mélységig. (fotó NY felől)
56. A H10–11 négyzetek NY-i metszetfala 200 cm mélységig.
57. A H10–H12a/12b négyzetek NY-i metszetfala és a H12a/12b négyzetek D-i metszetfalának alsó része 200 cm mélységig. (fotó ÉK felől)
58. A H11–H12a/12b négyzetek 200 cm-ig bontva a NY-i és D-i metszetfalakkal. (fotó ÉK felől)
59. Az 1. és 2. rétegek részlete a H12-es négyzet NY-i metszetfalában.
60. A H11–12-es négyzet NY-i metszetfalának sötétbarna, finom rétegzettségű üledéke.
61. A H12a/12b négyzetek D-i metszetfala 200 cm mélységig.
62. Az 1. sz. kutatóárok É felől a H12a/12b négyzetek D-i metszetfalával. (Mélység: 200 cm)
63. Az I11–12 négyzetek K-i metszetfala 140 cm mélységig.
64. Az I11 négyzet É-i metszetfala 140 cm mélységig.
65. Az I12a/12b négyzetek D-i metszetfala 140 cm mélységig.
66. A H10–11 (200 cm mélységig) és az I10–11 (140 cm mélységig) négyzetek D felől fotózva.
67. A H10–11 (200 cm mélységig) a NY-i metszetfallal és az I10–11 (140 cm mélységig) négyzetek DK felől fotózva.
68. A H10–12 (200 cm mélységig) és az I10–12 (140 cm mélységig) négyzetek DNY felől fotózva.
69. A H10–12 (200 cm mélységig) négyzetek az É-i és a NY-i metszetfalakkal DK felől fotózva.
70. Barlangi medve csontjai a H12a és H12b négyzetekben 240 cm mélységben.
71. Barlangi medve csontjai a H11 négyzetben 225 cm mélységben.
72. Barlangi medve csontjai a H11 négyzetben 225 cm mélységben.
73. A H11 és H12a és H12b négyzetek bontás közben.
74. A H12a és H12b négyzetek D-i metszetfala.
75. A H12a és H12b négyzetek D-i metszetfalának alsó rétegei.
76. Jó megtartású állatcsont.
77. A H10–H12a és H12b négyzetek NY-i és D-i metszetfalai.
78. A mészkövek rozsdabarna kérgeződése.
79. Éles váltás a mészkőtörmelékes és a finomszemcsés, agyagos üledékek között
80. A H7 és H8a, valamint H8b négyzetek bontás közben 180 cm mélységig a D-i és a NY-i metszetfalakkal.
81. A H7 és H8a, valamint H8b négyzetek bontás közben 180 cm mélységig.
82. A H5–H6 (140 cm mélységig) és H7, valamint H8a és H8b négyzetek (180 cm mélységig) bontás közben.
83. Barlangi medve koponyája a H6 négyzetben 200 cm mélységben. (3. réteg)
84. Barlangi medve koponyája a H6 négyzetben 200 cm mélységben. (3. réteg)
85. A H6–H8a és H8b négyzetek 180 cm mélységig a D-i és a NY-i metszetfalakkal. (Vaku nélkül.)

85. A H6–H8a és H8b négyzetek 180 cm mélységig a D-i és a NY-i metszetfalakkal. (Vaku nélkül.)
86. A H4–H8a és H8b négyzetek 200 cm mélységig.
87. A H6–H8a és H8b négyzetek 180 cm mélységig a D-i és a NY-i metszetfalakkal. (Vakuval.)
88. Mintavételezés a H11 és H12 négyzetek rétegeiből a NY-i metszetfalból.
89. Az üledékminták megvétele 1 literes műanyag dobozokba.
90. Az üledékminták szállításra előkészítve.
91. Az üledékminták vételezésének helye a H11-H12-es négyzetek Ny-i metszetfalában.
92. A bejárati szelvény visszatemetés közben.
93. A szelvények visszatemetése. I.
94. A szelvények visszatemetése. II.
95. Az I. sz. depóhely a főfolyosóban.
96. A II. sz. depóhely a főfolyosóban.
97. A Szeleta-barlang előtere a korábbi ásatások hányójáról (K felől) fotózva az ásatás idejére kihúzott biztonsági szalaggal és a munkálatokra, valamint veszélyre figyelmeztető táblával.
98. A Szeleta-barlang bejárati nyílása az ásatás idejére kihúzott biztonsági szalaggal és a munkálatokra, valamint veszélyre figyelmeztető táblával.
99. A „G" barlangrész bejárati nyílása az ásatás idejére kihúzott biztonsági szalaggal és a munkálatokra, valamint veszélyre figyelmeztető táblával.
100. Az ásatás egyetlen pattintott kőeszköz lelete.

001

002

003

004

005

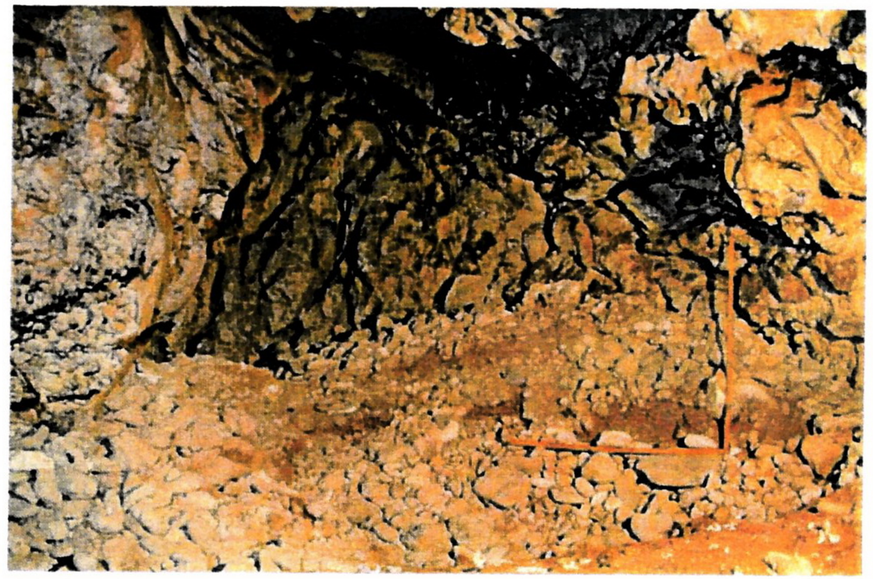

006

007

008

009

010

011

012

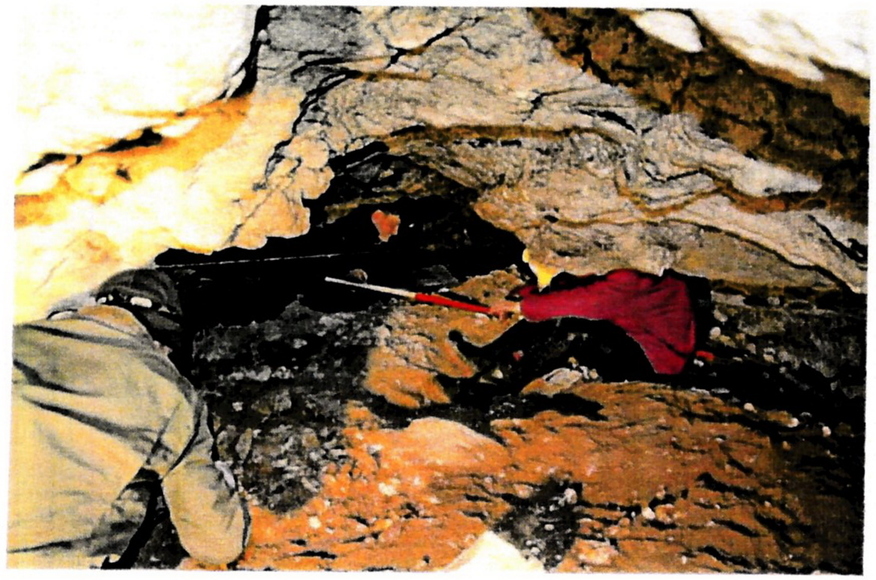

013

014

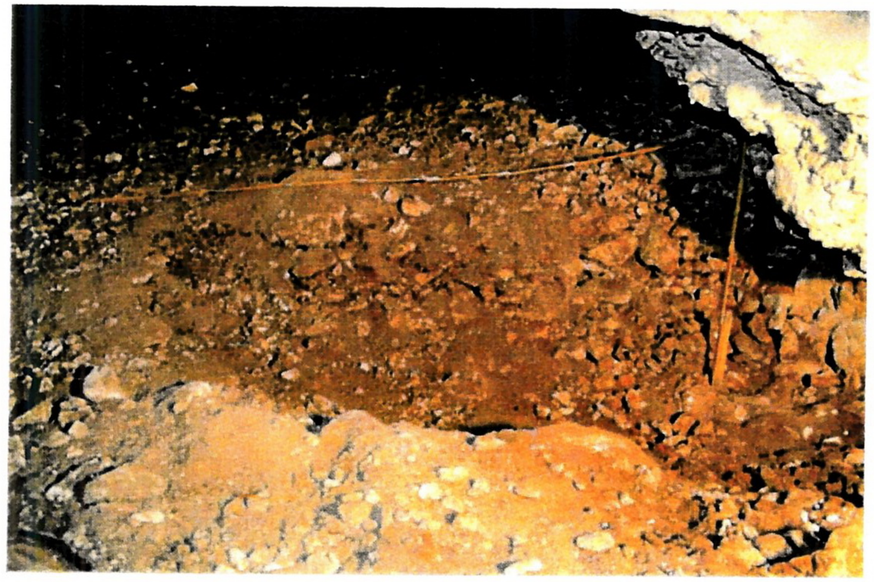

015

016

017

018

019

020

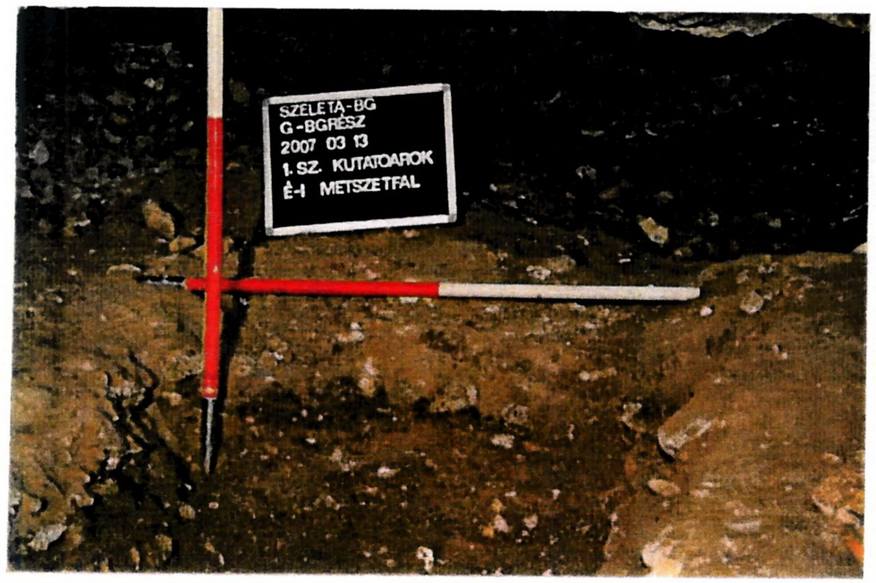

021

022

023

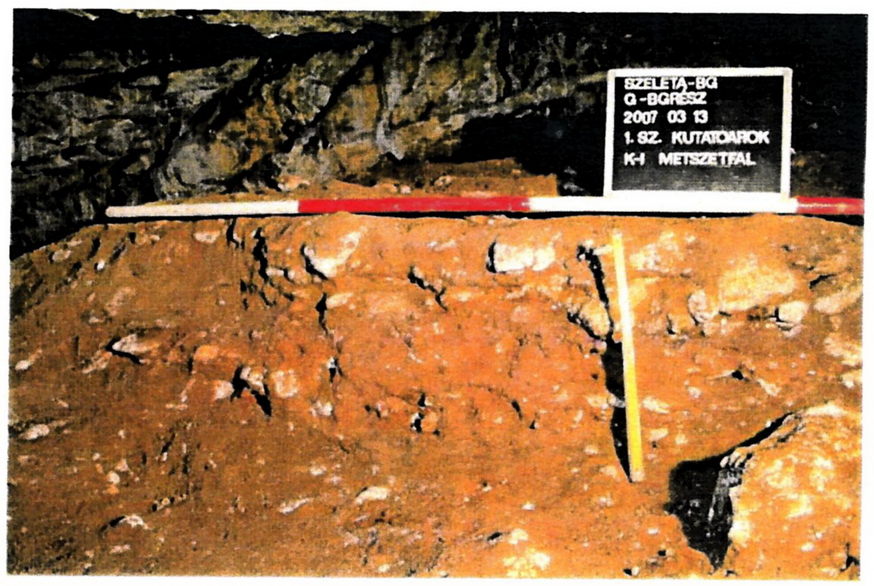

024

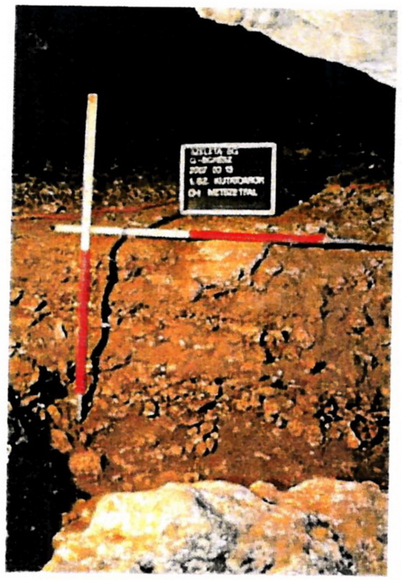

025

026

027

028

029

030

031

032

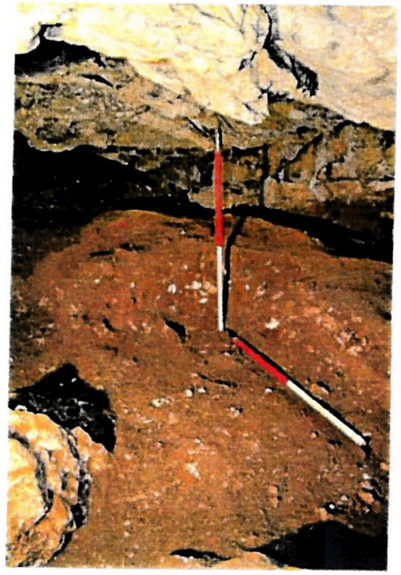

033

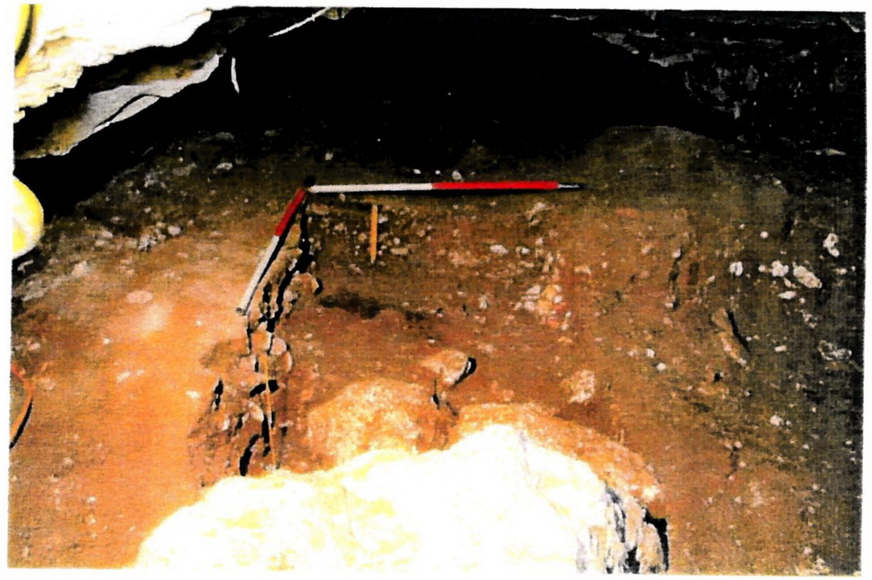

034

035

036

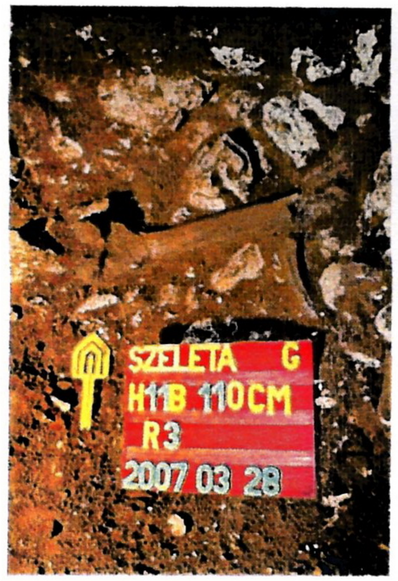

037

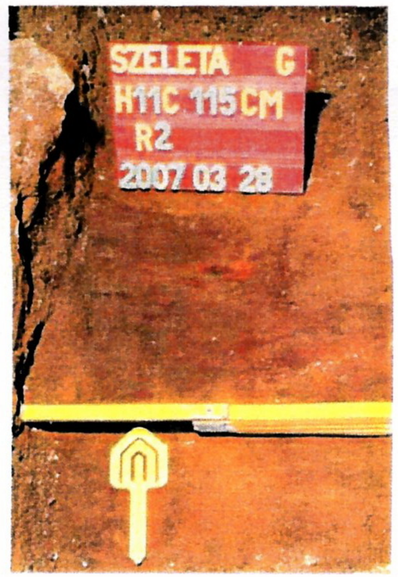

038

039

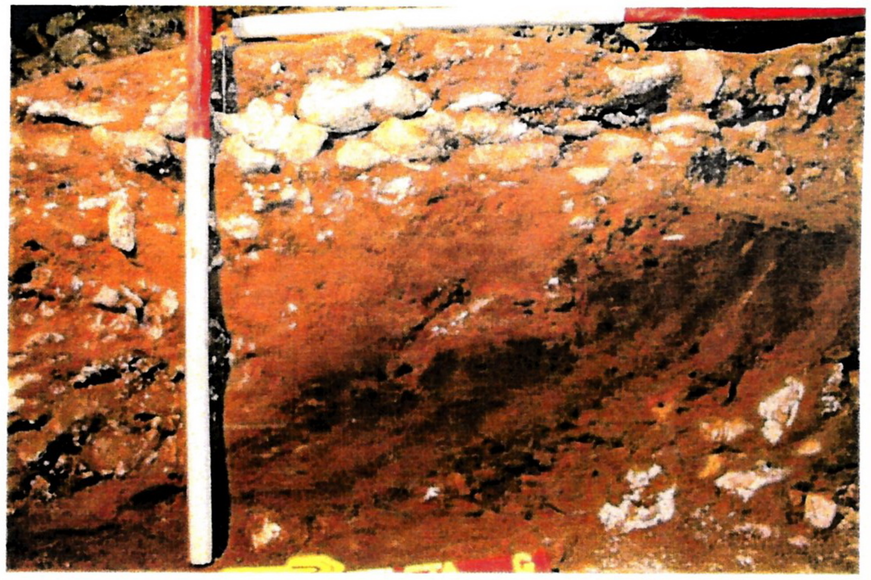

040

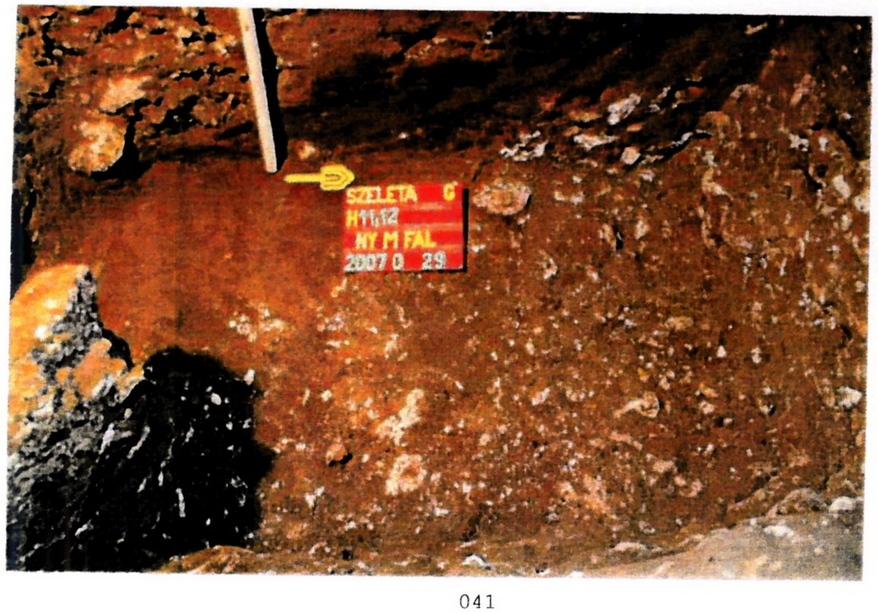

041

042

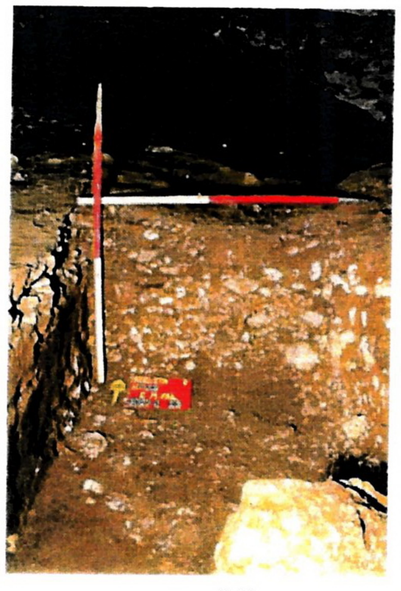

043

044

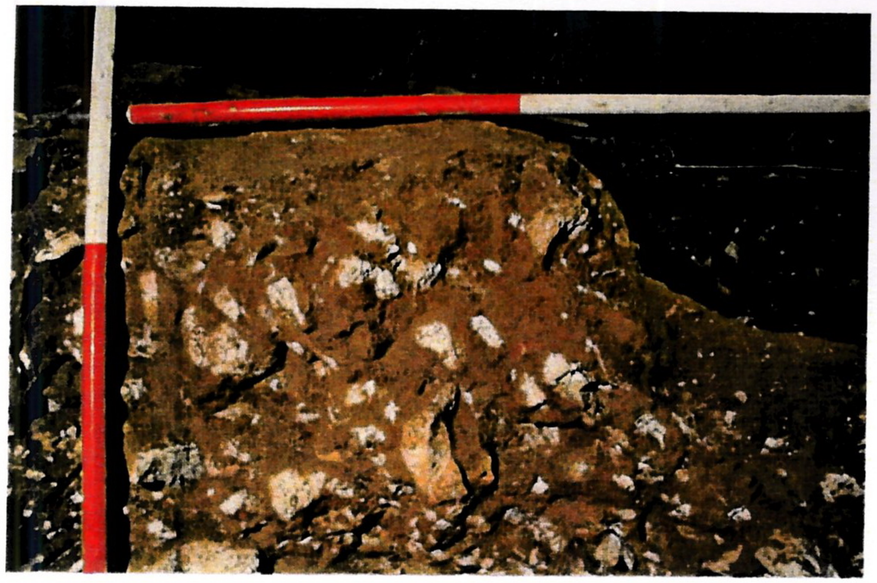

045

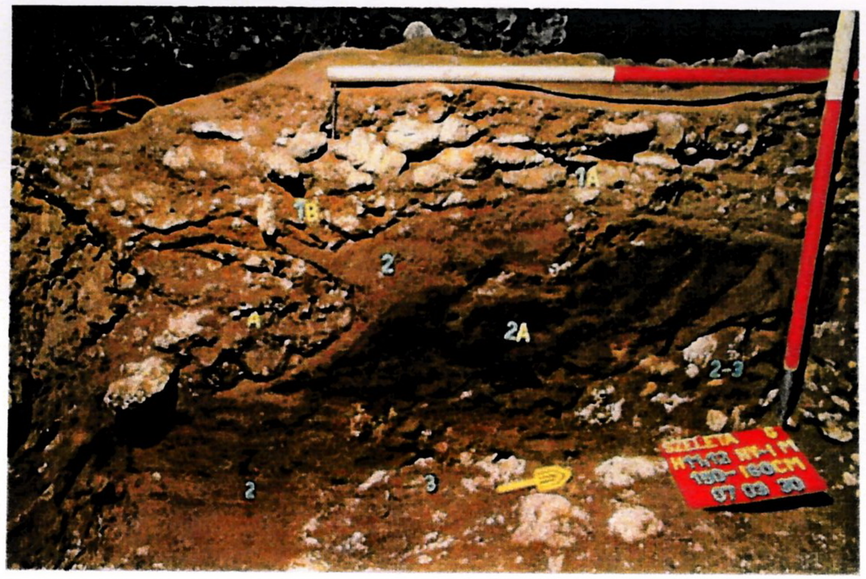

046

047

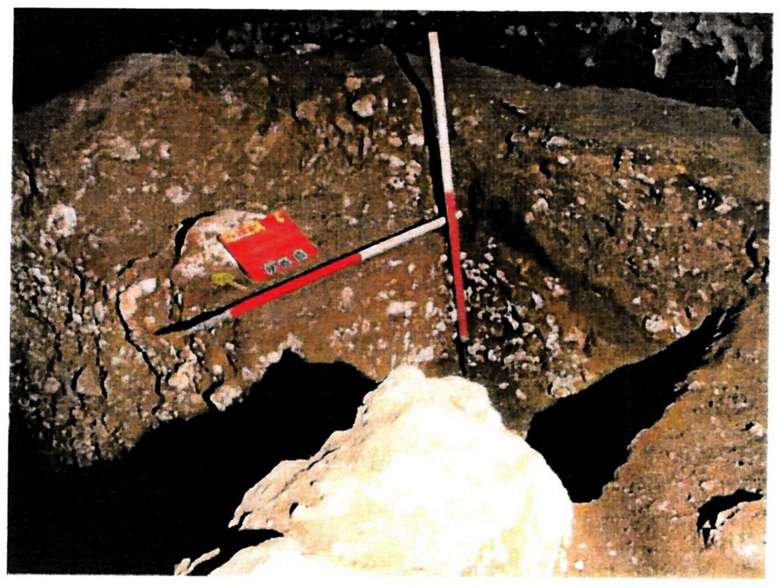

048

049

050

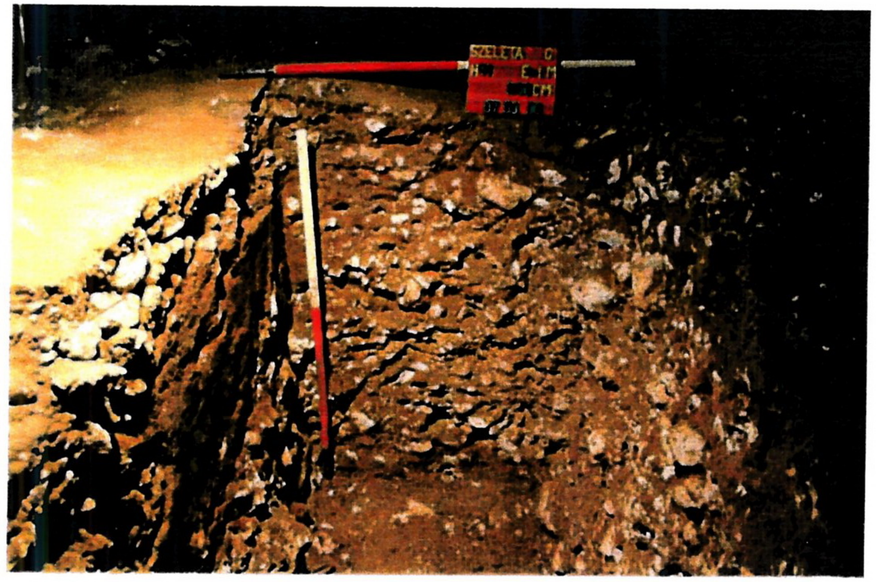

051

052

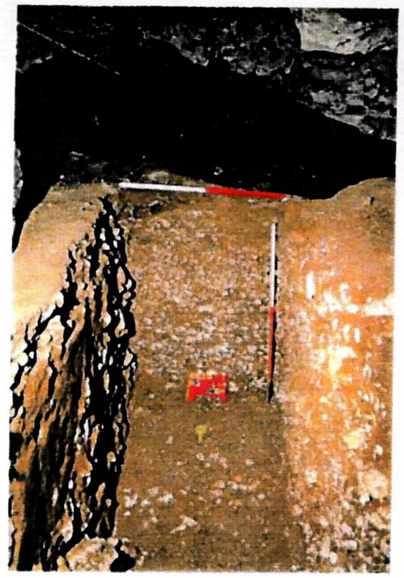

053

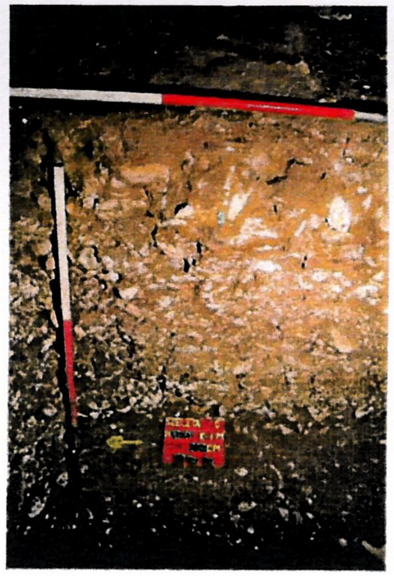

054

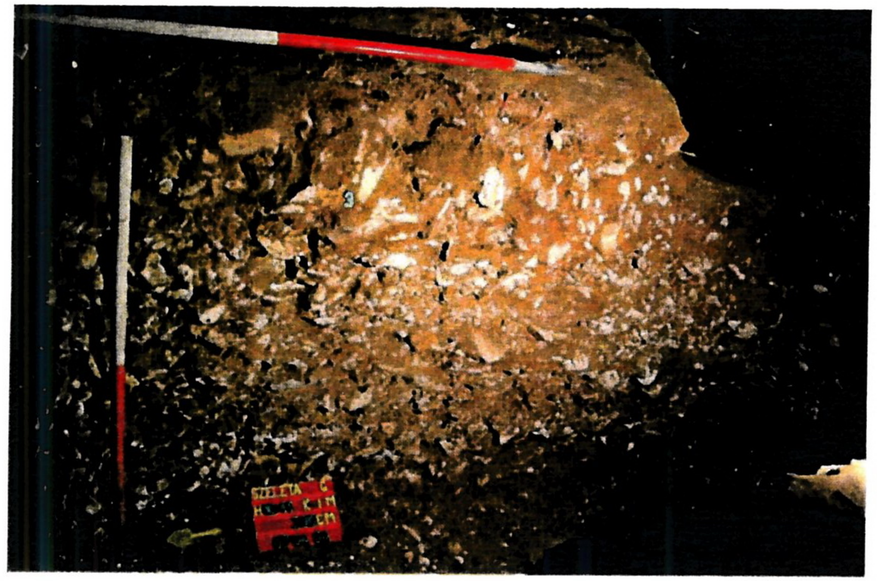

055

056

057

058

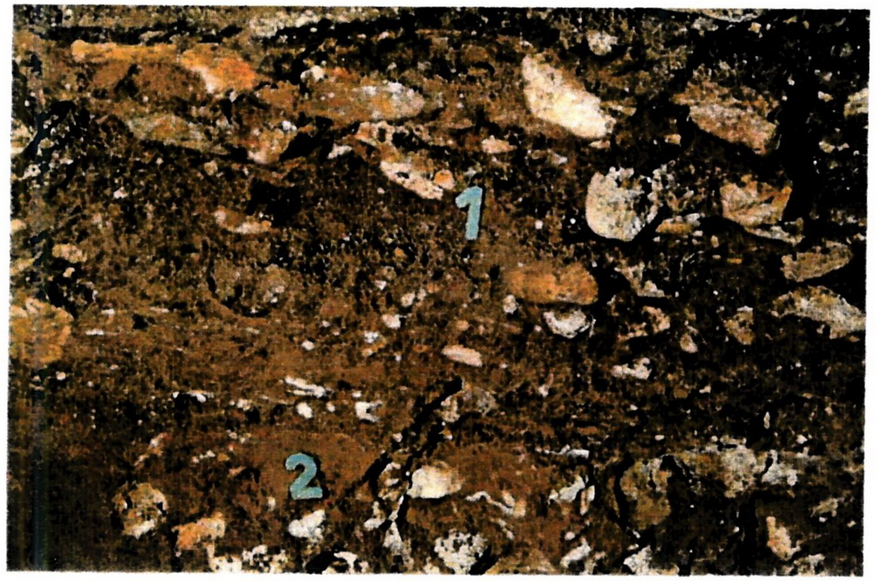

059

060

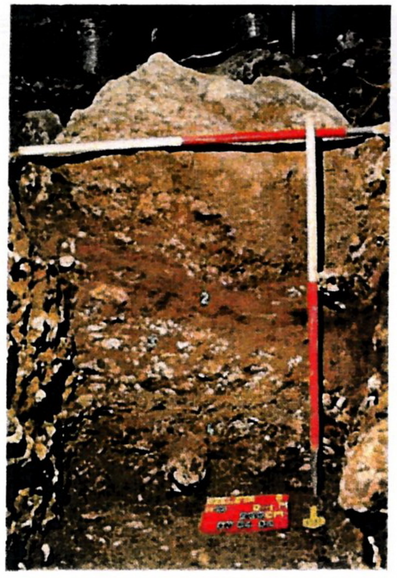

061

062

063

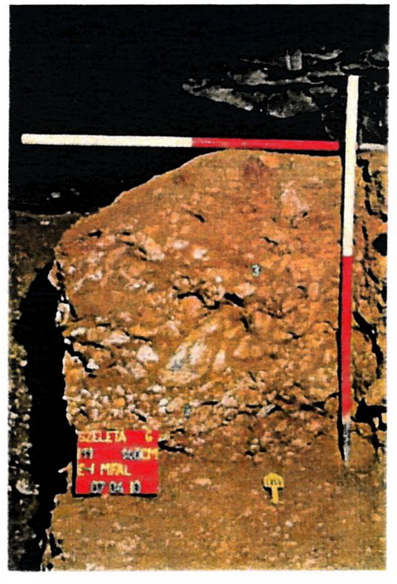

064

065

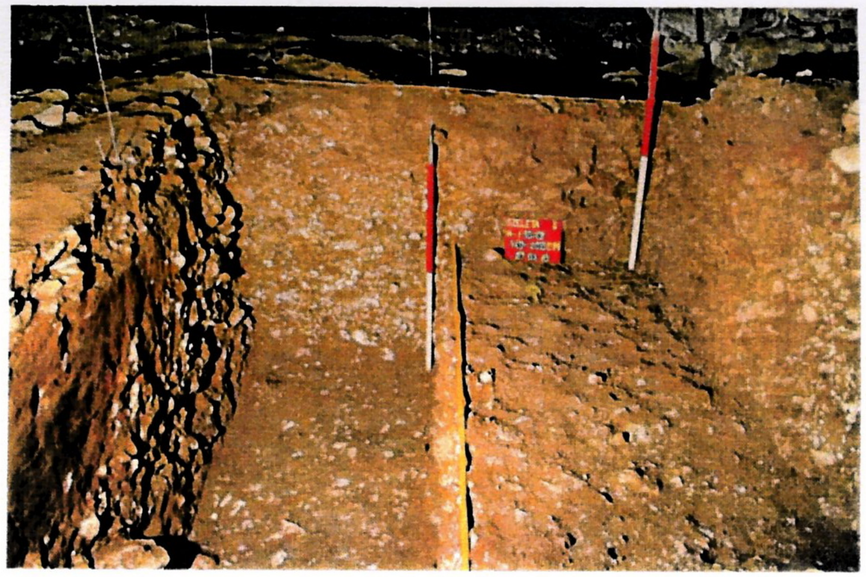

066

067

068

069

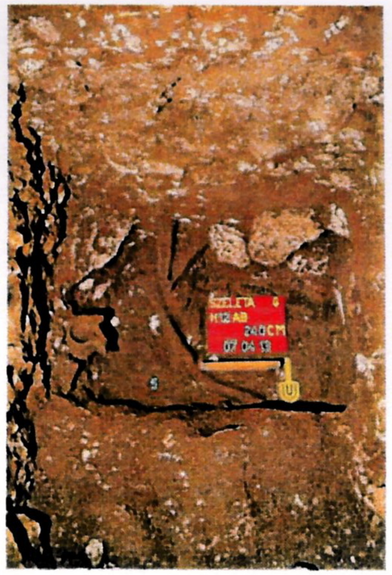

070

071

072

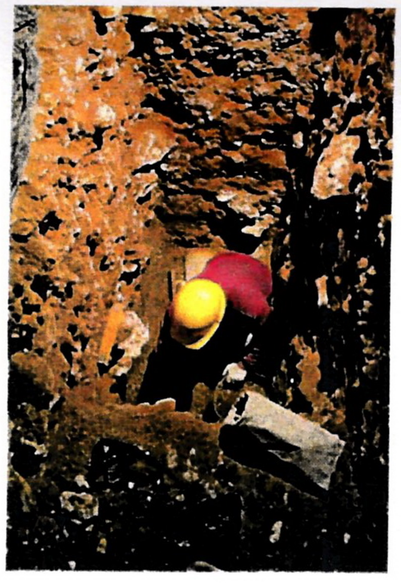

073

074

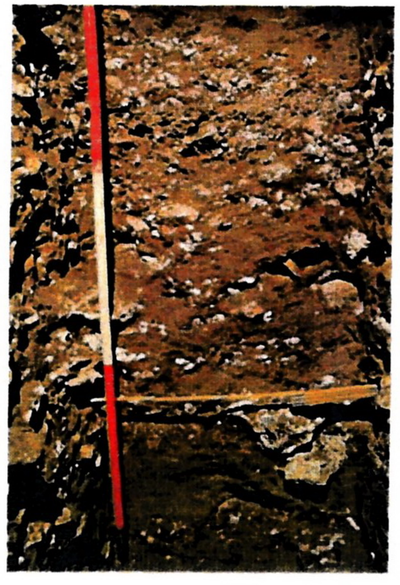

075

076

077

078

079

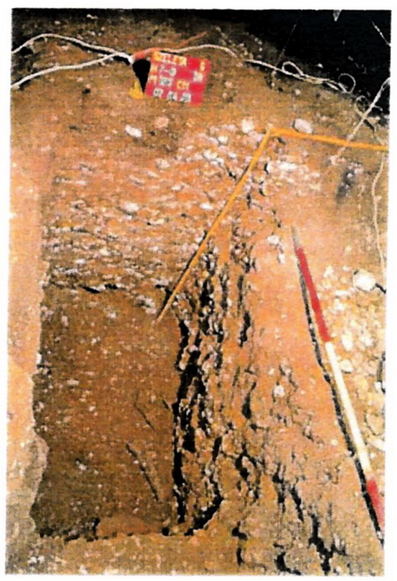

080

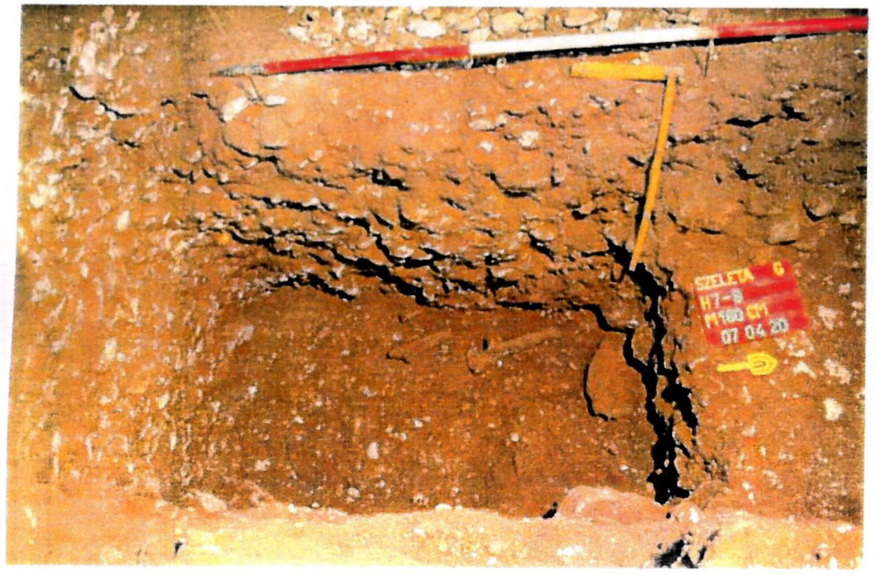

081

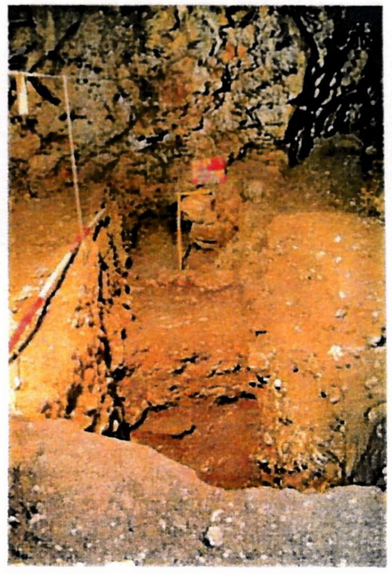

082

083

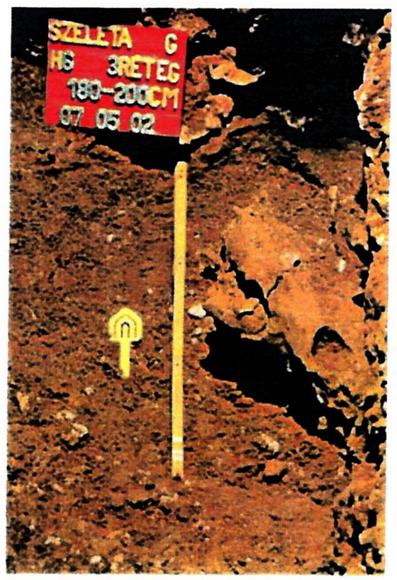

084

085

086

087

088

089

090

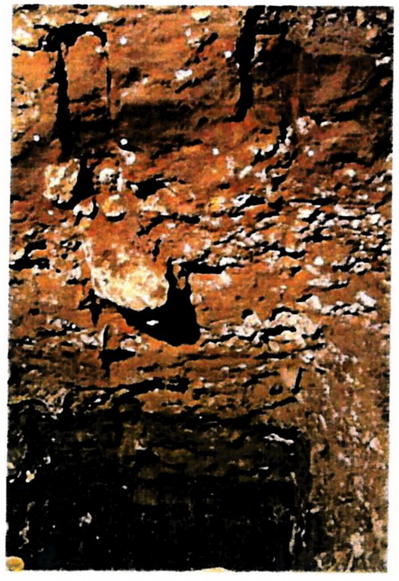

091

092

093

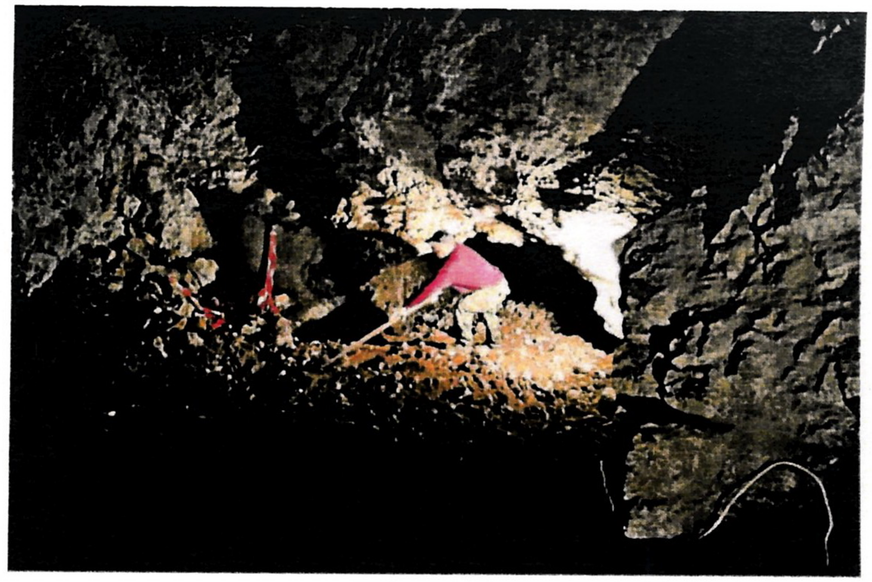

094

095

096

097

098

099

100

22-13/5/07
B-138-5/2008 D

Ásatási napló

a Szeleta-barlang „G" barlangrészében

2007. március 5. – május 4. között végzett

leletmentő ásatásról

PhD. Lengyel György
régész
Herman Ottó Múzeum
Miskolc

Szolyák Péter
régésztechnikus,
doktorandusz
Herman Ottó Múzeum
Miskolc

2007. március 5. hétfő

Jelenlévők: Gál-Mlakár Viktor, Gyárfási József, Lengyel György, Szolyák Péter

Az első ásatási nap. Az ásatási felszerelést kézben visszük fel a barlanghoz a Lillafüred előtt található alagút előtt lévő turistaösvényen. 10.30–11.15 között kivonulás a lelőhelyre. Piros-fehér sávos, figyelmeztető, elkerítő szalagot húzunk ki a barlang előterébe és a barlang bejáratához. Az áramfejlesztőt a barlang bal oldalán kiképzett lépcsős teraszra helyeztük. Alá fekete nylon, egy farostlemez és egy papír kartonlap került. 2 db 500W-os halogén izzót működtetünk a barlangban, az egyik a „G" barlangrészben, a másik a főfolyosó hátsó részében van elhelyezve.

Az első munkafázis a „G" barlangrész bejáratából a kövek eltakarítása a további munkálatok megkönnyítése érdekében, majd az üreg állapotfelmérése.

Az üregben 3 patkós orrú denevér telel. Munkánk során megpróbálunk tekintettel lenni rájuk amennyire, csak lehet.

Eldöntöttük, hogy a szerszámok közül a lapátot és csákányt az üregben rejtjük el, az összes többit pedig minden nap hozzuk-visszük.

2007. március 6. kedd

Jelenlévők: Gál-Mlakár Viktor, Gyárfási József, Lengyel György, Szolyák Péter

A mai napon a „G" barlangrész bejáratának takarítását folytattuk. A köveket a főfolyosó végében kijelölt depóhelyre raktuk. A nap második felében, a bejáratban 80 cm szélességben elkezdtük a padlószintet lefelé mélyíteni, a laza üledéket kitermelni. Az üledék áthalmozott, másodlagos helyzetű, recens hulladékkal. Színe barna, inkább világos, mint sötét, 2–3 cm nagyságú kövektől a 20 cm nagyságúig található benne sűrűn, 20 cm-től nagyobb kövek ritkán fordulnak elő. A kövek többsége nem lekerekített, hanem sarkos. A bejárati rész áthalmozott üledéktől történő tisztítása során 30 cm mélységben egy 10x20 cm-es területen a bejárat jobb oldalában sötétbarna agyagos réteg jelentkezett (Kadic 2. réteg).

2007. március 7. szerda

Jelenlévők: Gál-Mlakár Viktor, Kalászdi György, Lengyel György, Szolyák Péter

A mai napon folytattuk a tegnap megkezdett munkát. A „G" rész bejáratának 3 m

hosszú szakaszán a keleti felében teljesen eltávolítottuk a laza mészköves, áthalmozott üledéket. Az üledék átlag 15–20 cm vastag volt. Az üreg bejárati részének keleti falánál 30-40 cm mély beásások láthatók. Ezek fölött egy 40 cm széles szabálytalan alakú felfelé szűkülő délre kb. 15 fokban dőlő kürtő látható.

A törmelékréteg alatt egy sötétbarna üledék következik az üreg bejárati részében, elég homokos-agyagos, ritkábban kőtörmelékekkel. Nagyobb, 50–60 cm-es kőtuskók is láthatók benne. A sötétbarna réteget nem ástuk még meg. Ez a réteg Kadic 2. rétegéhez hasonlít, viszont ne tűnik annyira tömörnek, hogy eredeti üledéknek tekintsük. Ez majd a továbbiakban kiderül. A sötétbarna réteg kőtörmelékes része laza, famaradványok vannak benne, maiak, a kőtörmelék olyan, mint fölötte a világosbarna kőtörmelékesben. A sötétbarna laza felszínét megkaparva egy kemény sötétbarna következik, ami inkább agyagosabb, tömörebb, és kis kőtörmelékek vannak benne. A laza sötétbarna kőtörmelékesben szintén sok csont található, főként töredékek, lekerekített élekkel.

2007. március 8. csütörtök

Jelenlévők: Gyárfási József, Kalászdi György, Lengyel György, Szolyák Péter

A tegnapi munka folytatása és az üreg feltérképezése.

2007. március 9. péntek

Szünnap.

2007. március 12. hétfő

Jelenlévők: Gál-Mlakár Viktor, Gyárfási József, Kalászdi György, Szolyák Péter

Folytattuk a törmelék eltávolítását a „G" barlangrész teljes területéről. A „G–C" részen (nyugati terem) úgy tapasztaltuk, hogy a kőtörmelék egy részlegesen ép, 3–4 cm vastag cseppkőkérgen halmozódik. A kéreg alatt látszólag bolygatatlan sötétbarna üledék látszik.

2007. március 13. kedd

Jelenlévők: Gál-Mlakár Viktor, Gyárfási József, Szolyák Péter

Mivel már elegendő hely áll rendelkezésre a „G" barlangrészben történő mozgáshoz, a bejárat felől – igazodva a „0" vonalunk (alapvonal) irányához – délről észak felé haladva

kutatóárkot húztunk. Az árok 1x3 méteres. A nyugati hosszú oldala illeszkedik az alapvonalhoz. A keleti metszetfal relatív mélysége 40–50 cm, a NY-i metszetfalé 10–30 cm. Az árok abszolút mélysége az É-i oldalon 95 cm, a D-i oldalon 95 cm. A kutatóárok alján enyhén vörösesbarna, finomszemcsés, bolygatatlan, kompakt üledék van. Ebben nagy számban fordul elő erősen korrodált átlag 5–20 cm-es fehér mészkő, valamint ép és töredékes állatcsont és fog (főként barlangi medve). Ez utóbbiak is erősen kopottak. A kutatóárokról fotódokumentáció készült.

2007. március 14. szerda

Jelenlévők:Gál-Mlakár Viktor, Kalászdi György, Lengyel György, Szolyák Péter

Az üreg hátsó részeit tisztítottuk meg a kőtörmeléktől.

2007. március 19. hétfő

Az ásatás szünetel, mert helyszíni szemlét tartottunk a Cserépfalu fölötti Ódor-vár területén található barlangnál. Gyárfási József a Tímármalom úti raktárban dolgozik.

2007. március 20. kedd

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szolyák Péter

Folytattuk a tisztítást.

2007. március 21. szerda

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szolyák Péter

Folytattuk a tisztítást.

2007. március 22. csütörtök

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a tisztítást.

2007. március 23. péntek

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a tisztítást.

2007. március 26. hétfő

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

A mai napon a felső bolygatott réteg bontása folyt. Ez a réteg eredetileg bolygatatlannak tűnik, viszont az üreg takarítása során erősen összetapostuk, meglazultak benne a kövek. Ezért egy kevert résznek vesszük (1. réteg). A H12 négyzetben kezdtük eltávolítani. A 0 ponthoz számított 90 cm-es felszíntől 100 cm-es mélységre megyünk le vele, ahol már bolygatatlan az üledék. A bolygatatlan réteget 2-es számmal jelöljük.

2007. március 27. kedd

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a H11 négyzet bontását. A H11-ben 100 cm-es mélységig jutottunk. A felszín alapján 3 -féle üledéket látunk:

1- törmelékes, világosbarna, tele kőtörmelékkel, kopott és éles egyaránt, 2-20 cm nagyságban. A kövek között laza a kitöltés, agyagos. Benne apró fehér mészkődarabok, kisebb mint 1 cm. Ez 25 cm vastag, a H11a-ban. A H12/a és b négyzetben 105 cm-ről lementünk 110 cm-re. Még 100 cm mélyen is látható sok csonttal.

2- sötét, vörösesbarna, tömör, de könnyű ásni, agyag. Az 1-es fedi H11a és b-ben. Egy nagy kettéesett málott kő látható, 80 cm hosszú, átlósan helyezkedik el. A 2-ben lévő kövek 2-15 cm nagyok, a kövek ritkásan helyezkednek el.

3- H11b-ben látható, de d-be is belenyúlik. Barna-világosbarna, agyagos, sűrűn nagyobb 10–20 cm-es kövekkel. Laza kitöltés a kövek között, viszont szinte csak erősen màllott kövek vannak benne, éles nincsen. Stratigráfiai viszonya 2-höz megoldatlan, viszont 1 alatt van. A kövek benne struktúrálatlanok. A 2-es a H12-a-ban elég laza és sűrűbben köves mint H12b-ben.

2007. március 28. szerda

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a H11 és H12a/H12b mélyítését. A 2. rétegben hosszúkás sötétbarna foltot találtunk, amely jól kivehetően elbomlott csont(ok) maradványa. A foltban nagyon töredékesen kerülnek elő csontok, megtartásuk rossz, sötétbarnák. H11b-ben a 3-as rétegben egy nagy lábszárcsontot találtunk töredékesen, mellette több csont töredékesen, csigolya meg borda, stb. Megtaláltuk Kadic? egyik karójának a maradványát, 38 cm-re H11a nyugati falától, 3 cm-re az északi faltól.

2007. március 29. csütörtök

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a H11-12-es négyzetek bontását 120 cm-től lefelé. A 2. réteg vörösesbarna, finomszemcsés, teljesen kőmentes agyag, melyben a H11-es DNY-i sarkában egy sötétebb (sötét rozsdabarna) folt látszik (2a). Állatcsont (főleg barlangi medve!) mindkettőben nagy arányban fordul elő. A 3. réteg erősen mészköves (5-20 cm átmérőjű kövek). A mészkövek között világosbarna finomszemcsés kitöltés. A mészkőkavicsok erősen mállottak. A 3. rétegben is nagy számban található állatcsont (főleg barlangi medve!). Ezek jobb megtartásúak, mint a 2. rétegből származók.

2007. március 30. péntek

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a H12 és 11 mélyítését. A 2. réteg leírására a tegnapi leírás érvényes. A 2. réteg 150–160 cm között a H11 DNY-i sarkában eltűnik. A H12a-ban 160 cm mélyen egy 20x20 cm-es területen látható.

4. réteg: H12-ben, 170 cm mélyen, egy szürkésebb de még mindig barna réteg jelentkezik a 3. alatt, amely sok apró mészkőtörmeléket tartalmaz. A mészkőtörmelékek 2–3 mm-től 5–6 cm nagyságig terjednek. A kövek között 1 mm-nél kisebb mészkőzúzalék található, agyagos, homokos (vizsgálat kell). A csontok apróbbra törtek, mint a 3. rétegben. A kitöltés laza, helyenként 10–25 cm-es kövek is vannak benne.

2007. április 2. hétfő

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a H11-H12-es négyzetek feltárását. A nap végére a 0 szinthez képest 200 cm méységig jutottunk. Mindkét négyzetben ez a 3. réteget jelentette. A H12-es négyzetben a 3. rétegben apróbb mészkődarabok a jellemzőek, de egyértelmű rétegváltást nem lehet megfigyelni. Általában jellemző a nagy mennyiségű állatcsont. Ezek döntő többsége barlangi medvétől származik. A csontok megtartása 30–40%-ban rossz (főleg a fogak és hosszú csontok).

2007. április 3. kedd

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Megkezdtük a H10-es négyzet bontását. Ebben a négyzetben is a 3. réteg jelentkezik. Jellemző rá: nagy mészkődarabok, melyek erősen kopottak, 80–100 cm mélységben még nem jellemző rájuk az erős mállás és szétesés, a kövek közötti agyag barna. A csontok 100 cm mélységig még igen jó megtartásúak. A rétegből főleg nagyméretű állatcsontok és fogak kerülnek elő (100 cm mélységig).

2007. április 4. szerda

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a H10, 11, 12, bontását, és megkezdtük I10–12 bontását.

2007. április 5. csütörtök

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk az előző napi munkát.

2007. április 6.péntek

Jelenlévők: Gyárfási József, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk az előző napi munkát.

2007. április 10. kedd

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a megkezdett négyzetek bontását.

2007. április 11. szerda

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István

Az utolsó denevér is elment az üregből. I10-ben a 3. réteg kövei közötti kitöltés agyagosabb mint máshol, vagy csak vizesebb, de lehet, hogy kiszáradás után ugyan olyan lesz mint a többi részen.

2007. április 12. csütörtök

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a megkezdett négyzetek bontását.

2007. április 13. péntek

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István

A H11 négyzetben 220 cm mélységben új réteg jelentkezik. Habitusában olyan, mint a 2–3 átmeneti réteg, sötétbarna, ritkábban van benne kő, a csontok rossz megtartásúak. Ez a réteg az 5-ös számú. Egy-két nagyobb kő, 30–40 cm-es is van benne. A kövek mállnak szét, rossz megtartásúak. Az 5. réteg sötétbarna, inkább homokos mint agyagos, jól morzsolható. H12a/H12b-ben több nagyobb csont egymás mellett kerül elő, viszont nincsenek anatómiai rendben. Az 5. réteg lefelé, 230 cm-től H12b-ben majdnem kőmentes. Lejjebb, 240 cm felé ritkán megint jelentkeznek a mállott kövek. Az 5. rétegben, 220–240 cm között nagyon gazdag csontanyag került elő, sok nagyméretű, rossz megtartásúak.

2007. április 16. hétfő

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István

A H11-es négyzetben folytattuk tovább az 5. réteg ásását. A réteg jellemzői továbbra is:

- *sötétbarna*
- *agyagos-homokos*
- *nagy kövek vannak benne (20–40 cm)*

– *kisebb kövek mállottak erősen*

– *könnyű a köveket megfaragni*

– *a barna kitöltés kompakt*

– *a csontok rossz megtartásúak*

– *a kövek szabálytalanok, de az élei tompák.*

Érdekes jelenség, hogy az 5. rétegben viszonylag sok nagyméretű csont került elő, valamint, hogy sok állkapocs töredékesen és fogmaradvány, a koponyadarab ehhez képest kevés. Sok csont egymáson hever.

A H11–12-ben elértük a 260 cm-t. Az I10-ben 180 cm-re értünk.

2007. április 17. kedd

Jelenlévők: Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

A H12a/H12b-ben 260–265 cm mélyen egy új sztratigráfiai egység kezdődik: sötétbarna, szürkés árnyalattal, agyagos, agyagosabb mint az 5. réteg, csont eddig kevés benne, kő is kevés benne, ahogy lefelé haladunk a kő hiányzik belőle.

A H7–8-as négyzetekben, a rablógödörben is megkezdtük az ásást. A felszínen bolygatott 3. réteg. A rablógödör fala a H8-négyzet É-i falától 30 cm-re helyezkedik el.

A H12a és H12b-ben a 6. réteg alatt egy világosbarna erősen agyagos réteg következik (7. réteg).

2007. április 18. szerda

Jelenlévők: Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

A 9-es réteg: a 8. kőtörmelékes réteg alatt egy kevésbé köves, világosbarna, erősen agyagos, a köveken sötétbarna-fekete kéreg látható. A csontok rossz megtartásúak, szétesnek. A csontok színe is fekete.

A H5–6-ban a rétegek számozása 1-től indul. 1) 80–100 cm között mállott, barnásfehér, kavicsos (0,5–10 cm átmérőjű), erősen kopott kavicsok. 2) vörösesbarna, erősen agyagos, ritkán köves, 0,5–10 cm nagyságú kavicsok, sziklafal mellett tapad.

A H7-ben 120 cm-ig teljesen kevert, 120 cm után következik a 3. réteg.

A H7–8-ban 140 cm mélységig mentünk.

A H5–6-ban 120 cm-re.

A H11–12a/H12b-ben 300 cm-re.

2007. április 19. csütörtök

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Heinzlmann Kinga, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk H5-8, H11–12a/H12b bontását.

H5: 120 cm-ig kevert, apró mészkőtörmelékes, kavicsos, sok csonttal.

H6: 140 cm-ig ugyan az mint H5, 140 cm-nél kezdődik a 3. réteg.

H7: 160 cm-ig 3. réteg, barna mészkőtörmelékes.

H11–12: 300–320 cm-ig 9. réteg.

Elkezdtük a „G" barlangrész bejáratán kívül eső H14-es négyzet bontását.

2007. április 20. péntek

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Heinzlmann Kinga, Szabó István, Szolyák Péter

Az előző napi munkát folytattuk.

2007. április 21. szombat

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Szabó István, Szolyák Péter

Az eddig előkerült leletek mosását végeztük a HOM tímármalom úti raktárában.

2007. április 23. hétfő

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Heinzlmann Kinga, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Kibővítettük a „G" barlangrész előtti kutatóárkot (H14–16). A H16-os négyzetből északi irányba csak 20 cm-t szedtünk el, hogy a rétegek tanulmányozásához metszetfalat képezhessünk.

A H6–8-as négyzeteket 180 cm-es mélységig vittük le. Itt mindenütt a köves, sárgásbarna 3. réteg jelentkezik. Benne nagyméretű állatcsontok vannak, főleg a 160–180 cm-es szintben. Elkezdtük a H12-es négyzet 340 cm-re való mélyítését. Ebben a szintben elkülöníthető a 13. réteg (nagyméretű mészkövekkel és szürkésbarna agyagos kitöltéssel.

2007. április 24. kedd

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Heinzlmann Kinga, Szabó István, Szolyák Péter

Befejeztük a H6–8-as négyzetek bontását 180 cm-en. A H11-12-es négyzetekben 340 cm mélységig jutottunk. Eddig 13 réteget tudtunk megkülönböztetni.

2007. április 25. szerda

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Heinzlmann Kinga, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

A H11–12ab-ben 340 cm-ről 360 cm-re mentünk le. Itt egy új réteg jön (11). A 11-es réteg: világosbarna, homokos, kevés csont, rossz megtartású, inkább kisméretűek, a mészkövek éles törésűek és kerekítettek is. 5–20 cm nagyságúak.

2007.április 26. csütörtök

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Befejeztük a rétegsorok rajzos dokumentációját.

A feltárt rétegsor lerajzolása során több réteget figyeltünk meg, mint az ásatás során. Ez annak köszönhető, hogy nehezebb a rétegváltásokat észrevenni vertikális bontás során. Mivel a leletek gyűjtőjén az ásatás során kiosztott számok szerepelnek, a mélységre vonatkozó adatokat kell figyelembe venni azok azonosítására. Az új rétegsor a cseppköves üregben (G) a következő:

1 – Kevert, szürkésbarna, köves, agyagos, homokos. Élesen elválik az alatta lévő rétegtől. Kövek mérete 3–18 cm, felületük részben éles és részben lekerekített. Ez a jelenkori kevert réteg. 14–33 cm vastag. Vízszintesen települt.

2 – Agyagos, világosbarna, kerekített, málló felszínű 2–8 cm nagyságú kövekkel. Nincs éles határa az alatta lévő réteggel. 4–10 cm vastag, a H11-ben kiékelődik. Közel vízszintesen települt.

3 – Agyagos, világosbarna, ritkán köves (szétmállóak), enyhén rozsdás árnyalatú. Kövek méretei átlag 5 cm. Északra és délre kiékelődik. Vastagsága 4–11 cm. Nincs

éles határa az alatta lévő réteggel. Közel vízszintesen települt.

4 – Sötétbarna, agyagos, kőmentes, szétmállott csontokkal. Nem válik el erősen az alatta lévő rétegtől. 6–22 cm vastag. Ferdén települt, észak felé emelkedik.

5 – Világosbarna, agyagos, helyenként sötétebb árnyalattal, ritkán köves. A kövek szétmállóak. Vastagsága 10–38 cm. A kövek mérete 3–12 cm, rajtuk sötétbarna kéreg képződött. Ferdén települt, észak felé emelkedik.

6 – Világosbarna, agyagos, erősen köves. A kövek kerekítettek és erősen mállanak, méretük 3-30 cm. Vastagsága 8–30 cm. A közepén egy 40 cm-es kő látható. Közel vízszintesen települt.

7 – Világosbarna, kőmentes, erősen agyagos. Éles határai nincsenek. Vastagsága 10–25 cm. Közel vízszintesen települt.

8 – Világosbarna, agyagos, málló köves, a kövek 4-15 cm nagyok. Nincsenek éles határai. Vastagsága 8–26 cm. Közel vízszintesen települt.

9 – Világosbarna, szürkés, sárgás árnyalattal, erősen agyagos. 5–28 cm vastag. Észak felé kiékelődik, nem válik el élesen az alat6ta lévőtől. Közel vízszintesen települt.

10 – Világosbarna, agyagos, közepes mértékben köves (élesebb kövek 4–30 cm nagyságban), sok csonttal. Élesen elválik az alatta lévő rétegtől. A köveken az 5. réteg kövein található kéreg van. Vastagsága 20–45 cm. Közel vízszintesen települt.

11 – Szürke, agyagos, törmelékmentes, homokos. Nem válik el élesen az alatta lévő rétegtől. Vastagsága 5–12 cm. Közel vízszintesen települt.

12 – Csontban gazdag, szürkésbarna, agyagos, köves (félig kopottak, 2–5 cm nagyságúak). Nem válik el élesen az alatta lévő rétegtől. Enyhén vöröses, dél felé kiékelődik. Közel vízszintesen települt.

13 – Szürkésbarna, agyagos, gyengén 3–4 mm-es laminált ság látható benne. Határozottan elválik az alatta lévő rétegtől. Vastagsága 18–24 cm. Közel vízszintesen települt.

14 – Világosbarna, agyagos, porhanyós, kőtörmelékes, szegletes kövekkel (3–8 cm nagyok) plusz 2–3 cm nagyságú kerekre koptatott kavicsokkal (kvarcit?). Csontban gazdag. Vastagsága 13–22 cm. Közel vízszintesen települt.

15 – Világosbarna, rozsdás árnyalattal, kőmentes, agyagos, nem porhanyós, nem válik el élesen az alatta lévőtől. Vastagsága 3–20 cm. Közel vízszintesen települt.

16 – Agyagos, nem porhanyós, barnás-zöldes árnyalatú, kőmentes. Jól elválik az

alatta lévőtől. Dél felé kiékelődik. Vastagsága 5–16 cm. Közel vízszintesen települt.

17 – világosbarna, agyagos, porhanyós, csontban gazdag, éles köveket tartalmaz (10–20 cm nagyok). A köveken barna kéreg látható. Nem válik el élesen az alatta lévőtől. Vastagsága 14–30 cm. Közel vízszintesen települt.

18 – Világosbarna, szürkés árnyalattal. Agyagos, porhanyós, köves (éles kövek, 6–8 cm nagyok). Vastagsága 18 cm. Közel vízszintesen települt.

A rétegeken kívül egy zsebszerű sztratigráfiai egységet is megkülönböztettünk:

A – Erősen köves, szürkésbarna, homokos-agyagos kitöltéssel, kövek mérete 1–18 cm. Vastagsága 18 cm. A H12-ben található nagy kő egy leszakadt részének a szétesett maradványa.

A Főfolyosó (D) végében, a cseppköves üreg (G) előtt feltárt rétegsor az alábbiak szerint alakul:

I – erősen kevert, sötétbarna, több helyen igen laza szerkezetű, korábbi ásatásokból visszagórt törmelék, melyben a mészkövek a néhány milliméteres és a félméteres között szóródnak (a réteg a tetején 4–5 cm vastagságban fekete és taposott)

II – barna, koptatott apró mészkőtörmelékes (0,5–4 cm) barlangi üledék

III – barna, koptatott apró mészkőtörmelékes (0,5–8 cm) barlangi üledék

IV – sárgásbarna, mészkőtörmelékes barlangi üledék, melyben a mészkövek koptatottak és méretük 0,5–15 cm között változik

V – sárgásbarna, mészkőtörmelékes barlangi üledék, melyben a mészkövek koptatottak és méretük 0,5–25 cm között változik

A fenti rétegek közül az alábbiak felelnek meg az ásatás során kiosztott számoknak:

Cseppköves üreg (G)	
Végleges rétegsor	Ásatás alatti rétegsor
1	1a
2	1b
3	2
4	2a
5	2–3
6	3

7	3
8	3
9	3
10	5
11	6
12	6
13	7
14	8
15	9
16	9
17	13
18	11

A H5–8 négyzetekben érintetlen rétegek közül csak az ásatáson 3.-nak nevezettet találtuk, ez az új beosztásban a H10–12 négyzetek 8. rétege.

Folytattuk a H5–8-as négyzetek bontását.

2007. április 27. péntek

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Folytattuk a H5–8-as négyzetek bontását.

2007. április 30. hétfő

Szünnap.

2007. május 1. kedd

Szünnap.

2007. május 2. szerda

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Elkezdtük a H14-16 négyzetek visszatemetését.

2007. május 3. csütörtök

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Befejeztük a rajz-dokumentáció készítését. Mintákat vettünk a rétegekből. A H11–12 határán egy teljes oszlopot próbáltunk kivenni 1kg-os dobozokban. Ez a köves rétegeknél nem sikerült. A köves rétegekből mintát úgy vettünk, hogy egyszerűen a műanyag dobozba kapartuk válogatás nélkül az adott réteg tartalmát.

2007. május 4. péntek

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István, Szolyák Péter

Megkezdtük a H10–12 és az I10–12 négyzetek visszatemetését. H11–H12a/H12b-ben, ahol a legmélyebbre ástunk le, a metszetfalakat bükkfa deszkával borítottuk be, hogy a feltöltésre használt kövek ne tegyék tönkre.

2007. május 7. hétfő

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Lengyel György, Németh Lajos, Pállfy Tibor, Szabó István, Szabó László

Folytattuk, majd befejeztük a H-I/10-12 négyzetek visszatemetését.

2007. május 8. kedd

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István

Elkezdtük a cseppköves üreg bejárata előtti terület feltöltését az ásatásból hátramaradt kiásott anyaggal.

2007. május 9. szerda

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István

Folytattuk a cseppköves üreg bejárata előtti terület feltöltését.

2007. május 10. csütörtök

Jelenlévők: Bárdos Nándor, Bosnyák György, Gyárfási József, Lengyel György, Szabó István

Befejeztük a cseppköves bejárata előtti terület feltöltését, elrendeztük a depóhely anyagát.

Miskolc, 2007. május 11.

.....
PhD. Lengyel György

.....
Szolyák Péter

Jelentés
a Szeleta-barlang „G" barlangrészében
2007. március 5. – május 4. között végzett
leletmentő ásatásról

Lengyel György és Szolyák Péter 2007. március 5. és május 4. között leletmentő feltárást végzett a Szeleta-barlang Kadić-féle „G" barlangrészében, miután Szolyák Péter 2007. február 15-én nagyméretű, frissen ásott – 8–9 m2-es – rablógödröt azonosított a cseppköves üreg É-i felében. Az ásatás célja nem az adott terület teljes feltárása és leletmentése, hanem a tudomány számára okozott kár valószínű mértékének megállapítása volt.

A leletmentés során a cseppköves üregben és közvetlen a bejárata előtt összesen 11 m^2-nyi területet tártunk fel és a „fekete vonal"-tól számított legnagyobb mélységet véve alapul 7,2 méterig haladtunk. Sziklafeneket sehol nem értünk. Az előkerült leletanyagot a több ezer állatcsont (javarészt barlangi medve!) mellett mindössze egyetlen moustéri kaparó jelenti.

Miskolc, 2007. december 11.

PhD. Lengyel György

Szolyák Péter

B-138-5/2008 B
22-13/5/07

Feltárási dokumentáció

a Szeleta-barlang „G" barlangrészében

2007. március 5. – május 4. között végzett

leletmentő ásatásról

PhD. Lengyel György
régész
Herman Ottó Múzeum
Miskolc

Szolyák Péter
régésztechnikus, doktorandusz
Herman Ottó Múzeum
Miskolc

Tartalom

1. A lelőhely

1.1 Bevezetés

1.2 A cseppköves üreg

1.3 Datálás

2. A leletmentés

3. Az ásatás értékelése

Felhasznált irodalom

Ábrák jegyzéke

Mellékletek

Ásatási napló

Fotódokumentáció

1. A lelőhely

1.1 Bevezetés

A Szeleta-barlang 1906 óta ismert, mint régészeti lelőhely. A barlang 5 részre tagolható: bejárat és előtere (A), előcsarnok (B), mellékfolyosó (E, F), főfolyosó (D, E) és cseppköves üreg (G). Az első ásatásokat 1906–1913 között végezték (Kadić 1915), majd 2002-ig több kisebb ásatás folyt a barlangban. Az ásatások a barlang minden szakaszára kiterjedtek. Legkisebb mértékben az előteret és a cseppköves üreget ásták meg (Mester 2002, Ringer 2002).

1.2 A cseppköves üreg

A cseppköves üreg a főfolyosó végéből észak felé nyílik. Az üregre, melyet a barlang üledéke zárt el, 1912-ben bukkantak rá. Kadić Ottokár megfigyelései szerint az üreg bejárata 4,5 méterrel az eredeti kitöltés felszíne alatt nyílik. Az üreget Kadić térképei szerint a 2. réteg fedte el, viszont a monográfia szöveges részében mégis a 3-ast említi. A 2. réteg tetejétől az üreg 1,4 m mélyen nyílt. A kitöltés teteje az első 3,5 méteres szakaszon kb. 50 cm-re volt a mennyezettől. Az üreg bejáratától csak 2 m-t haladtak befelé és mindössze 0,5 m-t ástak lefelé.

Kadić leírása a cseppköves üregre és a 2. rétegre vonatkozóan a következő (Kadić 1915): A cseppköves üreg talaján víztől kimosott mészkőkavics és sok mésztufával bekérgezett barlangi medve-csont hevert. Kadić szerint rétegtani szempontból az üreg nagyobb fontossággal bírhat, mert a legömbölyített mészkőkavicsok alapján valószínű, hogy a barlangba történt időszakos vízbeömlés ezen a fülkén át történt. Itt, régészeti leleteket nem találtak. A 2. réteg egy vörös, plasztikus agyagréteg után keletkezett. A vörös agyagréteget csak a barlang előcsarnokában találták meg. Az ásató szerint ennek összetétele a horvát karszt *terra rossá*jával egyezik meg. A barlang többi részén a 2. réteg közvetlenül a barlangfenékre telepedett. Az előcsarnokban a 2. réteg tiszta, törmelékmentes, mészkőtörmelékek csak bizonyos szintekhez kötődnek. A legtöbb törmeléket a réteg alján és tetején figyelték meg. A 2. réteg középső részén két átlag 20–20 cm vastag törmelékréteg húzódott (2/a és 2/b), melyek az előcsarnokban azt három részre osztották. A főfolyosóban a 2. réteget csak helyenként találták teljesen tisztának, rendszerint mészkővel keveredett. A réteg alatti mészkőszikla valamint a benne lévő mészkőtörmelék erősen mállott. A réteg színe a falak mellett világos, majd szürke és mészkővel kevert. Átlagos vastagsága az előcsarnokban 5 m. A főfolyosó hátulsó részében 2,5 m-ig ástak benne anélkül, hogy a barlang fenekét megtalálták volna. A réteg a barlang bejáratában a IX. szintben jelentkezett, majd innen emelkedik a főfolyosóban, aminek a hátuljában az V. szintben figyelték meg.

Kadić szerint az üledék a mészkő mállási terméke, melyet a barlang lerakódásain átszivárgó víz iszap alakjában a főfolyosó hátulsó részéből az előcsarnok felé vitt magával. E barlangi iszap a

főfolyosó déli végénél található sziklagáton átjutott, viszont a benne lévő kövek nem. A rétegben feltárt kőeszközök a barlang egész területéről 50 darabot tesznek ki. Ezek a mellékág és a cseppköves üreg kivételével a barlang összes részéből ismertek – A főfolyosóban az V–VI. szintekből, az előcsarnokban a XV. (2/a) és XVII. (2/b) szintekből. A XVII. szintben 7 megmunkálatlan és 2 megmunkált szilánk került elő. A XV. szintből 18 darab szilánk került elő. A VI. szintben a főfolyosó elülső szakaszában 1 db megmunkálatlan, 2 db megmunkált szilánkot, valamint 1 db durva és 1 db szabályos babérlevél alakú hegyet találtak. A főfolyosó hátulsó szakaszában 5 db megmunkált szilánk, 1 db durva szabálytalan és 4 db durva szabályos levélhegy került felszínre. Az V. szintben a főfolyosó elülső szakaszában 3 db megmunkált szilánk és 1 db durva babérlevélhegy, a hátulsó szakaszában pedig 1 db megmunkált szilánk és 3 db durva szabálytalan babérlevélhegy került elő. Az állatcsontok összetétele 99%-ban barlangi medve, és a maradék 1 % barlangi oroszlán, barlangi hiéna, farkas, róka, mamut, szarvas és rénszarvas.

1.3 Datálás

Az előcsarnokban, a réteg felső részének csontjából mért ^{14}C adat 43000±1100 BP év (GrN6058) (Vogel-Waterbolk 1972). A 2. és 3. réteg határáról származó csontminta, szintén az előcsarnokból 42960±860 BP évet (ISGS-4464) adott (Adams 2002).

2. A leletmentés

2007. február 21-én Szolyák Péter, a Herman Ottó Múzeum munkatársa a Műemlékvédelmi beszélgetések keretében megtartott *Bükki barlangjaink régészeti örökségének védelme* című előadásában jelezte, hogy a Szeleta-barlang cseppköves üregében február 15-én, fotózás közben zugásatás nyomait találta. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal ezért leletmentő feltárást rendelt el, a Bükki Nemzeti Park pedig feljelentést tett a rendőrségen ismeretlen tettes ellen.

Az állapotfelmérés során az üreg bejárati szájnyílását 70 cm magasnak és 4 m szélesnek találtuk. Az üreg három részből áll: 1) déli terem, 2) nyugati terem, 3) keleti terem. A déli terem 4x4 m-es, magassága 60 cm. Falai boltozatosan záródnak a mennyezeten. Az ásatás előtt a kitöltés tetejét 5–30 cm nagyságú kövek borították. A nyugati terem szabálytalan alaprajzú, átmérője kb. 4x2 méter ÉK–DNY-i kiterjedésű, legnagyobb magassága 180 cm. A kitöltés felszínét hasonló méretű kövek borították, mint a déli terem esetében. A keleti terem K–NY-i kiterjedésű 5x3 m alapterületű, legnagyobb belmagassága kb. 2m. A zugásatás erre a keleti teremre korlátozódott. A bolygatás egy 3x4 méteres területre terjedt ki, max. 50 cm mélységig. A zugásatás „szelvényének" a szélén felhányt kőkupacok láthatók 20–60 cm vastagságban. A kövek közül a kisebbek jobban kopottak, a nagyobbak több éllel rendelkeznek. A keleti teremben a falak kormosak, több felirat is látható. A kitöltés felszíne egyenetlen, áthalmozott réteg(ek) borítják.

A régészeti leletmentő ásatás elvégzését a következők indokolták:

Az üreget a Kadić-féle rétegsornak a 2. rétege zárta el. Ezt a réteget a benne talált régészeti leletanyag alapján ma az utolsó interglaciális (Eem) időszakára keltezik (Ringer-Mester 2001), melynek kora 130–75 ezer éve napjaink előtt. Ebből adódóan az üreget Kadić Ottokár ásatása (1912) előtt 75 ezer évvel látogathatta ember. Ezért, az itt található leletek kora idősebb kell, hogy legyen 75 ezer évnél. Az üreg korai elzáródása megóvta az itt lerakódott rétegeket a későbbi ember, állat, vagy más természetes eredetű bolygatásoktól, melyek intenzíven megfigyelhetők a barlang többi részében. Ezekből adódóan a barlang cseppköves ürege különösen értékes régészeti, őslénytani és barlangtani szempontból, rongálása felbecsülhetetlen károkat okoz.

A leletmentő feltárás célja az volt, hogy felmérjük a zugásatás okozta károk mértékét, valamint hogy megtudjuk milyen rétegek töltik ki az üreget és azokban milyen leletanyag található. Az ásatáshoz 1x1 m-es, északra tájolt négyzethálóval osztottuk fel az üreg területét. A négyzetháló egyes négyzeteit az ABC nagybetűivel és arab számokkal jelöltük. Egy koordináta-rendszerben helyeztük el ezeket: az É–D-i irányú sorok északról délnek 1-től 15-ig, a K–NY-i sorok nyugatról keletnek A-tól M-ig futnak. Az ásatás a H5–8, H10–12, H14–16 és I10–12 négyzeteket érintette. A legmélyebbre levitt négyzetben sziklafeneket ugyan nem értünk, viszont egy gazdag 3 m vastag rétegsort tártunk fel, melyben összesen 18 réteget különböztettünk meg.

Az ásatás megkezdése előtt (az első két munkahét) a zugásatás és az elmúlt 90 év kőtörmelékét kitakarítottuk az üregből. Ezzel kirajzolódott a kitöltés felszíne. A kőtörmeléktől megtisztított felszín egyenetlen. A kitöltés legfelső részét mindenhol napjainkban áthalmozott üledék alkotta. Ez különböző vastagságban jelentkezett 5-től 20 cm-ig. Ez alatt következtek az érintetlen pleisztocén rétegek. A felszín tisztítása során az is kiderült, hogy korábban többször és több helyen, különösen a falak mellett, bolygatták a cseppköves üreg kitöltését. A recens leletek között, 1971-es 1 forintos érme, régi lapos, 4,5 V-os elem, alumínium kés, tejes zacskó (3 forint 20 filléres árral), és több törött üvegdarab is szerepel. A legutóbbi bolygatásból talált tárgyak: polifoam, munkáskesztyű és műanyag PET palack.

Az 1x1 m-es, északra tájolt négyzethálón belül minden négyzetet „a", „b", „c" és „d" jelöléssel 50x50 cm-es alnégyzetekre osztottunk. Vertikálisan rétegeket, sztratigráfiai egységeket követve haladtunk lefelé, egy mesterséges 5 cm-es szintbeosztással. A rétegeket szín, összetétel, szemcseméret és tömörség alapján különböztettük meg. Fentről lefelé haladva minden újonnan felbukkanó sztratigráfiai egység új számot kapott. A legkisebb ásatási egységünk az alnégyzet/réteg/szint. Az egységekből kikerült üledéket szárazon 2mm-es szitán szortíroztuk, majd ami a szitán fennmaradt iszapolásra csomagoltuk el. Ezen a módszeren az ásatás során módosítanunk kellett. Hamar kiderült, hogy a paleontológiai leletek mellett régészeti leletek nincsenek a rétegekben, ezért indokolatlan volt a finomfelbontású feltárás. Az alnégyzet-beosztást is

csak a részlegesen nyitott négyzeteknél alkalmaztuk, az 5 cm-es szintekről áttértünk a 20 cm-es szintekre és elvetettük a vizes szitálást. A leleteket végül tehát négyzet/réteg/szint szerint csomagoltuk.

A feltárt leletanyag 32 db Rassel zsáknyi pleisztocén emlős maradványból, valamint 1 db radiolaritból készült kaparóból áll. Ez utóbbi a H11 négyzet 200–220cm-es szintjéből került elő. A faunát az előzetes becslés alapján legnagyobb százalékban barlangi medve, a maradékban meghatározatlan ragazodók teszik ki. A négyzetekben más-más mélységeket értünk el. A H5–8 négyzetekben 180 cm-es, a H10-ben 200 cm-es, H11–12-ben 360 cm-es, az I10-ben 200 cm-es, az I11-ben 140 cm-es, a H14–16-ban 120 cm-es mélységig bontottunk. Ezek a mélységek az általunk kijelölt 0 szinttől értendők. A H10 és az I10–11-es négyzetek azért lettek lemélyítve, hogy a H11–12-őt biztonságosan áshassuk, amilyen mélyre csak lehet.

A leggazdagabb rétegsort a H11–12-es négyzetekben tártuk fel. Az itt talált 18 réteg a H11–12-es négyzetek nyugati falában fentről lefelé számozva a következőkből áll:

1 – Kevert, szürkésbarna, köves, agyagos, homokos. Élesen elválik az alatta lévő rétegtől. Kövek mérete 3–18 cm, felületük részben éles és részben lekerekített. Ez a jelenkori kevert réteg. 14–33 cm vastag. Vízszintesen települt.

2 – Agyagos, világosbarna, kerekített, málló felszínű 2–8 cm nagyságú kövekkel. Nincs éles határa az alatta lévő réteggel. 4–10 cm vastag, a H11-ben kiékelődik. Közel vízszintesen települt.

3 – Agyagos, világosbarna, ritkán köves (szétmállóak), enyhén rozsdás árnyalatú. Kövek méretei átlag 5 cm. Északra és délre kiékelődik. Vastagsága 4–11 cm. Nincs éles határa az alatta lévő réteggel. Közel vízszintesen települt.

4 – Sötétbarna, agyagos, kőmentes, szétmállott csontokkal. Nem válik el élesen az alatta lévő rétegtől. 6–22 cm vastag. Ferdén települt, észak felé emelkedik.

5 – Világosbarna, agyagos, helyenként sötétebb árnyalattal, ritkán köves. A kövek szétmállóak. Vastagsága 10–38 cm. A kövek mérete 3–12 cm, rajtuk sötétbarna kéreg képződött. Ferdén települt, észak felé emelkedik.

6 – Világosbarna, agyagos, erősen köves. A kövek kerekítettek és erősen mállanak, méretük 330 cm. Vastagsága 8–30 cm. A közepén egy 40 cm-es kő látható. Közel vízszintesen települt.

7 – Világosbarna, kőmentes, erősen agyagos. Éles határai nincsenek. Vastagsága 10–25 cm. Közel vízszintesen települt.

8 – Világosbarna, agyagos, málló köves, a kövek 4–15 cm hagyok.. Nincsenek éles határai. Vastagsága 8–26 cm. Közel vízszintesen települt.

9 – Világosbarna, szürkés, sárgás árnyalattal, erősen agyagos. 5–28 cm vastag. Észak

felé kiékelődik, nem válik el élesen az alatta lévőtől. Közel vízszintesen települt.

10 – Világosbarna, agyagos, közepes mértékben köves (élesebb kövek 4–30 cm nagyságban), sok csonttal. Élesen elválik az alatta lévő rétegtől. A köveken az 5. réteg kövein található kéreg van. Vastagsága 20–45 cm. Közel vízszintesen települt.

11 – Szürke, agyagos, törmelékmentes, homokos. Nem válik el élesen az alatta lévő rétegtől. Vastagsága 5–12 cm. Közel vízszintesen települt.

12 – Csontban gazdag, szürkésbarna, agyagos, köves (félig kopottak, 2–5 cm nagyságúak). Nem válik el élesen az alatta lévő rétegtől. Enyhén vöröses, dél felé kiékelődik. Közel vízszintesen települt.

13 – Szürkésbarna, agyagos, gyengén 3–4 mm-es lamináltság látható benne. Határozottan elválik az alatta lévő rétegtől. Vastagsága 18–24 cm. Közel vízszintesen települt.

14 – Világosbarna, agyagos, porhanyós, kőtörmelékes, szegletes kövekkel (3–8 cm nagyok)

plusz 2–3 cm nagyságú kerekre koptatott kavicsokkal (kvarcit?). Csontban gazdag. Vastagsága 13–22 cm. Közel vízszintesen települt.

15 – Világosbarna, rozsdás árnyalattal, kőmentes, agyagos, nem porhanyós, nem válik el élesen az alatta lévőtől. Vastagsága 3–20 cm. Közel vízszintesen települt.

16 – Agyagos, nem porhanyós, barnás-zöldes árnyalatú, kőmentes. Jól elválik az alatta lévőtől. Dél felé kiékelődik. Vastagsága 5–16 cm. Közel vízszintesen települt.

17 – világosbarna, agyagos, porhanyós, csontban gazdag, éles köveket tartalmaz (10–20 cm nagyok). A köveken barna kéreg látható. Nem válik el élesen az alatta lévőtől. Vastagsága 14–30 cm. Közel vízszintesen települt. .

18 – Világosbarna, szürkés árnyalattal. Agyagos, porhanyós, köves (éles kövek, 6–8 cm nagyok). Vastagsága 18 cm. Közel vízszintesen települt.

A fenti rétegeken kívül egy zsebszerű sztratigráfiai egységet is megkülönböztettünk. Ennek erősen köves, szürkésbarna, homokos-agyagos kitöltése volt. Benne a kövek mérete 1–18 cm között változott. Vastagsága 18 cm. Ez a sztratigráfiai egység a H12-ben található nagy kő egy leszakadt részének a szétesett maradványa.

A H5–8, a H10 és az I10–11 négyzetekben a felszínt borító jelenkori kevert 1-es réteg alatt az elért mélységig a rétegsor majdnem egyöntetű: világosbarna, és agyagos, nagyon sűrűn 5–15 cm nagyságú kavicsszerűen koptatott kövekkel. A kövek nem mállott felszínűek. A H10-es négyzet nyugati falában látható, hogy a mély szelvény falából az 5-ös, a 6-os, a 7-es és a 8-as rétegek futnak bele az egyöntetűen köves rétegbe, melyet a 8-as réteggel párhuzamosítottunk, és amely a H10-es négyzet közepén meredeken emelkedik és határolja a többi réteget. A H14–16-ban elértük az 1913-

ban befejezett ásatás metszetfalát. Itt a Kadić által meghatározott 2. réteget találtuk meg. A profilban a legfelső áthalmozott ásatási törmelék alatt 4 réteget különböztettünk meg. Ezek köves rétegek, melyek a kőtörmelék mennyiségében különböznek egymástól, viszont a közöttük lévő kitöltés barna, agyagos, olyan, mint ami az üreg belsejében a H11–12-es négyzetekben feltárt köves rétegeké.

A kiásott csontokat papírzacskókba gyűjtöttük. Ezenkívül a rétegsorból egy oszlopban mintákat vettünk. A mintavétel során egybefüggő blokkokat emeltünk ki 20x10x5 cm mély (1kg-os) műanyag dobozok segítségével. Ezt a mintavételezést csak a kőmentes rétegeknél tudtuk megtenni. A köves rétegekből ugyanilyen dobozokba vettünk mintát egy zárt területről.

A kiásott területet teljesen visszatemettük. A H11–12-es négyzetet, amiben 360 cm magas a metszet, bükkfával bezsaluztuk, hogy a temetés során a szelvénybe kerülő kövek ne tegyék tönkre a profilt. A cseppköves üreg bejáratának járószintjét kövekkel feltöltöttük, majd finom anyagot is hordtunk rá, a száját pedig beraktuk kövekkel, annyi rést hagyva csak, hogy a denevérek zavartalanul ki-be közlekedhessenek. Az elzárást a jelenleg is tartó cseppkőképződés miatt szintén indokoltnak láttuk.

3. Az ásatás értékelése

A feltárt területen régészeti jelenségeket nem találtunk. Emberi megtelepedésre utaló tűzhelynyom, nagy mennyiségű pattintott kő nincs az üreg kitöltésében. A leletek 1 db pattintott kő kivételével mind állatcsontok. Az állatcsontok főként a barlangi medve vázrészei, nagyon kis százalékban valamilyen ragadozóké. Anatómiai rendben csak ritkán találtunk vázrészeket. Ez maximum néhány csigolyát jelent. A csontok mérete és a fogak kopottsága alapján a bocs, fiatal, felnőtt és idős egyedek maradványai egyaránt megtalálhatóak. Mosásukkor azokon emberi beavatkozásnak nyomait nem találtuk, igaz a csontanyag nagy része még mosatlan és tafonómiai vizsgálatok szükségesek ennek hitelesítésére. Ezek az adatok egybevágnak Európa más barlangi medve maradványokban gazdag lelőhelyeivel, s arra engednek következtetni, hogy a nagy mennyiségű és különböző életkorú medvék csontjai a téli hibernációt átvészelni nem tudó egyedek természetesen elhullott tetemeihez tartoznak. Annak ellenére, hogy természetes pusztulásról lehet szó, a vázak anatómiai rendjének hiánya is természetes folyamat következménye. A medvék barlangi megtelepedése idején zavarhatták össze a felszínen heverő vázakat, ami évről évre megismétlődhetett. Ez köszönhető volt annak, hogy az üledékképződés lassú volt és nem temette be a csontokat a zavarás előtt. Emellett dögevők és ragadozók is rájárhattak a bomló tetemekre, melyre példa egy medvecsonton talált rágásnyom. A tafonómiai vizsgálatok erre a kérdésre is bőven szolgáltatnak majd információt. A feltárt rétegsorunk barlangi medve tetem gazdagsága, a kőeszközök hiánya, és a szórványosan előforduló ragadozómaradványok egybevágnak a Kadić

Ottokár által feltárt képpel. Az az elképzelés, miszerint a Szeleta-barlang 2. rétege utolsó interglaciális korú, az eredményeink által nem nyert támogatást, hiszen a barlangi medve dominanciája pleisztocén környezetben először az alsó pleniglaciális idején, 75–65 ezer évvel ezelőtt, az ún. Subalyuki faunafázis idején jellemző (Jánossy 1979). Emellett szól, hogy a Kadić (1915) által feltárt emlősök között szerepel olyan faj is, pl. a mamut és a rénszarvas, amely kimondottan glaciális időszakban terjedt el hazánkban (Vörös 2000). Tehát a 2. réteg kora valószínűleg nem lehet idősebb 75 ezer évnél. A Kadić által publikált rétegek közül a 2. réteg alatt lévő vörös, plasztikus agyag, mely összetételében megegyezik a mediterrán területek *terra rossa* talajával, lehet interglaciális képződmény.

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A Szeleta-barlang elhelyezkedése a Bükkben.
2. ábra: A Szeleta-barlang alaprajza és a cseppköves üreg („G" barlangrész).
3. ábra: A cseppköves üreg négyzetháló beosztása, az ásatási terület (folytonos vonallal határolva) és a zugásatással bolygatott terület (szaggatott vonallal határolva).
4. ábra: A H4–H8 négyzetek Ny-i metszetfala.
5. ábra: A H5–H8 négyzetek K-i metszetfala.
6. ábra: A H10 négyzet Ny-i metszetfala.
7. ábra: A H11–H12 négyzetek Ny-i metszetfala.
8. ábra: A H12 négyzet D-i metszetfala.
9. ábra: A H11–H12 négyzetek K-i metszetfala.
10. ábra: A H11 négyzet É-i metszetfala.
11. ábra: A H14–H16 négyzetek K-i metszetfala.
12. ábra: A H16 négyzet D-i metszetfala.
13. ábra: A H14–H16 négyzetek Ny-i metszetfala.
14. ábra: A „G" barlangrész keresztmetszete a 11–12-es négyzetek határán a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
15. ábra: A „G" barlangrész keresztmetszete a 10–11-es négyzetek határán a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
16. ábra: A „G" barlangrész keresztmetszete a 9–10-es négyzetek határán a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
17. ábra: A „G" barlangrész keresztmetszete a 8–9-es négyzetek határán a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
18. ábra: A „G" barlangrész keresztmetszete a 7–8-as négyzetek határán a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
19. ábra: A „G" barlangrész keresztmetszete a 6–7-es négyzetek határán a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
20. ábra: A „G" barlangrész keresztmetszete a 5–6-os négyzetek határán a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
21. ábra: A cseppköves üreg Kadić által készített metszete a főfolyosó rétegsorával együtt, kiegészítve a 2007. március-májusi leletmentő feltárás H10–12 négyzetek rétegsorával. Fontos: Az eltérő négyzetháló tájolás miatt Kadić metszete nem esik egy síkba a 2007. évi metszettel!

Felhasznált irodalom

Adams, B. 2002. New radiocarbon dates from Szeleta and Istállós-kő caves, Hungary. Praehistoria 3: 53–55.

Jánossy, D. 1979. A magyarországi pleisztocén tagolása gerinces faunák alapján. Akadémiai Kiadó, Budapest

Kadić O. 1915. A Szeleta-barlang kutatásának eredményei. A magyar királyi Földtani Intézet

Évkönyve. XXII1/4.

Mester Zs. 2002. Excavations at Szeleta Cave before 1999: methodology and overview. Praehistoria 3: 57–78. Ringer Á. 2002. The new image of Szeleta and Istállós-kő-caves in the Bükk Mountains: revision project between 1999-2002. Praehistoria 3: 47–52.

Ringer Á., Mester Zs. 2001. A Szeleta-barlang 1999-2000. évi régészeti revíziójának eredményei. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XL: 5–19.

Vogel, J.C., Waterbolk, H.T. 1972. Groningen Radiocarbon dates X. Radiocarbon 14/1.

Vörös I. 2000. Macro-mammals on Hungarian Upper Pleistocene sites. In T. Dobosi V. (szerk.) Bodrogkeresztúr-Henye (NE-Hungary) Upper Palaeolithic site. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Miskolc, 2007. december 11.

.....	.....
PhD. Lengyel György	Szolyák Péter

LELŐHELY-BEJELENTŐ ADATLAP[1]

1.A lelőhely megjelölése

1.Megye: B.-A.-Z. megye .....

2.Város, település neve (Budapesten kerület is)[2]: Miskolc, Felső-Hámor.....

..... utca, ... házszám

2.A lelőhely neve(i)[3]: Szeleta-barlang és előtere.....

.....

3. A lelőhely pontos helye[4]: .....

1. A térkép(vetület) fajtája[5]: EOV.....

2. A térképlap száma: 87-242.....

3. A leolvasott koordináták[6]:x (ÉD):308351.. y (KNy):767980 .....

4. A tengerszint feletti magasság z: 347 mBtf .....

5. Helyrajzi szám(ok) [7] .....

6. Földrajzi leírás (ha szükséges): .....

7. A helymeghatározás pontossága[8]:10 m.....

4. A lelőhely kiterjedése

1. A lelőhely hossza: 70 m .....
2. A lelőhely szélessége: átl. 15 m (max. 40 m).....
3. A lelőhely iránya[9]: Ény-DK .....

5. A lelőhelyen talált régészeti jelenségek adatai[10]

Jellege:	Kora:
telep.....	..... középső-paleolitikum – bronzkor
.....	.....

6. A lelőhely állapota[11]: bolygatott, részben feltárt .....

7. A lelőhely veszélyeztetettsége[12]: bolygatás .....

8. A lelőhely védettsége:[13] FOKOZOTTAN VÉDETT BARLANG, RÉGÉSZETI VÉDELEM .....

8. A lelőhely ismertsége[14]: irodalom, adattár, ásatás .....

9. A lelőhelyen végzett tevékenység[15]

év	tevékenység	név	megjegyzés
1906-1913	..... ásatás	.....Kadić Ottokár	.....
1928	ásatás	Hillebrand Jenő, Saád Andor, Louis G. Clarke, Francise Parrington	
1936.....	..... ásatás	..... Mottl Mária	.....
1947.....	..... ásatás	Saád Andor, Nemeskéri János	.....
1966.....	..... ásatás	..... Vértes László	.....

1989..... ..... ásatás .....Ringer Árpád .....

1999-2002 .... ásatás Ringer Árpád, Brian Adams .....

2007..... ..... ásatás Lengyel György, Szolyák Péter .....

10. A leleteket fogadó múzeum: Herman Ottó Múzeum .....

11. A bejelentő neve, munkahelye[16]: Lengyel György, Szolyák Péter .....

.....

12. Megjegyzés: .....

.....

13. A bejelentés kelte: 2007. június 7. .....

Dr. Lengyel György

Szolyák Péter

A Szeleta-barlang elhelyezkedése
(EOV 88-131; 88-133; 87-242; 87-244; x: 308351; y: 767980; z: 347 mBtf)

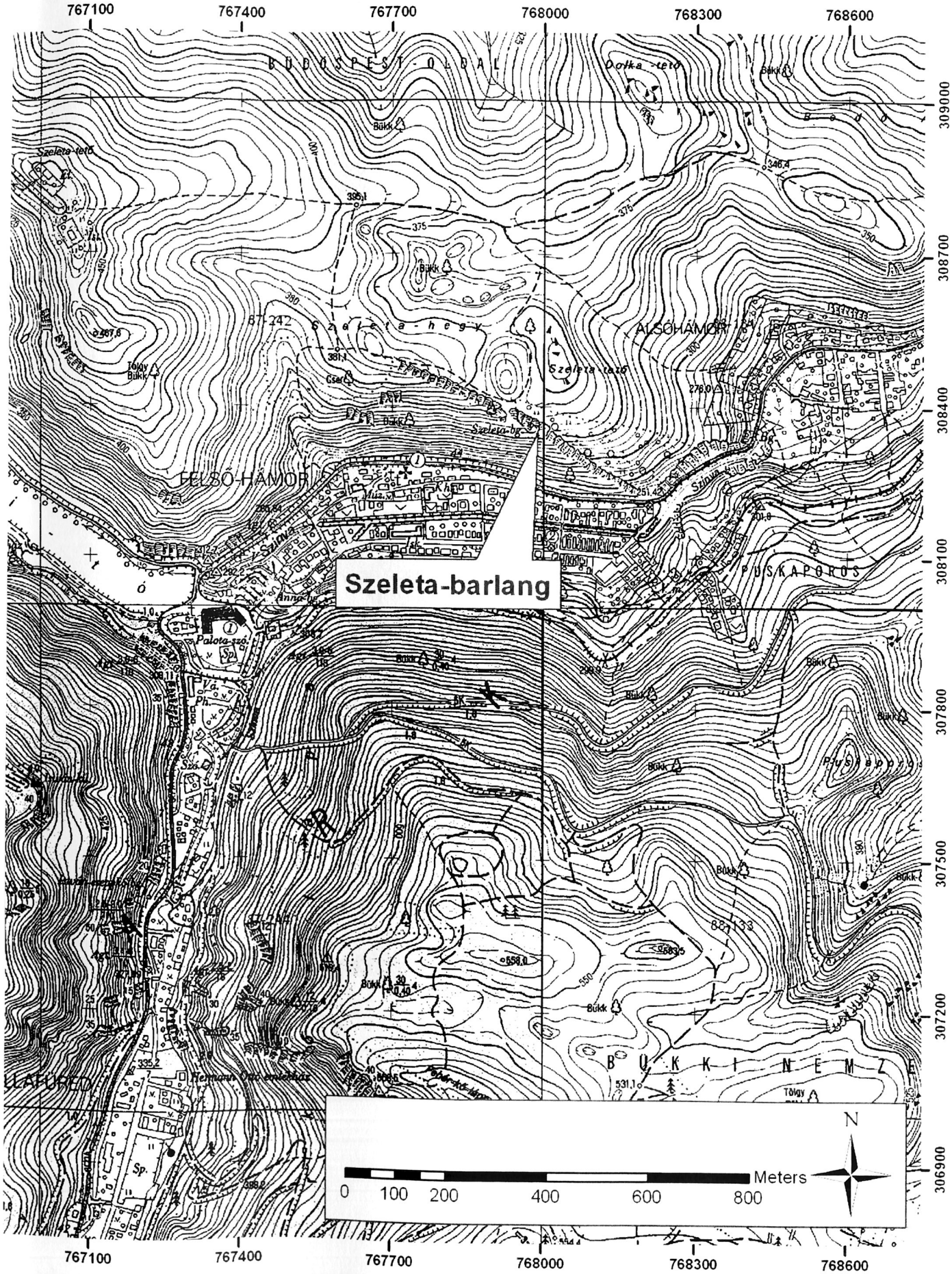

A SZELETA-BARLANG ALAPRAJZA

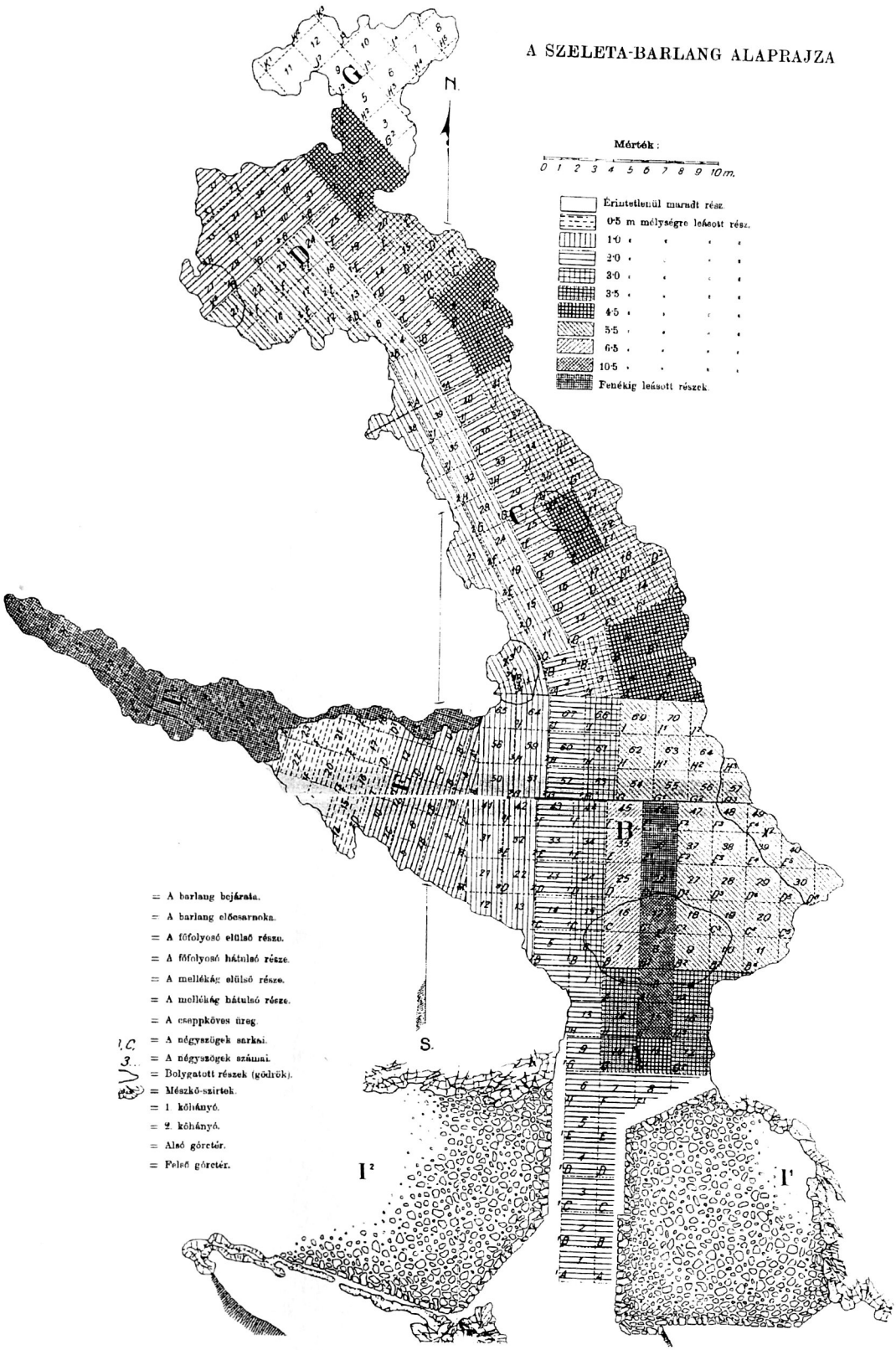

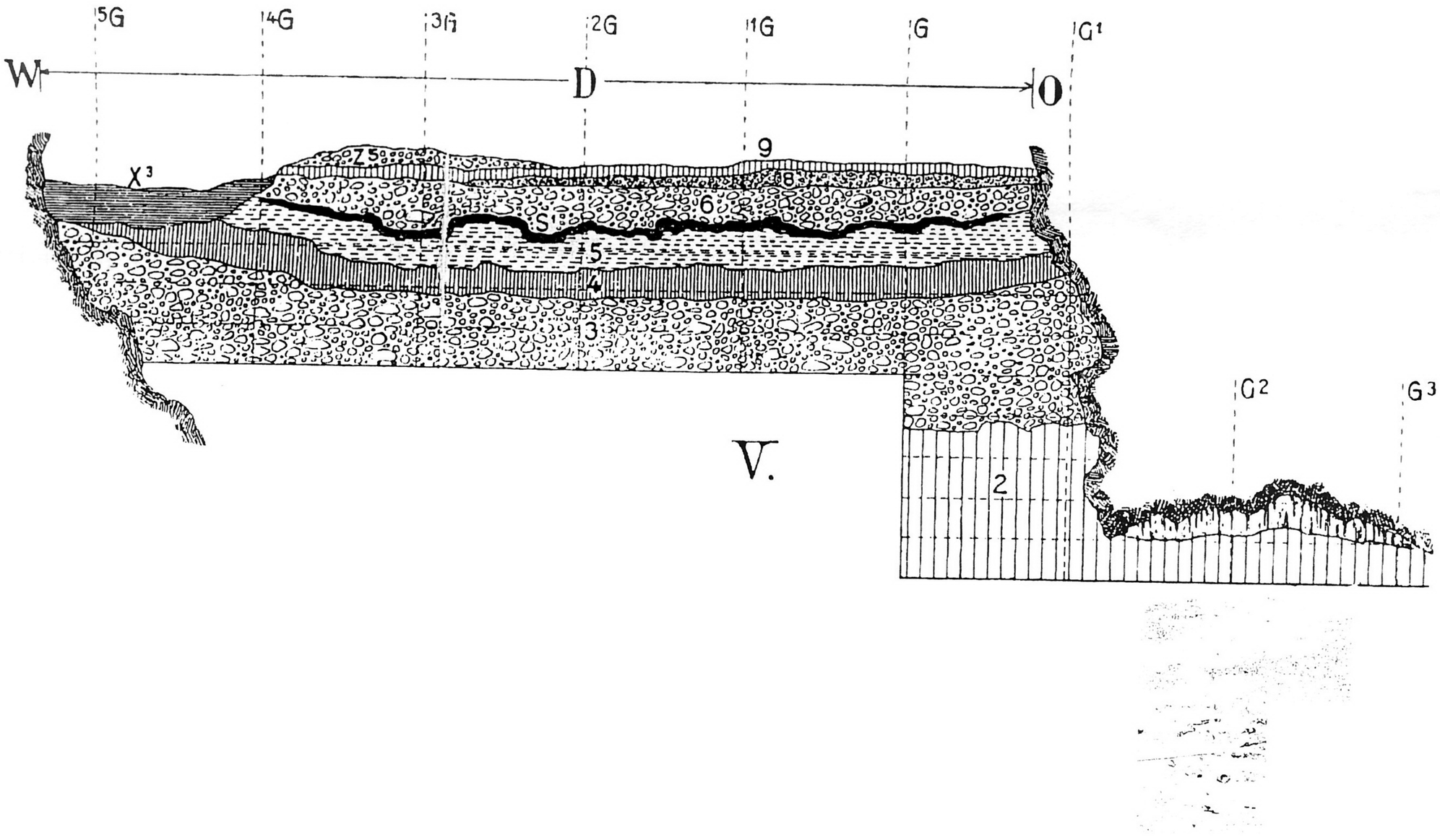

V.

B | C | D | E | F | G | H | I | J | K | L |

4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16

A Szeleta-barlang
“G” részének (cseppköves üreg)
a 2007. március 5. és május 4. közötti
leletmentő és állapotfelmérő
ásatáson felvett alaprajza

Felvételezte: Szolyák Péter

A 2007. február 15-én felfedezett rablógödör területe

A 2007. március 5. és május 4. közötti leletmentő és állapot-felmérő ásatás kiterjedése

1 méter

É

3. ábra

4. ábra

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H4-H8-as négyzetek, Ny-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte: Lengyel György - Szolyák Péter

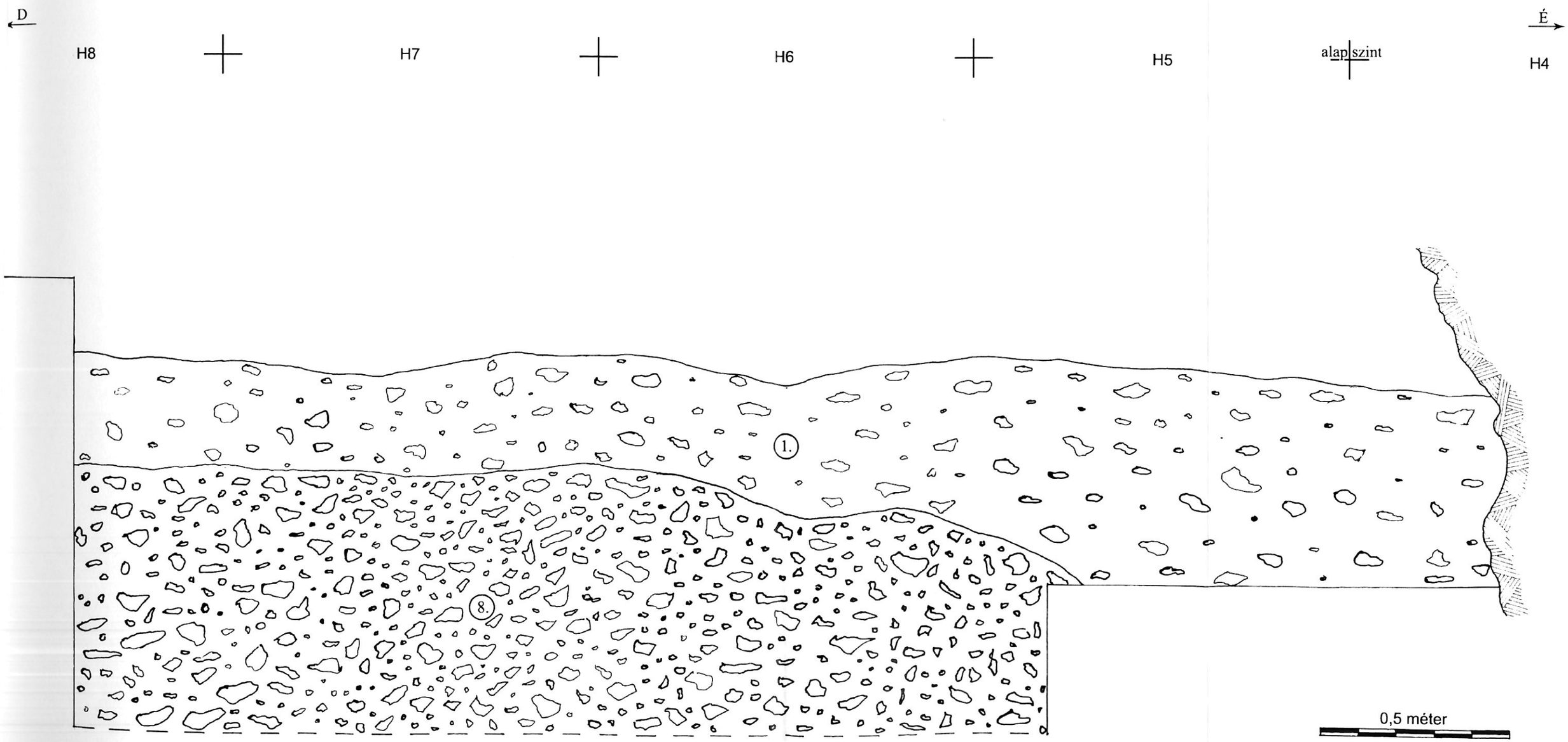

5. ábra

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H5-H8-as négyzetek, K-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

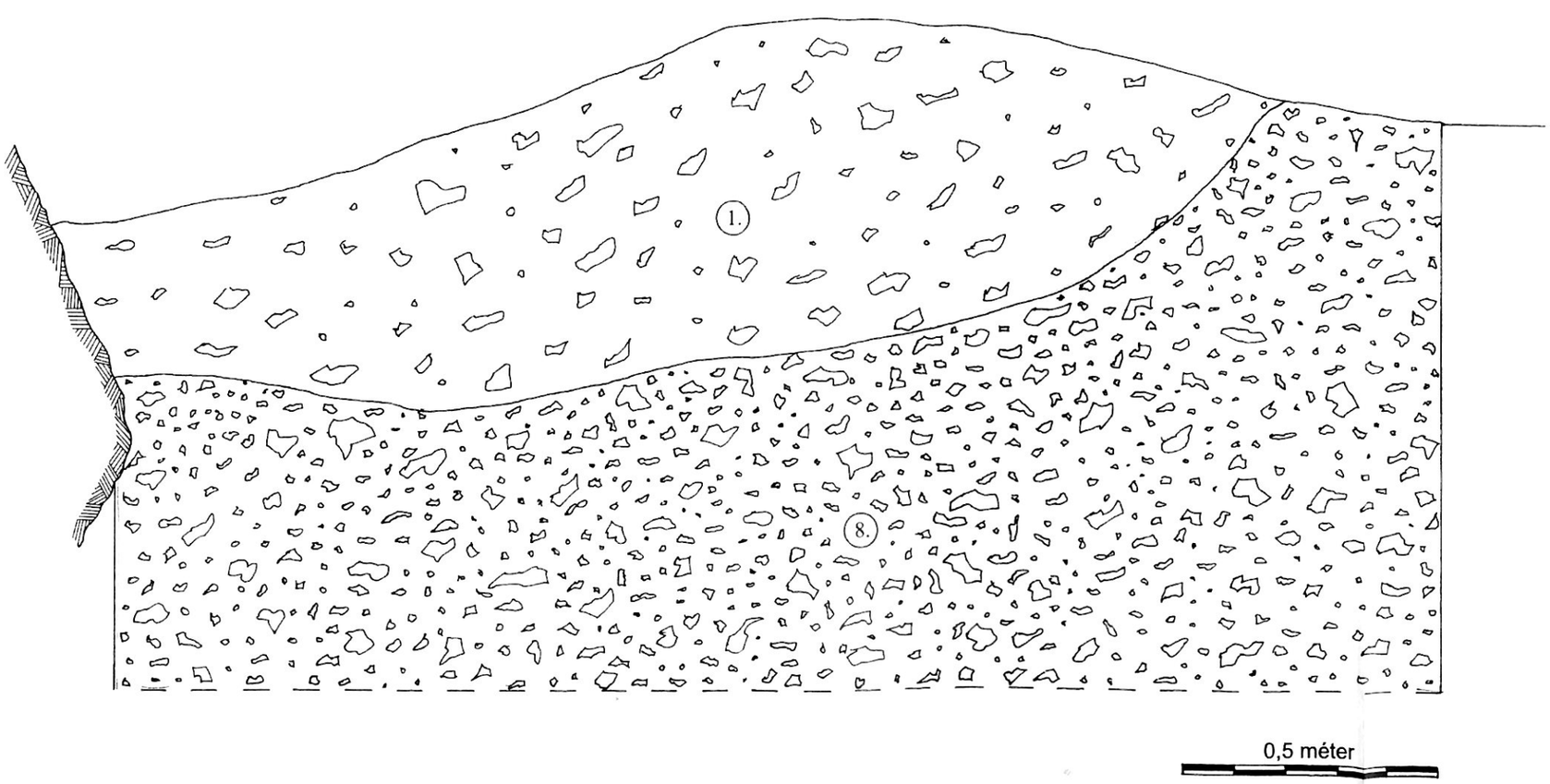

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H10-es négyzet, Ny-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

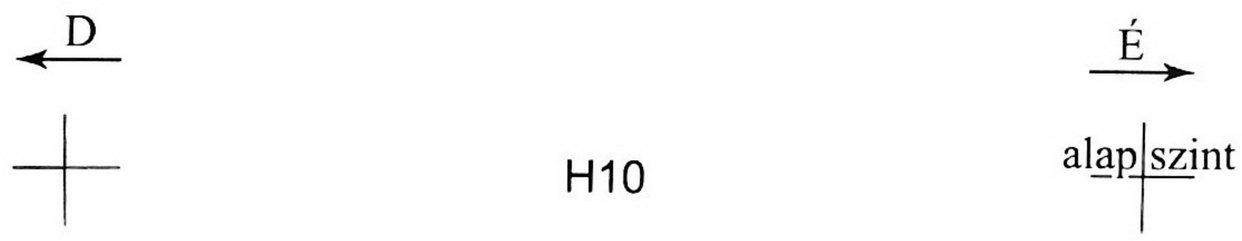

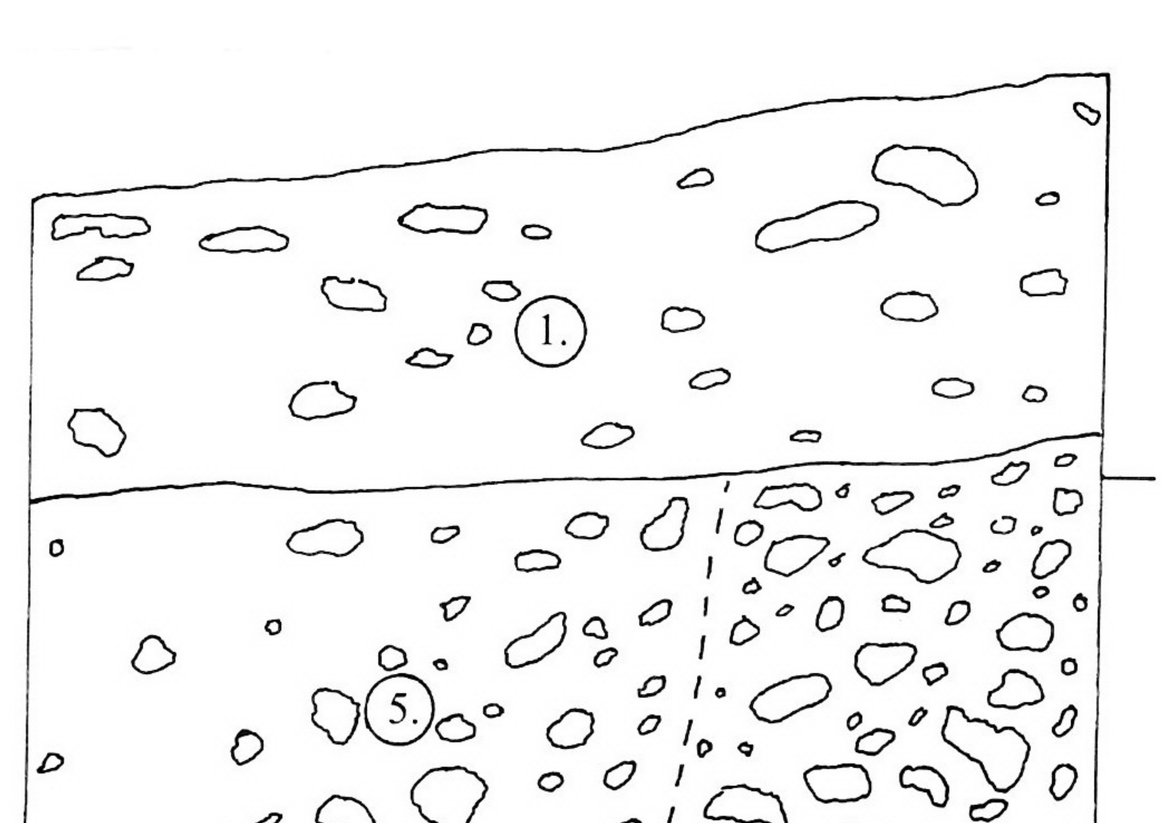

0,5 méter

6. ábra

Szeleta-barlang
"G" barlangrész

H11-H12-es négyzetek, Ny-i metszet
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

D ← H12

alapszint

H11 → É

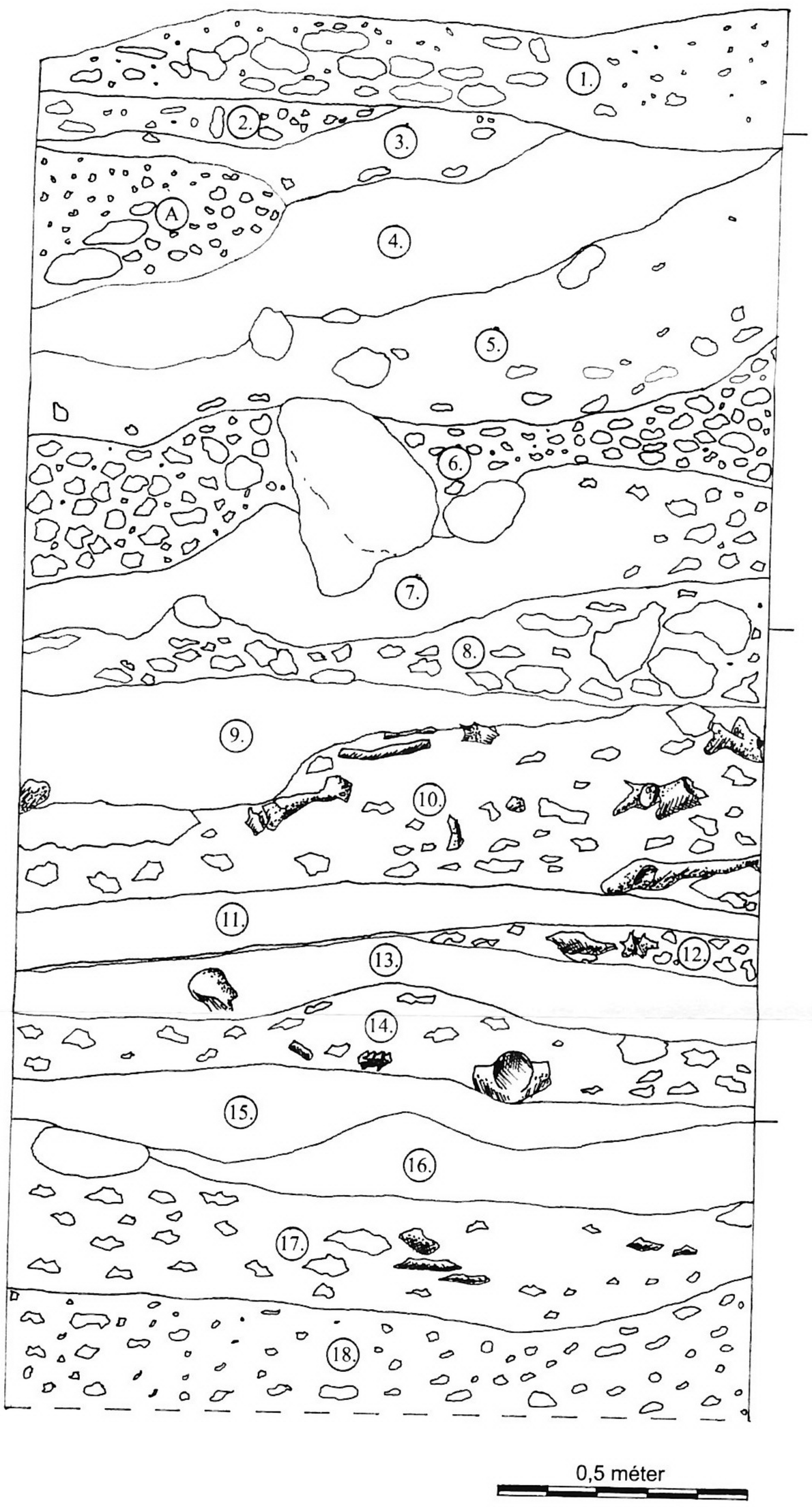

0,5 méter

4. ábra

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H12-es négyzet, D-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

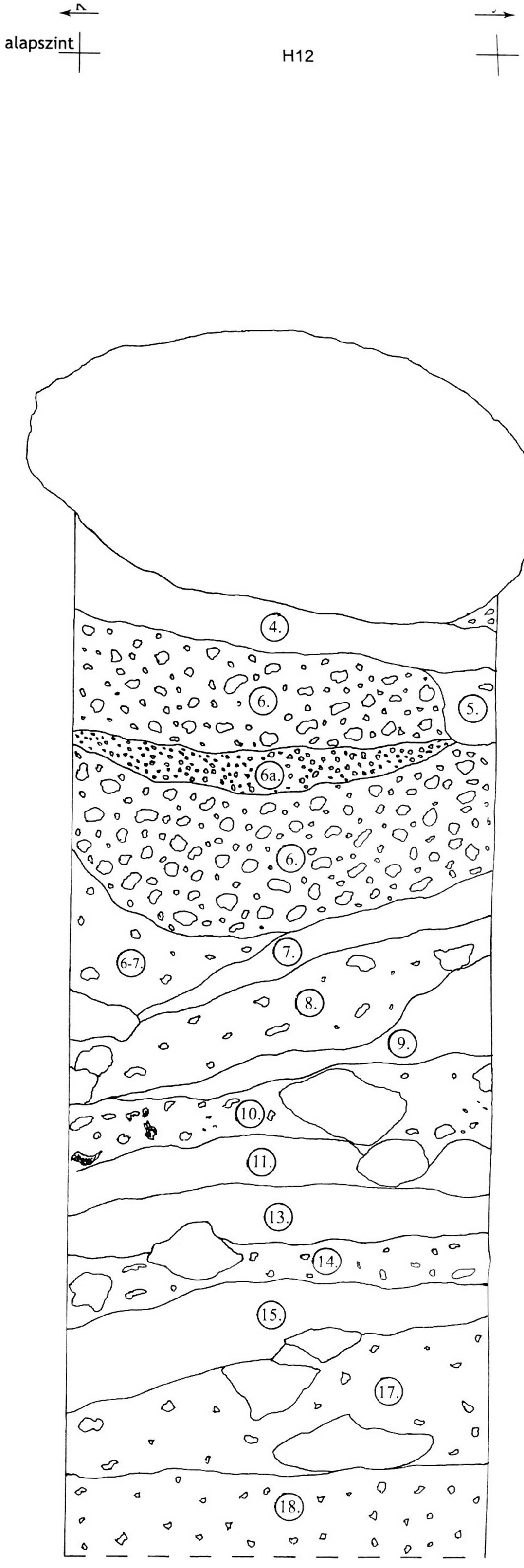

8. ábra

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H11-es négyzet, K-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

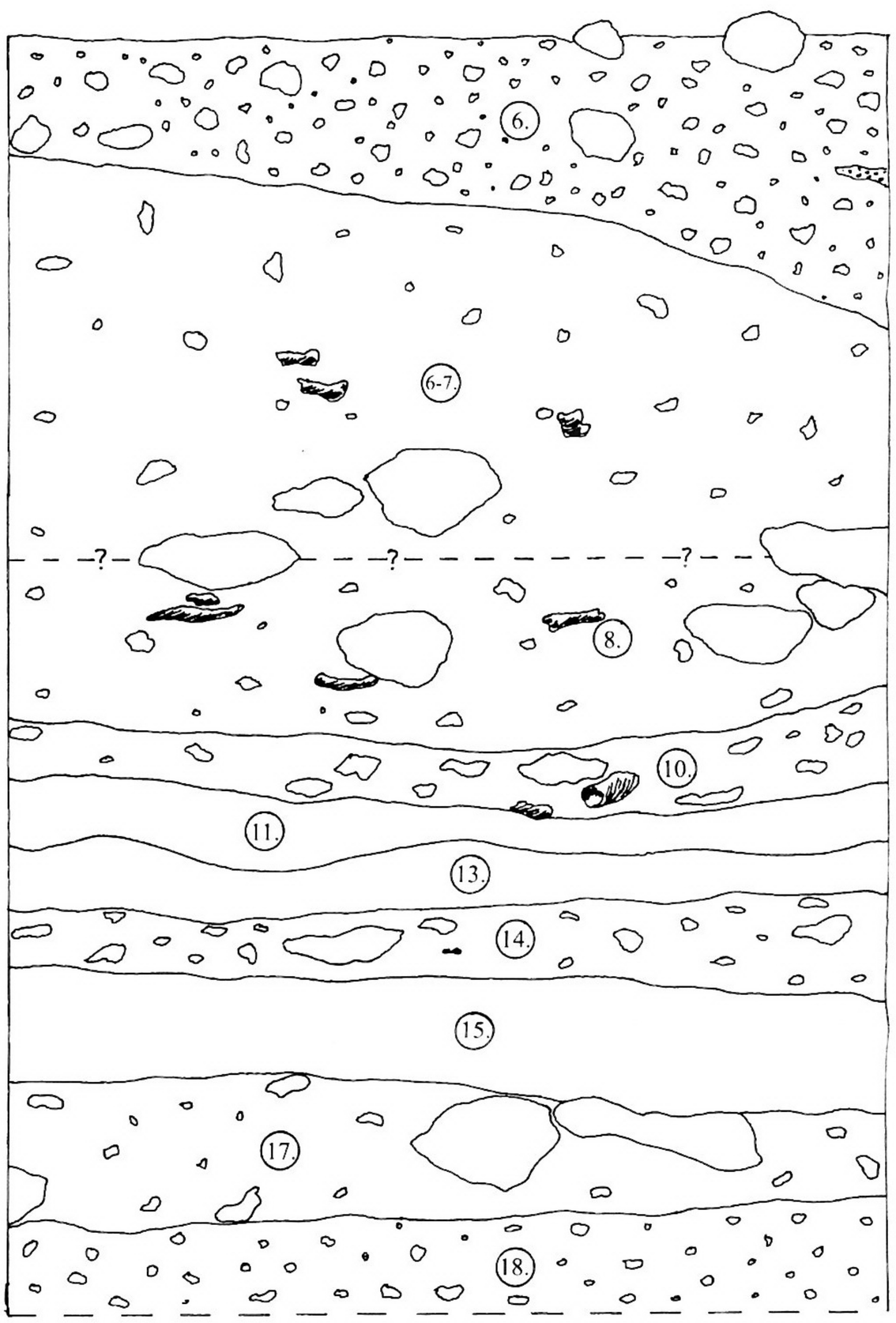

9. ábra

Ny

alapszint

H11

K

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H11-es négyzet, É-i metszetfal
2007. április 26
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

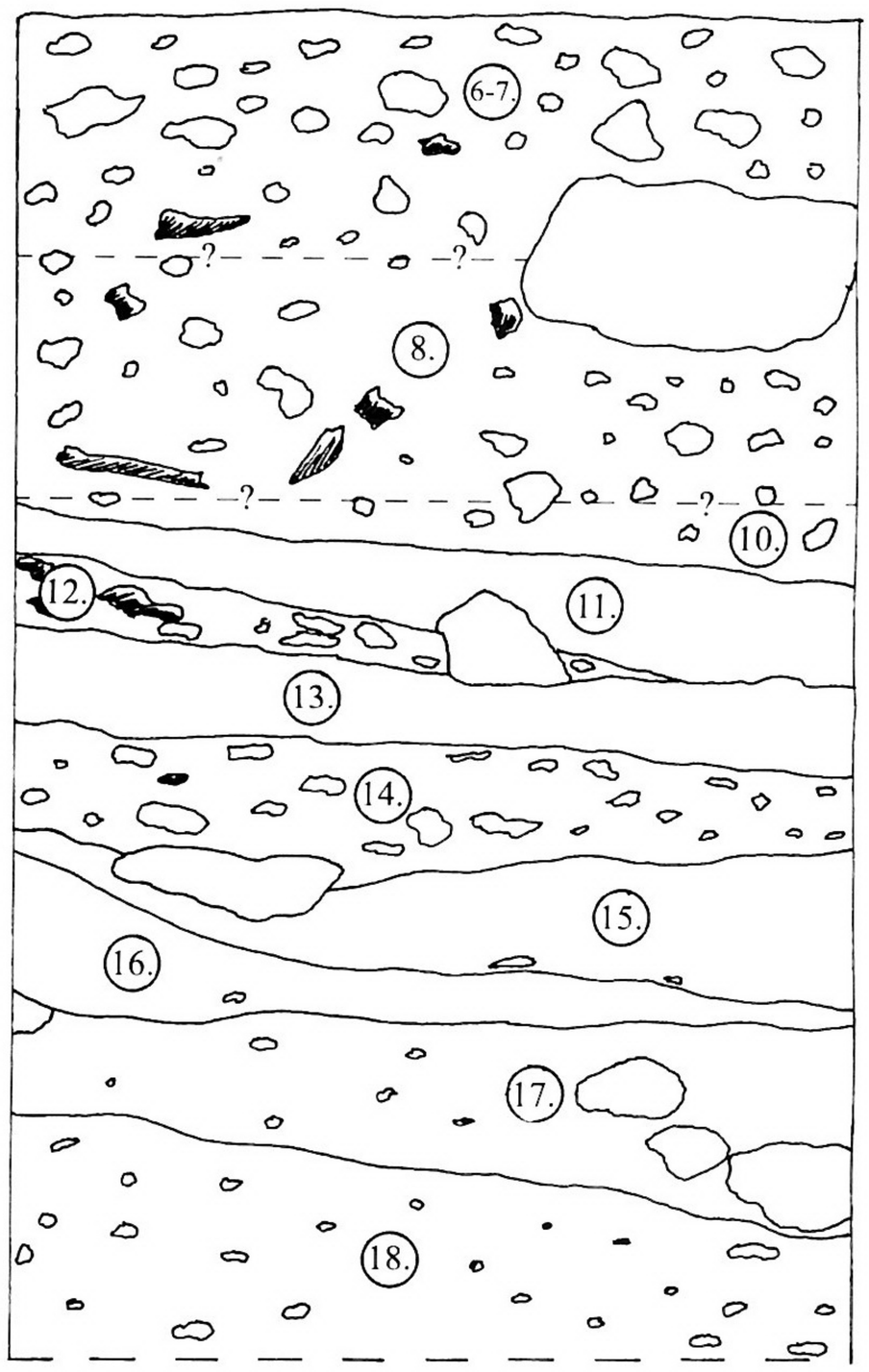

0,5 méter

10. ábra

Szeleta-barlang
“G” barlangrész
H14-H16-os négyzetek, K-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

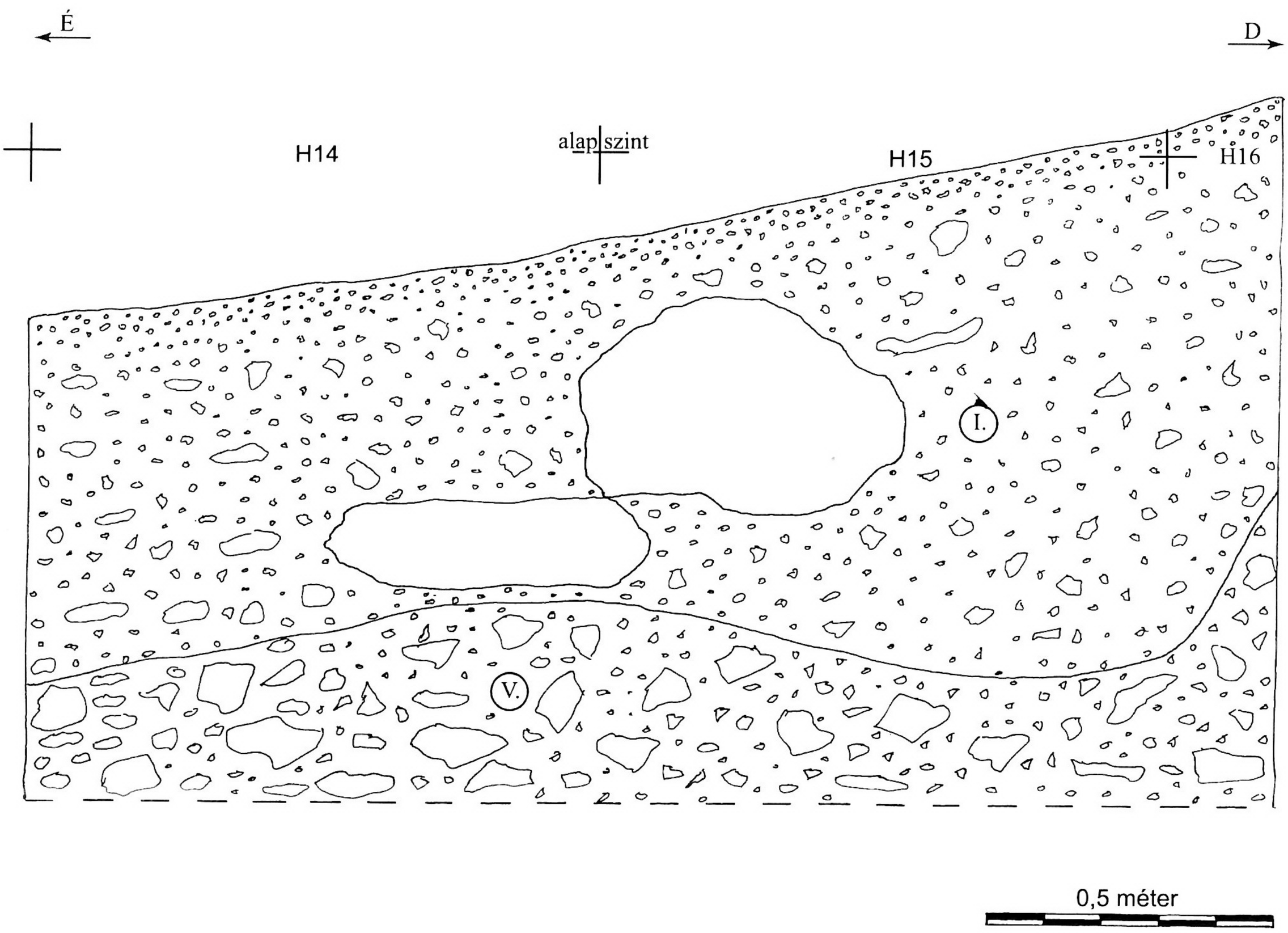

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H16-os négyzet, D-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

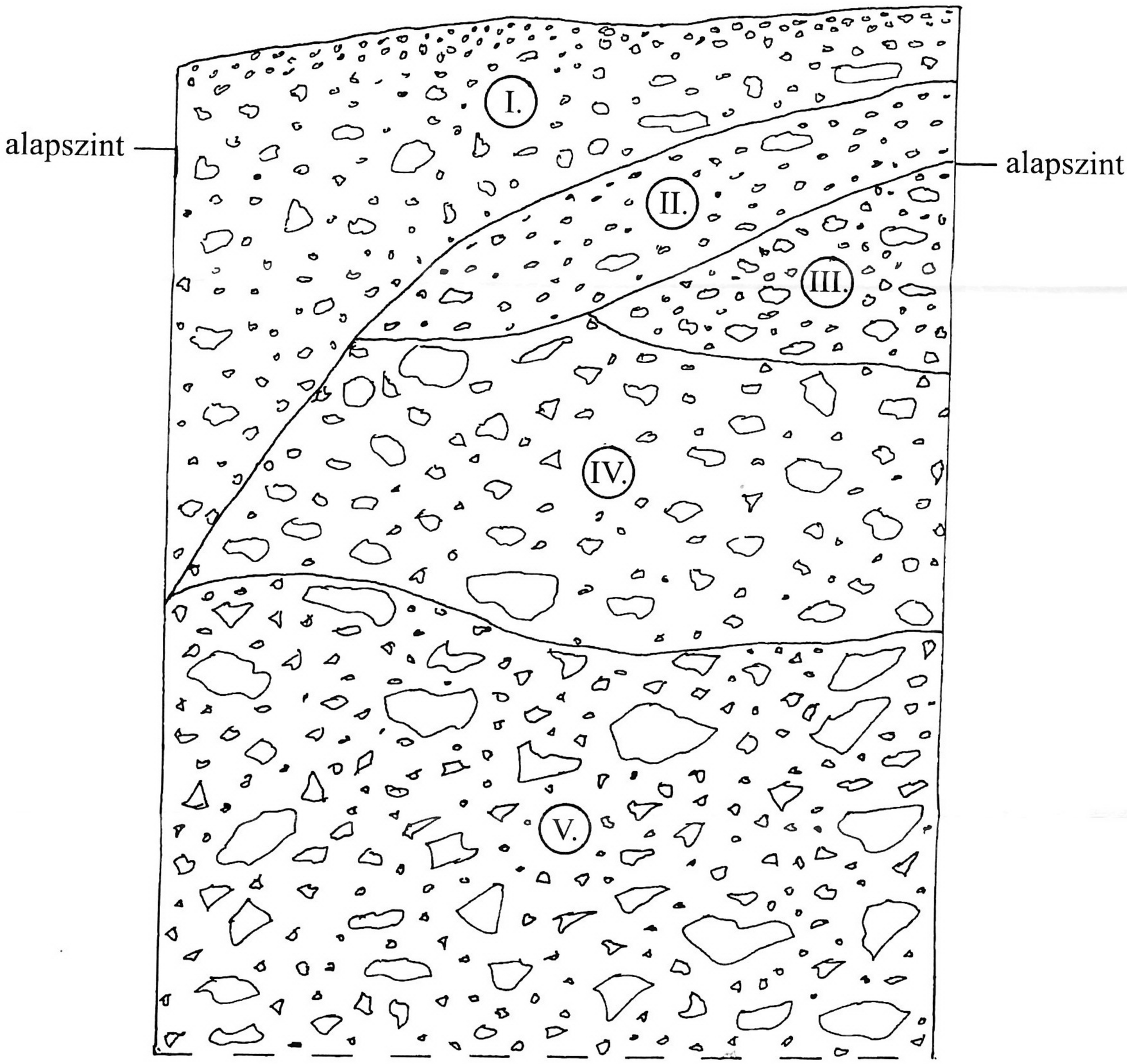

0,5 méter

12. ábra

Szeleta-barlang
“G” barlangrész

H14-H16-os négyzetek, Ny-i metszetfal
2007. április 26.
Felmérte:
Lengyel György - Szolyák Péter

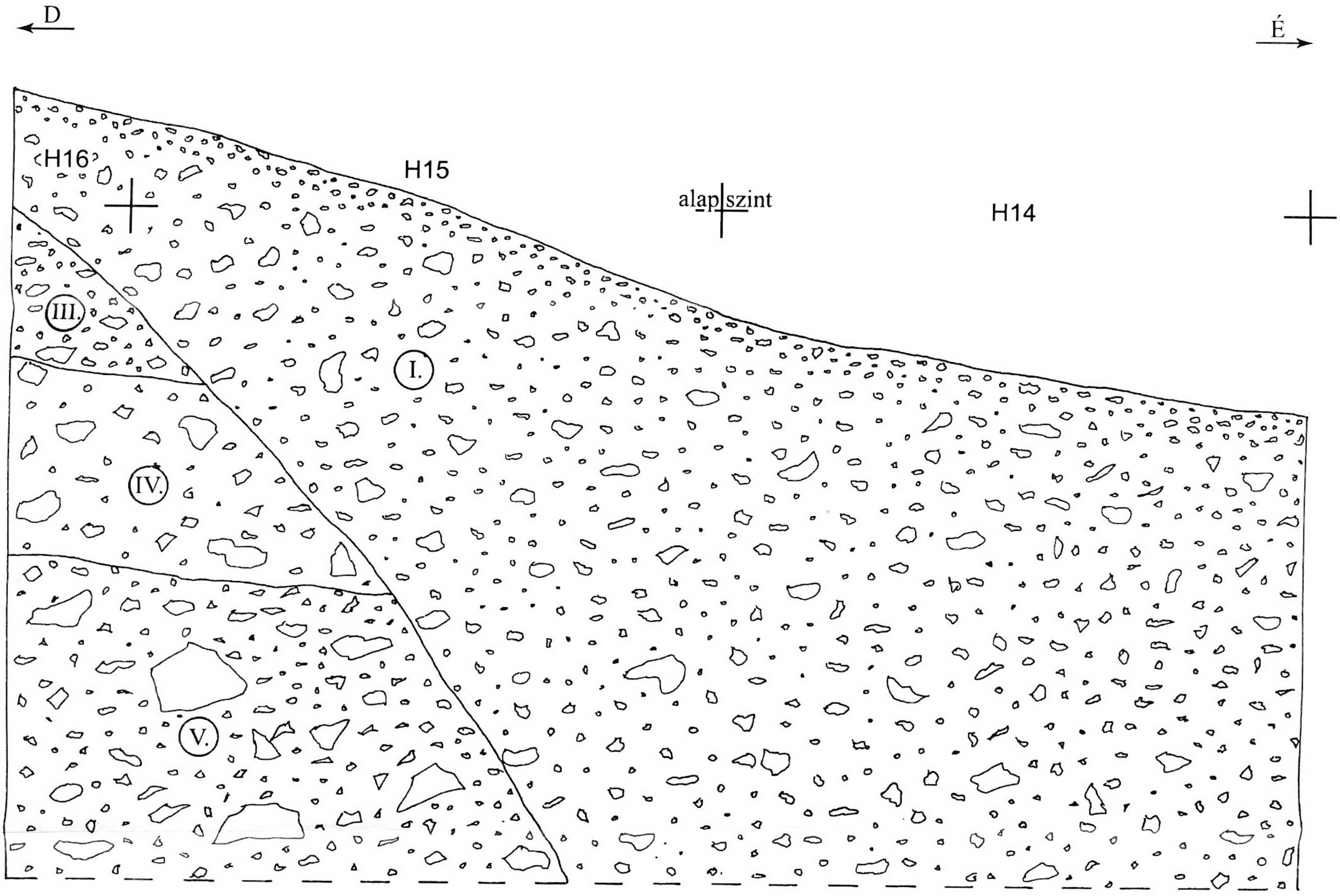

0,5 méter

13. ábra

14.ábra

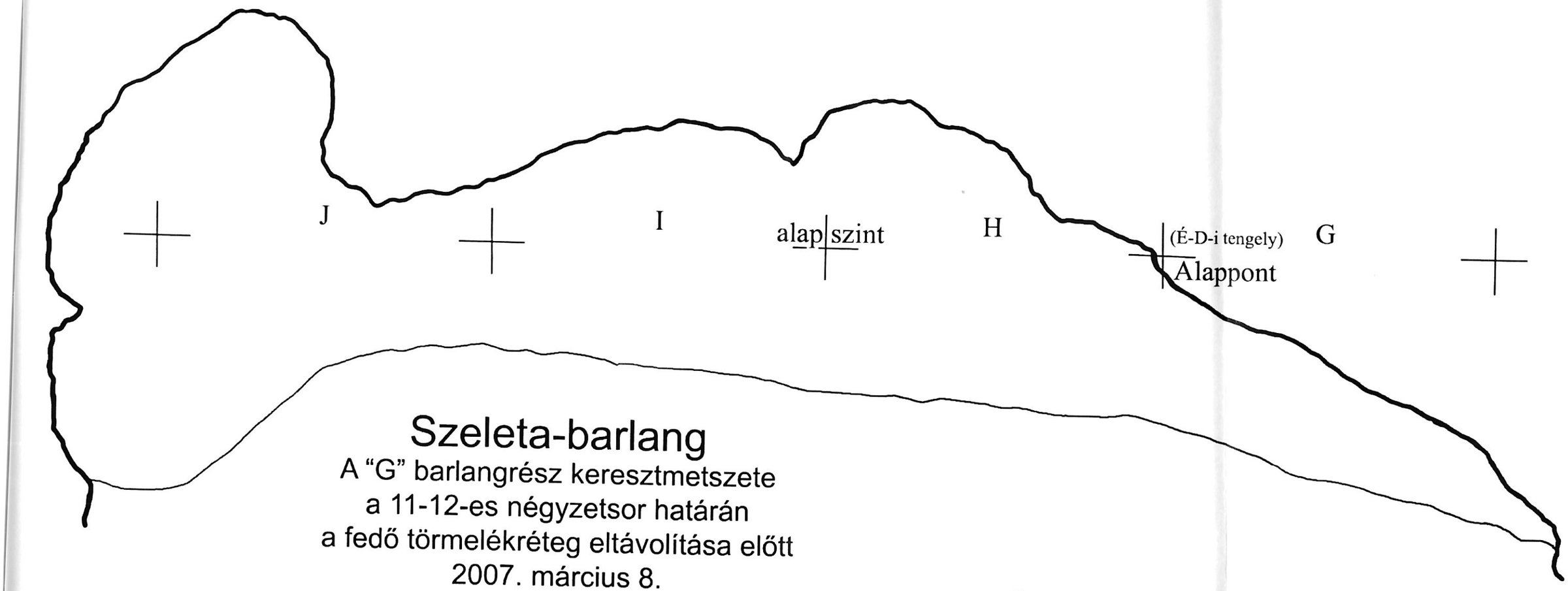

Szeleta-barlang

A "G" barlangrész keresztmetszete
a 11-12-es négyzetsor határán
a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
2007. március 8.
Felmérte: Szolyák Péter

0,5 méter

K

Ny

Szeleta-barlang

A “G” barlangrész keresztmetszete
a 10-11-es négyzetsor határán
a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
2007. március 8.
Felmérte: Szolyák Péter

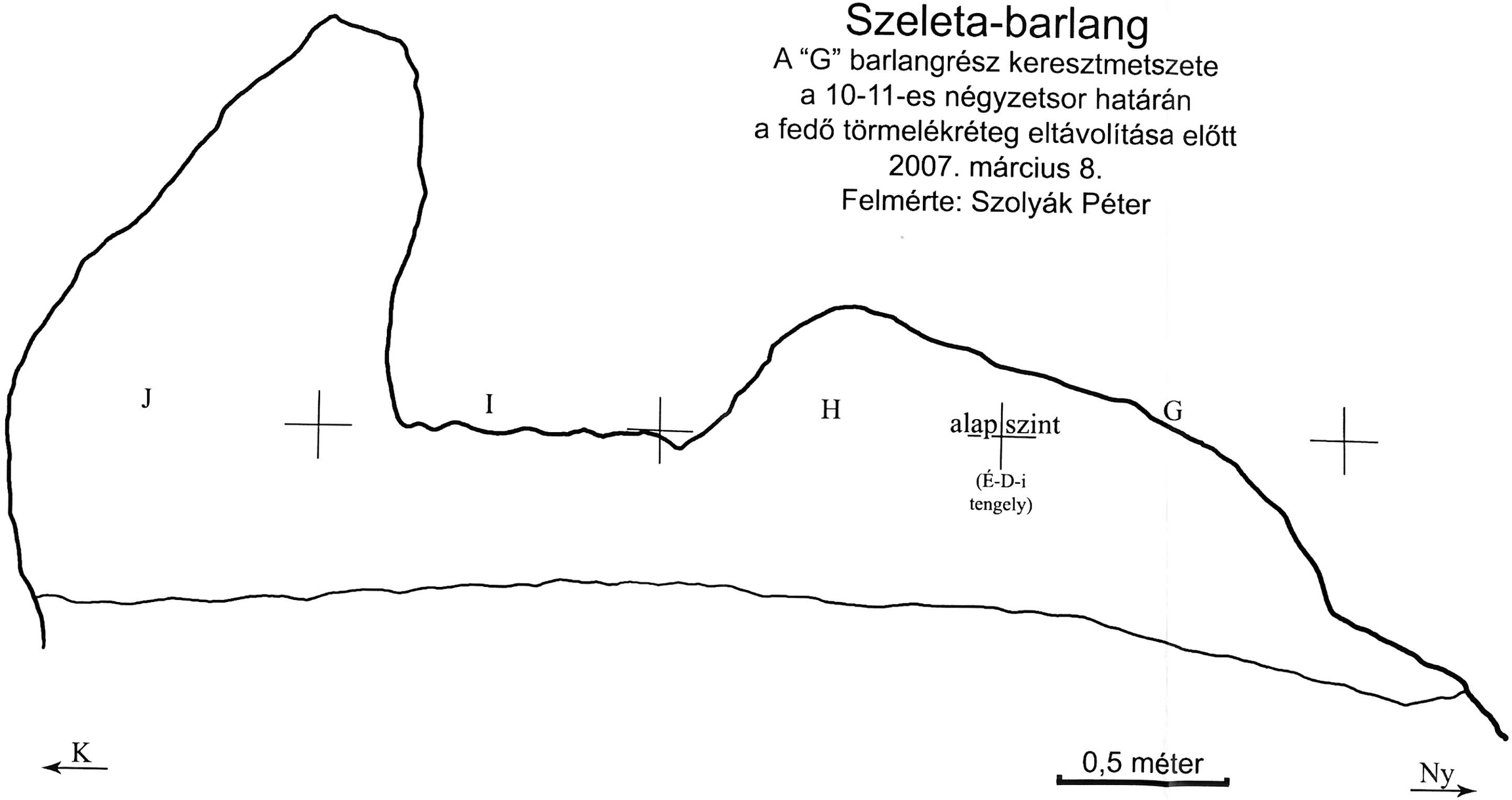

16. ábra

Szeleta-barlang

A "G" barlangrész keresztmetszete
a 9-10 -es négyzetsor határán
a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
2007. március 8.
Felmérte: Szolyák Péter

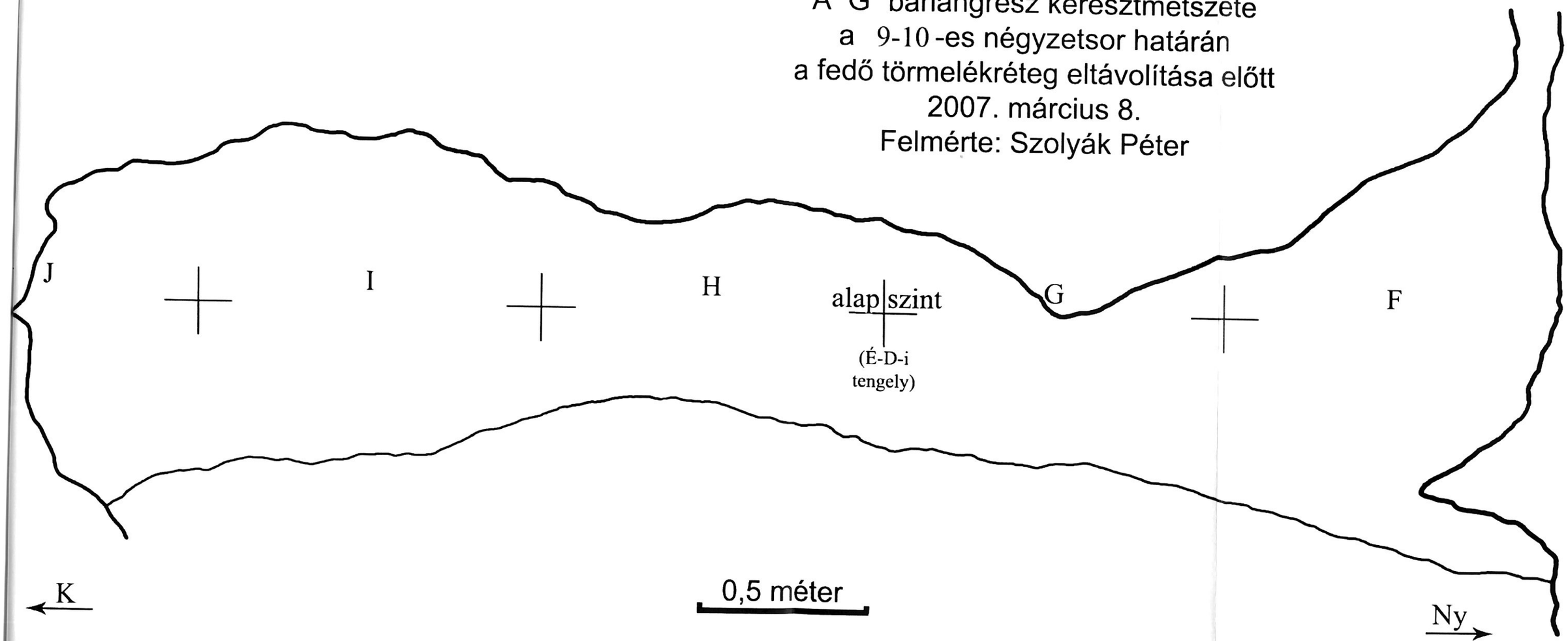

17.ábra

Szeleta-barlang

A “G” barlangrész keresztmetszete
a 8-9 -es négyzetsor határán
a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
2007. március 8.
Felmérte: Szolyák Péter

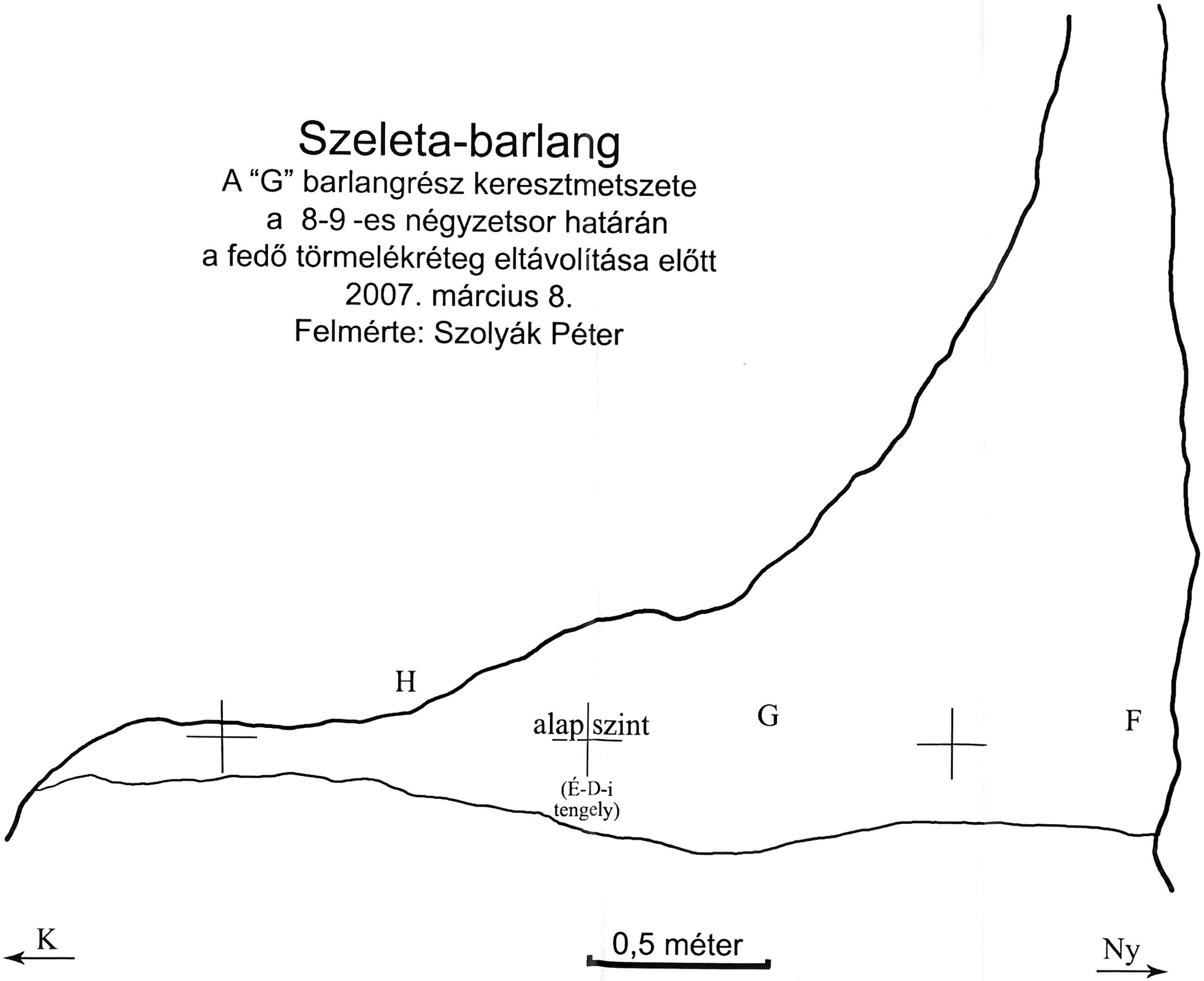

18.ábra

Szeleta-barlang

A "G" barlangrész keresztmetszete
a 7-8-as négyzetsor határán
a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
2007. március 8.
Felmérte: Szolyák Péter

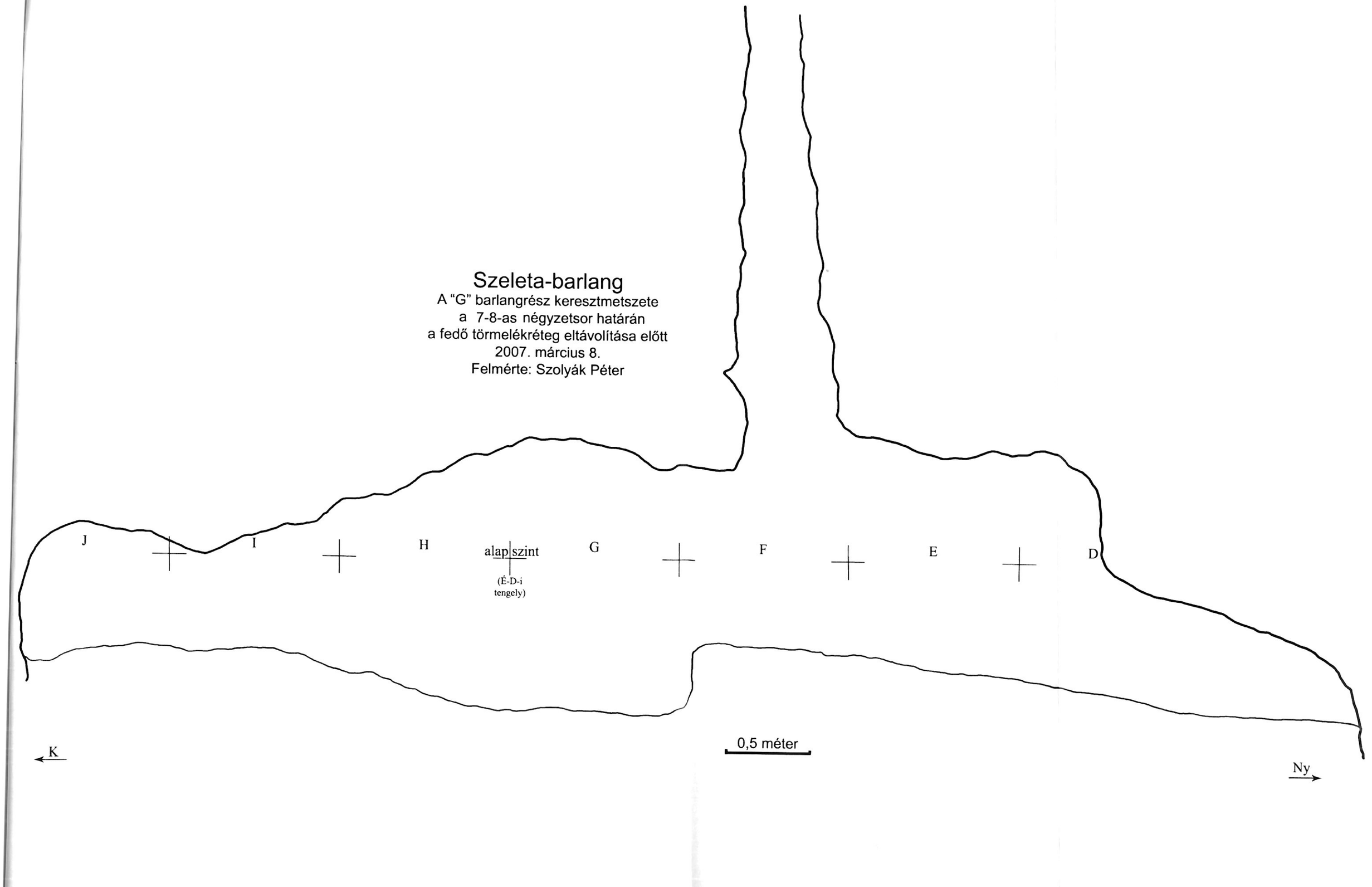

19.ábra

Szeleta-barlang

A "G" barlangrész keresztmetszete
a 6-7-es négyzetsor határán
a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
2007. március 8.
Felmérte: Szolyák Péter

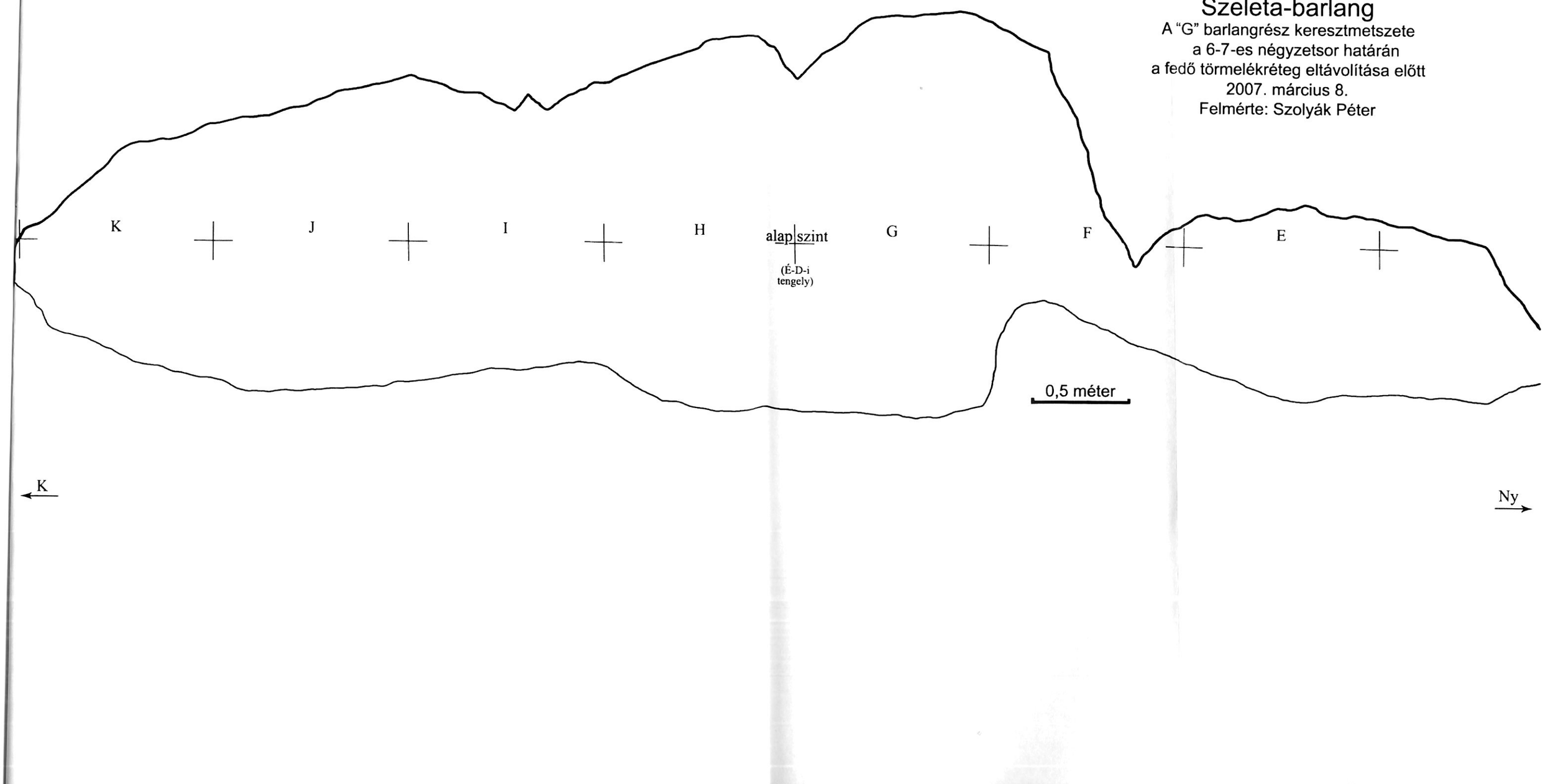

Szeleta-barlang

A “G” barlangrész keresztmetszete
az 5-6-os négyzetsor határán
a fedő törmelékréteg eltávolítása előtt
2007. március 8.
Felmérte: Szolyák Péter

